C. IULI CAESARIS belli Gallici

LIBER III

Žodyną ir paaiškinimus paruošė
prof. M. Račkauskas

ANTRAS PATAISYTAS LEIDIMAS

I-ą leid. Švietimo Min. Kn. Tikr. Kom. pripažino tink. vadov. (prot. Nr. 148)

„DIRVOS" B-VĖS LEIDINYS
Kaunas — Marijampolė

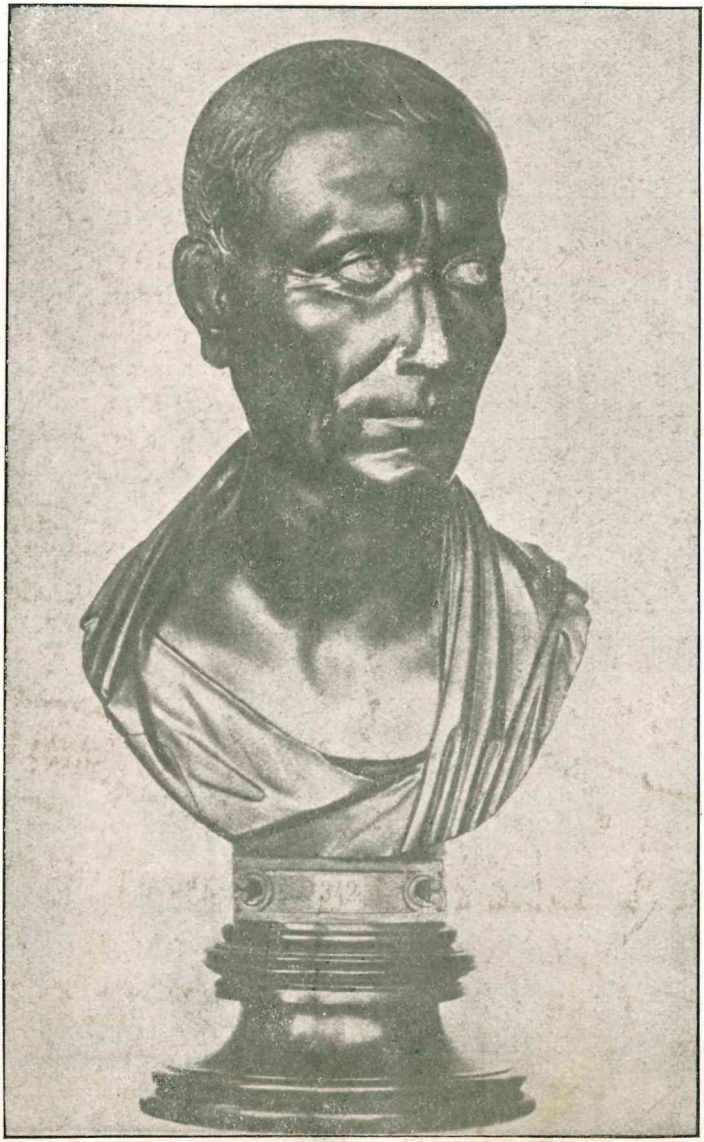

GAJUS JULIJUS CEZARIS
(C. IULIUS CAESAR)

8338

Kauno Tarpdiecezinės
Kunigų Seminarijos
BIBLIOTEKA

„Dirvos“ B-vės spaustuvė Marijan

Prakalba.

Lotynų kalbos pagrindams išmokti mūsų mokykla turi M. Durio, K. Kepalo ir K. Jokanto vadovėlius, kurių pakanka III-os ir IV os klasių šito dalyko programai išeiti. Tačiau V-tai gimnazijos klasei vadovėlių trūksta. Tiesa, šioje srity buvo daroma tam tikrų bandymų (Senn'as, Šakelė-Puišys), bet šių bandymų recenzentai nepripažino vykusiais. Tuo tarpu V-tos klasės kursas yra labai rimtas: čia schemiškai kartojama etimologija, kreipiant ypatingo dėmesio į veiksmažodį; čia pradedama sistemingai eiti sintaksės mokslą; čia, galiausiai, mokiniai pirmą kartą ima susipažinti su romėnų prozaiku: paprastai pradedama nuo Cezario gallų karo užrašų skaitymo. Daroma tai ne be pagrindo: Cezario kalba yra tobuliausias aiškios, lengvos, sklandžios ir gražios kalbos pavyzdys. Cezario veikalų nepakanka skaityti: jų reikia mokytis, juos nagrinėti, jų kalbos pavyzdžiais lavinti savo kalbą, įdomesnius struktūros atžvilgiu sakinius reikia mokėti schemiškai parašyti, o kam nesunku, net išmokti atmintinai. Principas *non multa, sed multum* ypatingai turėtų būti išlaikytas, pradedant skaityti pirmąjį autorių.

Dėl autorių skaitymo būdo ir tvarkos mokytojų tarpe yra dvi vyriausios nuomonės: vieni mano, kad verčiau kursoriškai perskaityti 10 senovės autoriaus puslapių, negu statariškai vieną puslapį; tokiam savo nusistatymui paremti jie išrodinėja, kad svarbiausias autorių skaitymo tikslas esąs kuo plačiausias susipažinimas su senojo pasaulio dvasios gyvenimu, kurs atvaizduojamas bet kurio autoriaus veikaluose; taigi norint šitą senovės kultūrinių tautų dvasios gyvenimą plačiausiai pažinti, reikią kuo daugiausia skaityti. Kitiems gi atrodo, jog rimta, visapusiška vieno kurio sakinio analizė esanti žymiai naudingesnė, negu apgraibomis susipažinimas su keliais veikalo puslapiais, jog ne tiek svarbu, kiek mokiniai perskaito — ar dešimt puslapių ar vieną, nes klasikų mintys lygiavertės, kiek svarbi pati skaitymo sistema, pats mokėjimas skaityti. Abi šitos nuomonės yra lygiai geros, abi jos gali būti vieno mokytojo įgyvendytos mokykloje. Bet..

sit modus in rebus! Reikėtų vengti kraštutinumų; pradedant skaityti kurio nors autoriaus veikalą, reikėtų daugiau kreipti dėmesio į kalbos analizę, nesiskubinant, nesirūpinant iš pradžios kuo daugiausia perskaityti. Visiems, be išimties, mokiniams nuodugniai susipažinus bent su išorine autoriaus kalbos struktūra, statariškasis skaitymas papildomas kursoriškuoju, pamažėli einama prie to, kad statariškam skaitymui vis mažiau būtų skiriama laiko. Tokiu būdu nejučiomis iš pirmojo principo (non multa, sed multum) nukeliaujama į antrąjį: mokiniai susipažins su autoriaus kalbos dvasia ir su kultūrinio tam tikros epochos pasaulio minčių turtais. Suprantama, kad pirmykštis skaitymas, pradedant tik autoriaus kalbą gvildenti, turi būti lydimas smulkaus etimologijos ir sintaksės nagrinėjimo (čia paprastai kartojami veiksmažodžiai ir sintaksės pagrindai). Jau nuo pat mokslo metų pradžios mokytojas nepamiršta reikalauti iš mokinių mokėti visus pasitaikiusius žodžius, kad nesusidarytų taip, jog mokiniai nuolat moka tik 15—20 žodžių (paskutinės pamokos žodžius). Kad mokiniai visuomet mokėtų visus mokslo metais išeitus žodžius, kad, pav., balandžio mėn. (treč. trim.) jie atsimintų ir spalių mėn. (pirm. trim.) išeitus žodžius,—visai ne taip sunku pasiekti. Čia ne vieta metodologiniams nurodymams teikti, tačiau, būdamas gerų norų, kiekvienas mokytojas šiaip ar taip užbrėžtąjį tikslą pasieks.

Viena tik galima pabrėžti: mokslo metų pradžioje nereikia skubėti. Nepamirškime dviejų patarimų: *festina lente* ir *repetitio est mater studiorum*. Reikia, kad mokiniai, išėję vieną kurį autoriaus sakinį ar skyrių, būtų tikri, jog jie tai, kas išeita, gerai supranta ir moka, jog jie visiškai *rem tenent*. Padedamoji priemonė žodžiams lengviau išmokti ir ne taip veikiai jiems pamiršti yra *tvarkingas* žodžių rašymas į tam tikrą sąsiuvinėlį, vis tiek, ar žodžiai bus klasėje mokytojo pasakyti ir mokinių į juodraštį įsirašyti, ar jie bus (kaip šitoje knygoje) atskiru žodynėliu pridėti. Nereikia pamiršti, kad mokinys, mokydamasis lotynų kalbos, drauge mokosi ir darbą dirbti, tvarkingai darbą atlikti. Jei mokiniai nemokės žodžių, jie niekuomet neišbris iš statariškojo skaitymo klampynės.

Leidžiamoji čia III Cezario užrašų knyga, jei nėra, galimas daiktas, tiek įdomi, kaip, pav., I ar IV, vis dėlto mokiniams skaityti tinka labiau už kitas. Pirmiausia, III-ji knyga tiek nedidelė, jog ją visą vidutinis mokinys lengvai gali išeiti V-je klasėje, ir tada, kai autoriui skaityti skiriama tik 3 savaitinės pamokos (likusios dvi pamokos paprastai skiriamos sintaksei). Svarbu, kad kuri nors senovinio autoriaus veikalo dalis būtų išeita klasėje visa, nesutrumpinta: mokiniai gauna tam tikros pilnaties įspūdį. O 29 nedideli šitos trečiosios knygos skyriai ne tik gali

būti išeiti visi nesutrumpinti, bet atliks dar laiko ir tinkamai jiems pakartoti. Iš kitos vėl pusės, nepaisant turinio lengvumo, III-os knygos žodžių apimtis yra tokia didelė, kad nuodugniai visus šitos knygos skyrius išėjus, likusiųjų knygų *ex promptu* skaitymas leksikologijos atžvilgiu jokių sunkumų nesuteiks. Tokiu būdu V-je klasėje dedamas pamatas per leidžiamuosius VIII-os klasės egzaminus Cezario veikalams *à livre ouvert* skaityti.

Baigdamas šiuos kelis prakalbos žodžius, turiu pažymėti, kad gerb. kolegoms mokytojams gali pasirodyti, jog šis tas paaiškinimuose be reikalo įdėta, k.a., kai kurių sakinių schemos ir atskirų vietų laisvas vertimas. Tačiau, taip sakinių schemos, taip lygiai ir laisvas vertimas (jis toli gražu nėra tobūlas) gali šiek tiek padėti silpnesniems mokiniams nagrinėti tekstą.

Kad šitas antras leidimas pasirodo žymiai patobūlintas, nemaža prisidėjo savo rimtomis pastabomis prof. P. Brenderis, kuriam tarti čia padėkos žodį laikau savo malonia pareiga.

M.R.

1930 — V.D. — m.
Kaunas.

Šaltiniai.

1. C. Iuli Caesaris belli Gallici libri VII cum A. Hirti libro octavo in usum scholarum rec. Bern. Dinter. Ed. ster. Teubner, Leipzig, 1911.
2. C. Iuli Caesaris commentarii. Ed. A. Klotz. Vol. I. Commentarii belli Gallici, ed. minor. Teubner, Leipzig, 1923.
3. C. Iulii Caesaris belli Gallici libri VII und A. Hirtii liber VIII. Für den Schulgebrauch erklärt von Dr. Albert Doberenz. 9 Aufl. Teubner, Leipzig, 1918.
4. Geschichte der römischen Litteratur von Dr. W. Kopp. Berlin, 1901.
5. Fr. Lübker's Reallexicon des klassischen Alterhums 6 Aufl. 1882.
6. V. Pokrovsky C. Iulii Caesaris commentariorum de bello Gallico liber III. Tekst so slovarem. M. 1908.
7. Iules César, guerre des Gaules. Texte latin publié avec une introduction, un commentaire explicatif, des notes critiques etc. par L. A. Constans. Paris 1929.
8. Stowassers lateinisch-deutsches Handwörterbuch. 4 Aufl. Freytag, Leipzig, 1916.
9. Dąbrowski. Słownik do pamiętników o wojnie gallijskiej. W. 1917.

Cezario biografija.

Gajus Julijus Cezaris (C. Iulius Caesar) gimė Romoje 100-ais m. prieš Kr. kvintilio*) mėn. 13 d. Tėvui veikiai mirus, jauno Julijaus auklėjimu rūpinosi jo mokyta ir protinga motina Aurelija, kuri pavedė mokyti sūnų garsiam anų laikų retoriui Gnifonui.

Cezariui einant mokslus, Romoje grūmėsi dėl pirmenybės dvi įtakingos politinės partijos: senatorių (optimatų), kurios priešaky buvo Sulla, ir liaudininkų, kuriai vadovavo garsusis kimbrų bei teutonų nugalėtojas Marijus. Visi Cezario giminaičiai buvo senatorių partijos žmonės, išskyrus gal tik jo mirusiojo tėvo seserį Juliją, kuri buvo ištekėjusi už liaudininkų vado Marijaus. Per Marijų Cezaris palaikė santykius ir su liaudininkais. Santykiai tie žymiai sustiprėjo, kai Cezaris 83-ais metais vedė žymaus liaudininko Cinnos dukterį Korneliją. Toks jauno Cezario nukrypimas į liaudininkus nepatiko optimatų vadui Sullai, kurs, nugalėjęs liaudininkus ir tapęs diktatorium, pareikalavo iš Cezario, kad jis persiskirtų su Kornelija. Čia pirmą kartą Cezaris parodė savo valios tvirtumą: jis atsisakė patenkinti neteisėtą visagalio Sullos reikalavimą. Dėl to jo turtas ir žmonos kraitis buvo jam atimti, pats jis buvo pašalintas iš tarnybos (ėjo vyresniojo šventėjo *flamen dialis* pareigas), o jo gyvybei grėsė pavojus. Giminaičių patariamas, Cezaris pasitraukė iš Romos. Nuvykęs į Mažąją Aziją, jis kurį laiką tarnavo kariuomenėje, kur pasižymėjo nepaprastu drąsumu ir buvo net apdovanotas garbės vainiku.

Sullai mirus (78 m.), Cezaris grįžo į Romą, kur pirmą kartą viešai pasirodė savo kalbomis, kaltindamas kai kuriuos valdininkus kyšių ėmimu. Nors jaunas Cezaris, kaip oratorius,

*) *Quintilis* Cezariui pagerbti buvo paskui pavadintas *Iulius*. Mėnesių pavadinimai: *Martius* (sc. mensis), *Aprilis*, *Maius*, *Iunius*, *Quintilis* (vėliau *Iulius*), *Sextilis* (vėliau *Augustus*), *September*, *October*, *November*, *December*, *Ianuarius*, *Februarius*.

turėjo nemaža sekmės, tačiau jis pats suprato, kad jam dar daug trūksta, ir todėl nutarė pasimokyti iš garsaus anų laikų kalbingumo mokytojo Molono, kurs turėjo savo mokslo įstaigą Rodo saloje. Mokslas nenuėjo niekais, ir Ciceronas kiek vėliau ne be pagrindo pasakė apie Cezarį: *illum omnium fere oratorum latine loqui elegantissime.*

68, 65 ir 62 m. Cezaris ėjo kvestoriaus, edilo ir pretoriaus pareigas; paskui (61—60 metais), kaipo propretorius, valdė Ispanijos provinciją *(Hispania ulterior)*, kur, be drąsių karo žygių, pasižymėjo dar kaip sumanus administratorius ir vyriausias teisėjas.

Gavęs imperatoriaus titulą, Cezaris 60 m. grįžta į Romą, kur buvo išrinktas konsulu 59 metams. Kiek dar prieš tai jis padarė slaptą sąjungą su dviem žymiais politiniais Romos veikėjais, Pompėjum ir Krassu (pirmas triumviratas). Sąjungos narių pareiga buvo remti gyvenime kits kitą, visomis priemonėmis kovojant su priešais, kurie galėtų kliudyti siekti užsibrėžtuosius tikslus.

Būdamas konsulu, Cezaris išleido įstatymą *(lex Iulia)*, kuriuo einant Kampanijos lyguma buvo padalyta į 20.000 sklypų; tie sklypai buvo išskirstyti bežemiams ir buv. kareiviams. Aprūpinęs žemesniuosius gyventojų sluoksnius, Cezaris nepamiršo ir aukštesniųjų: valstybinių pajamų nuomotojai, kilę iš raitelių luomo, prašė Cezarį sumažinti vienu trečdaliu sutartosios nuomos mokestį, pažymėdami tai, kad jie turėję nemaža nuostolių per karą su Mitridatu (74—65 m.). Patenkindamas jų prašymą, Cezaris įsigijo daug naujų šalininkų, kurių įtaka valstybėje buvo žymi.

Konsulavimo metams pasibaigus, Cezariui tautos buvo pavesta penkerius metus valdyti Cisalpinės Galijos bei Illirijos provincijas ir turėti tenai savo žinioje 3 legijonus. Nors toks nutarimas prieštaravo įstatymui, kuriuo einant buv. konsulams provincijos valdymo teisės buvo teikiamos tik vieneriems metams, vis dėlto senatas ne tik patvirtino šitokį tautos nusistatymą, bet dargi pats nuo savęs priskyrė Cezariui Transalpinės Galijos valdymą ir prie trijų legijonų pridėjo dar ketvirtą.

58 m. pavasarį Cezaris išvyko į paskirtąją jam vietą. Po penkerių nenuilstamo darbo metų Cezariui pavyko prijungti prie Romos valstybės visą kraštą nuo Pirėnų kalnų iki Reino upės. Be to, dukart žygiavo jis už Reino upės į germanų gyvenamą kraštą (55 ir 53 m.) ir laimingai atliko dvi keliones į Britaniją (55 ir 54 m.). Galutinai tvarkai užkariautuosiuose kraštuose nustatyti Cezariui nepakako penkerių metų, ir jis, savo bičiuliams Pompėjui ir Krassui tarpininkaujant, gavo iš senato leidimą pasilikti Gallijoje dar 5 metus, atatinkamai padidinus savo

legijonų skaičių. Netrukus potam triumviratas iširo: Krassas išvyko į Rytus, kur žuvo per karą su Partais, o Pompėjus atsimetė nuo Cezario, atvirai įstodamas į senato partiją. Yra įtarimų, kad Pompėjus taip pasielgęs, pavydėdamas Cezariui garbės. Šiaip ar taip, Cezaris atliko Gallijoje vienas, toli nuo sostinės ir giminių, be draugų ir bičiulių, vien tik su ištikima savo kariuomene, kuri tiesiog dievino mylimąjį vadą. Savo legijonų padedamas Cezaris nutarė pasiekti užsibrėžtuosius tikslus.

49 metais pasibaigė Cezario įgaliojimai Gallijoje. Norėdamas sustiprinti savo nustatytą Gallijoje tvarką ir atlyginti kareiviams už uolų jųjų pasidarbavimą per dešimties metų karą Gallijoje, Cezaris pasiryžo syktelėti konsulo valdžios ateinantiems 48 metams, bet sutiko griežtą senato ir Pompėjaus pasipriešinimą. Senatas tarp kitko pranešė Cezariui, kad jei jis norįs būti renkamas konsulu, tad, eidamas įstatymais, turįs pats asmeniškai kreiptis šituo reikalu į tautą; todėl jis galįs turėti pasisekimo tik perdavęs Gallijos valdžią bei legijonus kitam asmeniui ir pats atvykęs į Romą. Cezaris sutiko patenkinti šitą senato reikalavimą su tąja sąlyga, kad taip pat pasielgtų ir Pompėjus, kurs valdė Ispanijos provinciją ir turėjo savo žinioje tam tikrą legijonų skaičių. Senatas tačiau nesutiko su šitokiu Cezario pasiūlymu; buvo paskirti du asmeniu, kuriem Cezaris turėjo perduoti kariuomenės vadovybę ir provincijos valdžią; be to, Cezariui buvo pareikšta, kad, jam geruoju neatlikus šitų reikalavimų, Pompėjui bus pavesta ginklu priversti jį nusilenkti senato valiai. Šitokiame senato nusistatyme Cezaris negalėjo nematyti aiškaus šalingumo ir pataikavimo Pompėjui, todėl nusistatė nieko nelaukdamas vykti į Italiją, paimti Romą ir pamokyti senatorius gerbti jo teises (C. dar anksčiau buvo gavęs tautos nutarimą, iš kurio jis galėjo būti renkamas konsulu, pats nebūdamas per rinkimus Romoje). Sutraukęs savo ištikimus legijonus, C. skubiai išvyko į Italiją. Pereidamas Rubikono upę (siena tarp Gallijos ir Italijos), Cezaris pasakęs „*alea iacta est*"*) (burtas mestas): peržengti sieną su kariuomene be senato leidimo reiškė karą paskelbti.

Visai nesitikėdami, kad dalykai šitaip nukryps, Pompėjus ir senatoriai nebuvo pasiruošę tinkamai Cezarį sutikti; be to, Italijoje tuo metu nebuvo didesnių karo pajėgų. Todėl didžiulė senato dalis su Pompėju priešaky spruko iš Romos ir kėlėsi į Graikiją, kur tikėjosi rasią patogesnes sąlygas kariauti su Cezariu.

Per du mėnesiu užkariavęs visą Italiją, Cezaris nuvyko į Ispaniją, kur privertė pasiduoti didžiulę Pompėjaus kariuomenę. Potam jis grįžo į Romą, kur buvo paskelbtas diktatorium ir konsulu 48 metams. Priėjęs savo tikslą, Cezaris nuvyko į Graikiją,

*) Sueton. Caesar, 32.

kur Farsalo lygumoje sumušė dusyk didesnę Pompėjaus kariuomenę. Pats Pompėjus bėgo į Egiptą; ten jam žuvus, karas vis dar nepasibaigė, nes daugybė jo šalininkų susirinko Afrikoje ir Ispanijoje. Tik Cezariui laimėjus ties Tapsu (Afrikoje) ir ties Munda (Ispanijoje), pasipriešinimas visiškai buvo nuslopintas, o Cezaris visų pripažintas vienintėliu Romos valstybės valdovu.

Kai Cezaris sugrįžo į Romą, senatas suteikė jam garbingą *pater patriae* titulą, paskyrė jį diktatorium iki gyvos galvos, išrinko konsulu visai dešimčiai metų ir paskelbė jį imperatorium su teise perduoti šitą titulą savo įpėdiniams. Cezario asmuo buvo paskelbtas neliečiamas ir šventas, jam gyvam buvo pastatyta statula, o jo gimimo diena pripažinta tautos švente. Tačiau pats Cezaris nepasitenkino išoriniais pagarbos ženklais: faktinai būdamas visagalis Romos valdovas, jisai norėjo, kad jam būtų suteiktas ir karaliaus titulas. Jo draugai nutarė suteikti jam šitą malonumą, parinkę karaliaus titulo suteikimo aktui 44 metų kovo mėn. 15 dieną (*Idus Martiae*). Tačiau senatorių ir šiaip Romos visuomenės tarpe atsirado nemaža tokio sumanymo priešų, nes, panašiam aktui įvykus, viešai ir galutinai būtų buvusi palaidota respublikos laisvė. Buvo padarytas slaptas sąmokslas; prie minėto akto nebuvo prieita, o pats Cezaris buvo nužudytas (44 m. kovo 15 d.).

Cezario asmeny Roma nustojo ne tik didžiausio karžygio ir valstybės vyro, bet dargi iškalbingo oratoriaus, matematiko, istoriko ir didelio kalbos mokovo. Iš jo parašytų veikalų išliko tik 7 knygos*) *de bello Gallico* ir 3 knygos *de bello civili;* kiti jo veikalai (gramatikos traktatas *de analogia*, pamfletas *duo Anticatones*, astronomijos traktatas, jo eilėraščiai ir kt.) žuvo**).

Gallija prieš Cezariui atvykstant.

Savo veikale „*Commentarii de bello Gallico*“ Cezaris aprašo paskutiniojo romėnų ir gallų karo dešimtmečio įvykius. Šitas karas, prasidėjęs IV amž. prieš Kr. nelaimingu romėnams susirėmimu su gallais ties Alijos upe ir pasibaigęs I amž. pr. Kr. galutiniu Gallijos pavergimu, buvo kilęs dėl šių priežasčių:

VI amž. pr. Kr. iš dabartinės Prancūzijos ėmė slinkti į žiemos rytus didžiuliai gallų būriai, kurie, perėję Alpius ir pavergę Italijos šiaurę, įkūrė ten pirmąją savo nausėdiją — Mediolaną (dabart. *Milano*). Po pirmųjų gallų nausėdžių būrių sekė nauji

*) Aštuntąsias *de bello Gallico* knygas parašė Cezario šalininkas, tarnavęs jo kariuomenėje, *A. Hirtius*.

**) Apie Cezario kalendoriaus reformą žiūr. „Rom. senybes“ 152 p.

jų tautiečių būriai, taip kad V amž. pr. Kr. visa Pado (dabart. *Po*) upės žemuma (kraštas tarp Alpių ir Apeninų) priklausė gallams. Nepasitenkindami jau užimtais kraštais, gallai panorėjo pavergti sau dargi vidurinę Italiją, bet šitas jų plūdimas į pietus būtinai turėjo susidurti su romėnų veržimusi į šiaurę. Iš tikrųjų, 390 m. pr. Kr. prie Alijos upės gallai pirmą kartą sutiko pasipriešinimą iš romėnų pusės. Romėnų kariuomenė buvo sumušta. Vydami bėgančius romėnus, gallai pasirodė prie Romos sienų. Roma buvo paimta, sugriauta ir sudeginta. Tačiau dėl šito nepasisekimo romėnai nenusiminė ir, kiek atsipeikėję, atnaujino karą su gallais. Šį kartą laimėjo romėnai, kuriems pasisekė nuveikti smarkų gallų pasipriešinimą. Tokiu būdu III amž. pr. Kr. Italijos šiaurė įėjo į Romos valstybės sudėtį, gaudama vardą *Gallia Cisalpina*.

Įsigalėję Pado upės baseine, romėnai tik laukė progos pavergti sau gallus, gyvenančius už Alpių kalnyno. Tokia proga jiems pasitaikė II-jo prieš Kr. šimtmečio antroje pusėje. Graikų kolonijos *Massilia* (dabart. *Marseille*) gyventojai kreipėsi į romėnus, prašydami apginti juos nuo nuolatinių kaimynų-gallų puolimų. Romėnai, nujausdami, kad artinasi jų norų įvykinimas, mielai sutiko išpildyti massiliečių prašymą. Iš pradžių padėdami kaip sąjungininkai, o paskui elgdamiesi jau visai savarankiškai, romėnai pirmiausia pavergė sau gallų tautelę — allóbrogus (žiūr. žemėl.). Po kelerių metų nenuilstamo darbo romėnai išplėtė savo valdžią iki pat Pirėnų kalnų. Įkūrę užkariautame krašte savo koloniją *Narbo Martius* (ž.ž.), romėnai, laikui einant, įsigalėjo visoje žiemos-rytų Gallijoje, būtent, toje šalyje, kurią Cezaris savo užrašuose vadina *Provincia nostra*, arba tiesiog *Provincia* (ž.ž.), ir kuri paskui buvo vadinama *Gallia Narbonensis*.

109 m. pr. Kr. germanų tautos kimbrai ir teutonai įsiveržė į Galliją ir kelis kartus sumušė romėnų kariuomenę. Tačiau 102 ir 101 metais karingasis Marijus sutriuškino pirmiau teutonų, paskui kimbrų kariuomenes, tuo būdu 40 metų laiduodamas Gallijai ramų gyvenimą.

61 m. Gallijoje sukilo allobrogai, pirmoji romėnų pavergta gallų tauta. Allobrogus privertė imtis ginklo nebepakeliamas romėnų vietininkų žiaurumas. Šį kartą sukilimas buvo nuslopintas, bet kiek vėliau prasidėjo rimtėlesnių neramumų: Alpių gyventojai helvetai sumanė palikti savo kraštą, pereiti per romėnų provinciją ir apsigyventi paliai Atlanto vandenyną, toje vietoje, kur buvo sántonų valstybėlė. Romėnai su tokiu helvetų sumanymu negalėjo sutikti dėl daugelio priežasčių, kurių svarbiausios bene bus šios: 1) helvetų paliktas žemes galėtų užimti germanai, kurie, neseniai perėję Reino upę, įsigalėjo jau gretimam sénonų krašte, netoli romėnų Provincijos; tokia artima kaimynystė su

karingais germanais romėnams buvo visais atžvilgiais negeistina; 2) užėmę Atlanto vandenyno pajūrius, helvetai taptų artimiausiais romėnų Provincijos kaimynais ir, būdami labai neramūs, neduotų šiam kraštui ramiai gyventi; 3) kraustantis, helvetams būtų tekę, galimas daiktas, eiti per tą pačią romėnų Provinciją: laukiniai žmonės būtų nusiaubę turtingą kraštą. Taigi romėnai atsidūrė prieš dilemą: ar atsisakyti nuo savo politikos Gallijoje, leidžiant plėstis joje įvykiams taip, kaip jie buvo besiplečią, ar susigrumti su dviem karingom tautom — helvetais ir germanais. Taip dalykams susidėjus, į Galliją atvyko naujai skirtas romėnų vietininkas, Gajus Julijus Cezaris.

Suglaustas pirmųjų ir antrųjų „Com. de b. G." knygų turinys.

I. Helvetai ištisus metus rengėsi į tolimą kelionę. Prieš išeidami, jie sudegino visus savo miestus ir kaimus, kad baukštuoliams ir neranguoliams atimtų viltį grįžti atgal. Be to, jie sudegino ir sunaikino visą savo turtą ir javus, išskyrus tai, ką galėjo pasiimti su savim. 58 m. pavasarį helvetai su šeimynomis ir turto likučiais iškeliavo į pietus, manydami eiti per allobrogų šalį. Priėję allobrogus, jie, nors kiek ir vėlokai, susigriebė prašyti Cezarį leisti jiems eiti per šitą kraštą ir toliau, per romėnų Provinciją. Cezaris griežtai atsisakė patenkinti jų prašymą. Aplinkybių verčiami, helvetai pasiryžo imtis ginklo, bet, sutikę pasipriešinimą iš allobrogų ir romėnų pusės, grįžo atgal, tikėdamiesi pasirinkti sau kitą kelią, per sėkvanų ir édujų kraštus. Jiems laimingai prasimušus per sekvanus ir priėjus edujų sostinę Bibraktą, Cezaris pastojo kelią ir dviejuose susirėmimuose smarkiai juos sukūlė. Helvetų likučius privertė grįžti atgal ir apsigyventi jų pačių sunaikintame krašte. Cezario pamokyti helvetai nebedarė daugiau bandymų kraustytis iš savo krašto, kuriame jie gyvena iki šiol.

Gallų tautoms besivaržant dėl pirmenybės, sekvanai pasikvietė į pagalbą germanų karalių Ariovistą, kurs, padėjęs sekvanams nugalėti edujus ir tokiu būdu atlikęs savo, kaipo sąjungininko, pareigą, nepasitraukė tačiau atgal į Germaniją, o apsigyveno sekvanų žemėje, pavergęs savo buvusius sąjungininkus. Sekvanai ir edujai susitaikė ir kreipėsi į Cezarį, prašydami pagalbos. Cezaris pareikalavo iš Ariovisto išsikraustyti iš sekvanų žemės, bet šis atsisakė tai padaryti. Prasidėjo karas, per kurį visa Ariovisto kariuomenė buvo sunaikinta.

II. Gallijos šiaurės gyventojai — belgai, labai brangindami nepriklausomybę, visą laiką bijojo, kad ir jų neištiktų toks pat likimas, kaip allobrogus, edujus, senonus, helvetus ir kitus, patekusius į romėnų rankas. Belgai nutarė iš anksto susiburti ir, progai pasitaikius, pulti besiveržiančius į šiaurę romėnus. Netrukus belgai surinko kariuomenę iš 300.000 kareivių. Cezaris turėjo šešisyk mažesnę kariuomenę, todėl vengė susiremti su belgais. Užėmęs stiprią poziciją, kurios užpakaly buvo upė, iš šonų didelės pelkės, o iš pryšakio buvo supiltas pylimas ir iškastas griovys, Cezaris ramiai laukė belgų puolant. Po kelių nevykusių kovų belgų kariuomenėje kilo sumišimų: vadai kits kitą kaltino nesugebėjus paimti Cezario pozicijos; jų tarpe prasidėjo kivirčai, kai kuriems atsibodo stovėti pelkėse, ir jie pamažėli ėmė krikti į namus. Cezaris paliko savo stovyklą ir ėmė juos vytis. Daugiausia nukentėjo nervijai, kurie, smukdami nuo Cezario, prarado beveik visą savo kariuomenę (iš 60.000 kareivių liko tik 500).

Sužinoję apie nervijų likimą, aduátukai (jų kaimynai), kurie kiek prieš tai buvo sirengę eiti gelbėti nervijų, dabar grįžo ir užsidarė savo sostoje, ant labai aukšto kalno. Romėnų kariuomenė apgulė miestą. Cezariui įsakius, buvo padaryta didžiulių (po keliolika aukštų) bokštų, iš kurių aukščiausiojo aukšto romėnų kareiviai ėmė keltis į miestą. Aduatukai buvo priversti pasiduoti. Cezariui reikalaujant, savo ginklus jie išmetė pro miesto sienas į griovį. Potam paprašė Cezarį užimti miestą. Cezaris jais nepasitikėjo ir pasiliko savo stovykloje. Atsargumo būta ne pro šalį: aduatukų trečdalis ginklų pasilikta sau; vidurnakty jie puolė romėnų stovyklą, kur juos tinkamai sutiko iš anksto perspėti Cezario kareiviai. Per šitą susirėmimą žuvo 4000 aduatukų, o likusieji (53,000) buvo paimti į nelaisvę ir paskui parduoti vergų rinkoje. Po to belgų tautelės aprimo, ir net pabūgę germanai pasiuntė į Cezarį pasiuntinius pareikšti, kad ir jie pripažįstą romėnų viršenybę.

C. IULI CAESARIS BELLI GALLICI

LIBER TERTIUS.

1. 1 Cum in Italiam proficisceretur Caesar, Servium Galbam cum legione duodecima et parte equitatus in Nantuates, Veragros Sedunosque misit, qui a finibus Allobrogum et lacu Lemanno et flumine Rhodano ad
2 summas Alpes pertinent. Causa mittendi fuit, quod iter per Alpes, quo magno cum periculo magnisque portoriis mercatores ire consuerant, patefieri volebat.
3 Huic permisit, si opus esse arbitraretur, uti in his locis
4 legionem hiemandi causa collocaret. Galba, secundis aliquot proeliis factis castellisque compluribus eorum expugnatis, missis ad eum undique legatis obsidibusque datis et pace facta, constituit cohortes duas in Nantuatibus collocare et ipse cum reliquis eius legionis cohortibus in vico Veragrorum, qui appellatur
5 Octodurus, hiemare; qui vicus positus in valle, non magna adiecta planitie, altissimis montibus undique
6 continetur. Cum hic in duas partes flumine divideretur, alteram partem eius vici Gallis concessit, alteram vacuam ab his relictam cohortibus ad hiemandum attribuit. Eum locum vallo fossaque munivit.

2. 1 Cum dies hibernorum complures transissent, frumentumque eo comportari jussisset, subito per exploratores certior factus est, ex ea parte vici, quam Gallis concesserat, omnes noctu discessisse, montesque, qui impenderent, a maxima multitudine Sedunorum et
2 Veragrorum teneri. Id aliquot de causis acciderat, ut subito Galli belli renovandi legionisque opprimendae
3 consilium caperent: primum, quod legionem, neque eam plenissimam detractis cohortibus duabus et compluribus singillatim, qui commeatus petendi causa

missi erant, absentibus, propter paucitatem despiciebant; tum etiam, quod propter iniquitatem ioci, cum 4
ipsi ex montibus in vallem decurrerent et tela conicerent, ne primum quidem impetum suum posse sustineri existimabant. Accedebat, quod suos ab se liberos 5
abstractos obsidum nomine dolebant et Romanos non solum itinerum causa, sed etiam perpetuae possessionis culmina Alpium occupare conari et ea loca finitimae provinciae adiungere sibi persuasum habebant.

His nuntiis acceptis Galba, cum neque opus hiber- 1 3.
norum munitionesque plene essent perfectae neque de frumento reliquoque commeatu satis esset provisum, quod deditione facta obsidibusque acceptis nihil de bello timendum existimaverat, consilio celeriter convocato sententias exquirere coepit. Quo in consilio, 2
cum tantum repentini periculi praeter opinionem accidisset ac iam omnia fere superiora loca multitudine armatorum completa conspicerentur, neque subsidio veniri neque commeatus supportari interclusis itineribus possent, prope iam desperata salute nonnullae 3
huiusmodi sententiae dicebantur, ut impedimentis relictis eruptione facta isdem itineribus, quibus eo pervenissent, ad salutem contenderent. Maiori tamen 4
parti placuit, hoc reservato ad extremum consilio interim rei eventum experiri et castra defendere.

Brevi spatio interiecto, vix ut iis rebus, quas consti- 1 4.
tuissent, collocandis atque administrandis tempus daretur, hostes ex omnibus partibus signo dato decurrere, lapides gaesaque in vallum conicere. Nostri 2
primo integris viribus fortiter repugnare neque ullum frustra telum ex loco superiore mittere, ut quaeque pars castrorum nudata defensoribus premi videbatur, eo occurrere et auxilium ferre, sed hoc superari, quod 3
diuturnitate pugnae hostes defessi proelio excedebant, alii integris viribus succedebant; quarum rerum 4
a nostris propter paucitatem fieri nihil poterat, ac non modo defesso ex pugna excedendi, sed ne saucio qui-

dem eius loci, ubi constiterat, relinquendi ac sui recipiendi facultas dabatur.

5. 1 Cum iam amplius horis sex continenter pugnaretur ac non solum vires, sed etiam tela nostros deficerent, atque hostes acrius instarent languidioribusque nostris vallum scindere et fossas complere coepissent, 2 resque esset iam ad extremum perducta casum, Publius Sextius Baculus, primi pili centurio, quem Nervico proelio compluribus confectum vulneribus diximus, et item Gaius Volusenus, tribunus militum, vir et consilii magni et virtutis, ad Galbam accurrunt atque unam esse spem salutis docent, si eruptione facta extremum auxilium experirentur. 3 Itaque convocatis centurionibus celeriter milites certiores facit, paulisper intermitterent proelium ac tantummodo tela missa exciperent seque ex labore reficerent, post dato singo ex castris erumperent atque omnem spem salutis in virtute ponerent.

6. 1 Quod iussi sunt, faciunt ac subito omnibus portis eruptione facta neque cognoscendi, quid fieret, neque 2 sui colligendi hostibus facultatem relinquunt. Ita commutata fortuna eos, qui in spem potiendorum castrorum venerant, undique circumventos interficiunt et ex hominum milibus amplius triginta, quem numerum barbarorum ad castra venisse constabat, plus tertia parte interfecta reliquos perterritos in fugam coniciunt ac ne in locis quidem superioribus con- 3 sistere patiuntur. Sic omnibus hostium copiis fusis armisque exutis se in castra munitionesque suas recipiunt. 4 Quo proelio facto, quod saepius fortunam temptare Galba nolebat atque alio se in hiberna consilio venisse meminerat, aliis occurrisse rebus videbat, maxime frumenti commeatusque inopia permotus, postero die 5 omnibus eius vici aedificiis incensis in provinciam reverti contendit, ac nullo hoste prohibente aut iter demorante incolumem legionem in Nantuates, inde in Allobroges perduxit ibique hiemavit.

His rebus gestis cum omnibus de causis Caesar pacatam Galliam existimaret, superatis Belgis, expulsis Germanis, victis in Alpibus Sedunis, atque ita inita hieme in Illyricum profectus esset, quod eas quoque nationes adire et regiones cognoscere volebat, subitum bellum in Gallia coortum est. Eius belli haec fuit causa: Publius Crassus adulescens cum legione septima proximus mare Oceanum in Andibus hiemabat. Is, quod in his locis inopia frumenti erat, praefectos tribunosque militum complures in finitimas civitates frumenti causa dimisit; quo in numero est Titus Terrasidius missus in Essubios, Marcus Trebius Gallus in Coriosolitas, Quintus Velanius cum Tito Silio in Venetos. 1 7

Huius est civitatis longe amplissima auctoritas omnis orae maritimae regionum earum, quod et naves habent Veneti plurimas, quibus in Britanniam navigare consuerunt, et scientia atque usu rerum nauticarum reliquos antecedunt et in magno impetu maris atque aperto, paucis portibus interiectis, quos tenent ipsi, omnes fere, qui eo mari uti consuerunt, habent vectigales. Ab his fit initium retinendi Silii atque Velanii, quod per eos suos se obsides, quos Crasso dedissent, reciperaturos existimabant. Horum auctoritate finitimi adducti, ut sunt Gallorum subita et repentina consilia, eadem de causa Trebium Terrasidiumque retinent, et celeriter missis legatis per suos principes inter se coniurant, *nihil nisi communi consilio acturos eundemque omnes fortunae exitum esse laturos*, reliquasque civitates sollicitant, ut in ea libertate, quam a maioribus acceperant, permanere quam Romanorum servitutem perferre mallent. Omni ora maritima celeriter ad suam sententiam perducta communem legationem ad Publium Crassum mittunt, si velit suos recipere, obsides sibi remittat. 1 8

Quibus de rebus Caesar a Crasso certior factus, 1 9

8338

Kauno Tarpdisciplinės
Kunigų Seminarijos
BIBLIOTEKA

bant, quod nostrae naves tempestatibus detinebantur summaque erat vasto atque aperto mari, magnis aestibus, raris ac prope nullis portibus difficultas navigandi.

13. 1 Namque ipsorum naves ad hunc modum factae armataeque erant: carinae aliquanto planiores quam nostrarum navium, quo facilius vada ac decessum aestus 2 excipere possent; prorae admodum erectae atque item puppes, ad magnitudinem fluctuum tempestatumque 3 accommodatae; naves totae factae ex robore ad quam- 4 vis vim et contumeliam perferendam; transtra ex pedalibus in altitudinem trabibus confixa clavis ferreis di- 5 giti pollicis crassitudine; ancorae pro funibus ferreis catenis revinctae; pelles pro velis alutaeque tenuiter confectae sive propter lini inopiam atque eius usus inscientiam, sive eo, quod est magis verisimile, quod tantas tempestates Oceani tantosque impetus ventorum sustineri ac tanta onera navium regi velis non satis com- 7 mode posse arbitrabantur. Cum his navibus nostrae classi eiusmodi congressus erat, ut una celeritate et pulsu remorum praestaret, reliqua pro loci natura, pro vi tempestatum illis essent aptiora et accommodatiora. 8 Neque enim iis nostrae rostro nocere poterant (tanta in iis erat firmitudo), neque propter altitudinem facile telum adigebatur, et eadem de causa minus com- 9 mode copulis continebantur. Accedebat, ut, cum saevire ventus coepisset et se vento dedissent, et tempestatem ferrent facilius et in vadis consisterent tutius, et ab aestu relictae nihil saxa et cautes timerent; quarum rerum omnium nostris navibus casus erat extimescendus.

14. 1 Compluribus expugnatis oppidis Caesar, ubi intellexit, frustra tantum laborem sumi neque hostium fugam captis oppidis reprimi neque iis noceri posse, statuit 2 exspectandam classem. Quae ubi convenit ac primum ab hostibus visa est, circiter ducentae viginti naves

eorum paratissimae atque omni genere armorum ornatissimae ex portu profectae nostris adversae constiterunt; neque satis Bruto, qui classi praeerat, vel tribunis militum centurionibusque, quibus singulae naves erant attributae, constabat, quid agerent aut quam rationem pugnae insisterent. Rostro enim noceri non posse cognoverant; turribus autem excitatis, tamen has altitudo puppium ex barbaris navibus superabat, ut neque ex inferiore loco satis commode tela adigi possent et missa a Gallis gravius acciderent. Una erat magno usui res praeparata ab nostris, falces praeacutae insertae affixaeque longuriis, non absimili forma muralium falcium. His cum funes, qui antemnas ad malos destinabant, comprehensi adductique erant, navigio remis incitato praerumpebantur. Quibus abscisis antemnae necessario concidebant, ut, cum omnis Gallicis navibus spes in velis armamentisque consisteret, his ereptis omnis usus navium uno tempore eriperetur. Reliquum erat certamen positum in virtute, qua nostri milites facile superabant, atque eo magis, quod in conspectu Caesaris atque omnis exercitus res gerebatur, ut nullum paulo fortius factum latere posset: omnes enim colles ac loca superiora, unde erat propinquus despectus in mare, ab exercitu tenebantur.

Deiectis, ut diximus, antemnis, cum singulas binae ac ternae naves circumsteterant, milites summa vi transcendere in hostium naves contendebant. Quod postquam fieri barbari animadverterunt, expugnatis compluribus navibus, cum ei rei nullum reperiretur auxilium, fuga salutem petere contendebant. Ac iam conversis in eam partem navibus, quo ventus ferebat, tanta subito malacia ac tranquillitas exstitit, ut se ex loco commovere non possent. Quae quidem res ad negotium conficiendum maxime fuit opportuna: nam singulas nostri consectati expugnaverunt, ut perpaucae ex omni numero noctis interventu ad terram per-

15.

venirent, cum ab hora fere quarta usque ad solis occasum pugnaretur.

16. 1 Quo proelio bellum Venetorum totiusque orae mari-
2 timae confectum est. Nam cum omnis iuventus, omnes etiam gravioris aetatis, in quibus aliquid consilii
aut dignitatis fuit, eo convenerant, tum, navium quod
3 ubique fuerat, unum in locum coëgerant; quibus amissis reliqui neque, quo se reciperent, neque quem ad modum oppida defenderent, habebant. Itaque se suaque
4 omnia Caesari dediderunt. In quos eo gravius Caesar vindicandum statuit, quo diligentius in reliquum tempus a barbaris ius legatorum conservaretur. Itaque omni senatu necato reliquos sub corona vendidit.

17. 1 Dum haec in Venetis geruntur, Quintus Titurius Sabinus cum iis copiis, quas a Caesare acceperat, in fines
2 Venellorum pervenit. His praeerat Viridovix ac summam imperii tenebat earum omnium civitatum, quae defecerant, ex quibus exercitum magnasque copias
3 coëgerat; atque his paucis diebus Aulerci Eburovices Lexoviique senatu suo interfecto, quod auctores belli esse nolebant, portas clauserunt seque cum Viridovice coniunxerunt; magnaque praeterea multitudo undique ex Gallia perditorum hominum latronumque convenerat, quos spes praedandi studiumque bellandi ab agri cultura et cotidiano labore revocabat. Sabi-
5 nus idoneo omnibus rebus loco castris se tenebat, cum Viridovix contra eum duorum milium spatio consedisset cotidieque productis copiis pugnandi potestatem faceret, ut iam non solum hostibus in contemptionem Sabinus veniret, sed etiam nostrorum
6 militum vocibus nonnihil carperetur; tantamque opinionem timoris praebuit, ut iam ad vallum castro-
7 rum hostes accedere auderent. Id ea de causa faciebat, quod cum tanta multitudine hostium, praesertim eo absente, qui summam imperii teneret, nisi aequo loco aut opportunitate aliqua data legato dimicandum non existimabat.

Hac confirmata opinione timoris idoneum quendam 1 18.
hominem et callidum delegit, Gallum, ex iis, quos auxilii causa secum habebat. Huic magnis praemiis pol- 2
licitationibusque persuadet, uti ad hostes transeat, et,
quid fieri velit, edocet. Qui ubi pro perfuga ad eos 3
venit, timorem Romanorum proponit, *quibus angustiis ipse Caesar a Venetis prematur* docet, *neque longius* 4
abesse, quin proxima nocte Sabinus clam ex castris exercitum educat et ad Caesarem auxilii ferendi causa proficiscatur. Quod ubi auditum est, conclamant om- 5
nes, *occasionem negotii bene gerendi amittendam non esse, ad castra iri oportere.* Multae res ad hoc 6
consilium Gallos hortabantur: superiorum dierum Sabini cunctatio, perfugae confirmatio, inopia cibariorum, cui rei parum diligenter ab iis erat provisum, spes
Venetici belli, et quod fere libenter homines id, quod volunt, credunt. His rebus adducti non prius Viridovicem reliquosque duces ex concilio dimittunt, quam 7
ab his sit concessum, arma uti capiant et ad castra
contendant. Qua re concessa laeti, ut explorata vic- 8
toria, sarmentis virgultisque collectis, quibus fossas Romanorum compleant, ad castra pergunt.

Locus erat castrorum editus et paulatim ab imo 1 19.
acclivis circiter passus mille. Huc magno cursu con-
tenderunt, ut quam minimum spatii ad se colligendos armandosque Romanis daretur, exanimatique pervenerunt. Sabinus suos hortatus cupientibus signum dat. 2
Impeditis hostibus propter ea, quae ferebant, onera, subito duabus portis eruptionem fieri iubet. Factum est 3
opportunitate loci, hostium inscientia ac defetigatione, virtute militum et superiorum pugnarum exercitatione, ut ne unum quidem nostrorum impetum ferrent ac statim terga verterent. Quos impeditos integris viribus 4
milites nostri consecuti magnum numerum eorum occiderunt; reliquos equites consectati paucos, qui ex
fuga evaserant, reliquerunt. Sic uno tempore et de 5

navali pugna Sabinus et de Sabini victoria Caesar est certior factus, civitatesque omnes se statim Ti-
6 turio dediderunt. Nam ut ad bella suscipienda Gallorum alacer ac promptus est animus, sic mollis ac minime resistens ad calamitates ferendas mens eorum est.

20. 1 Eodem fere tempore Publius Crassus, cum in Aquitaniam pervenisset, quae pars, ut ante dictum est, et regionum latitudine et multitudine hominum ex tertia parte Galliae est aestimanda, cum intellegeret in iis locis sibi bellum gerendum, ubi paucis ante annis Lucius Valerius Praeconinus legatus exercitu pulso interfectus esset, atque unde Lucius Manlius proconsul impedimentis amissis profugisset, non mediocrem
2 sibi diligentiam adhibendam intellegebat. Itaque re frumentaria provisa, auxiliis equitatuque comparato, multis praeterea viris fortibus Tolosa et Narbone, quae sunt civitates Galliae provinciae finitimae his regionibus, nominatim evocatis in Sontiatum fines
3 exercitum introduxit. Cuius adventu cognito Sontiates magnis copiis coactis equitatuque, quo plurimum valebant, in itinere agmen nostrum adorti primum equestre proelium commiserunt, deinde, equi-
4 tatu suo pulso atque insequentibus nostris, subito pedestres copias, quas in convalle in insidiis collocaverant, ostenderunt. Hi nostros disiectos adorti proelium renovarunt.

21. 1 Pugnatum est diu atque acriter, cum Sontiates superioribus victoriis freti in sua virtute totius Aquitaniae salutem positam putarent, nostri autem, quid sine imperatore et sine reliquis legionibus adulescentulo duce efficere possent perspici cuperent; tandem
2 confecti vulneribus hostes terga verterunt. Quorum magno numero interfecto Crassus ex itinere oppidum Sontiatum oppugnare coepit. Quibus fortiter resistenti-
3 bus vineas turresque egit. Illi alias eruptione temptata, alias cuniculis ad aggerem vineasque actis, cuius

rei sunt longe peritissimi Aquitani, propterea quod multis locis apud eos aerariae secturaeque sunt, ubi diligentia nostrorum nihil his rebus profici posse intellexerunt, legatos ad Crassum mittunt, seque in deditionem ut recipiat, petunt. Qua re impetrata arma tradere iussi faciunt.

Atque in ea re omnium nostrorum intentis animis 1 22.
alia ex parte oppidi Adiatuanus, qui summam imperii tenebat, cum DC devotis, quos illi soldurios appellant, quorum haec est condicio, uti omnibus in vita com- 2
modis una cum iis fruantur, quorum se amicitiae dediderint, si quid his per vim accidat, aut eundem casum una ferant aut sibi mortem consciscant; neque adhuc 3
hominum memoria repertus est quisquam, qui eo interfecto, cuius se amicitiae devovisset, mori recusaret, — cum his Adiatuanus eruptionem facere conatus, cla- 4
more ab ea parte munitionis sublato, cum ad arma milites concurrissent vehementerque ibi pugnatum esset, repulsus in oppidum tamen, uti eadem deditionis condicione uteretur, a Crasso impetravit.

Armis obsidibusque acceptis Crassus in fines Vo- 1 23
catium et Tarusatium profectus est. Tum vero barbari 2
commoti, quod oppidum et natura loci et manu munitum paucis diebus, quibus eo ventum erat, expugnatum cognoverant, legatos quoque versus dimittere, coniurare, obsides inter se dare, copias parare coeperunt. Mittuntur etiam ad eas civitates legati, quae sunt ci- 3
terioris Hispaniae finitimae Aquitaniae; inde auxilia ducesque arcessuntur. Quorum adventu magna cum 4
auctoritate et magna hominum multitudine bellum gerere conantur. Duces vero ii deliguntur, qui una cum 5
Quinto Sertorio omnes annos fuerant summamque scientiam rei militaris habere existimabantur. Hi con- 6
suetudine populi Romani loca capere, castra munire, commeatibus nostros intercludere instituunt. Quod 7
ubi Crassus animadvertit, suas copias propter exiguitatem non facile diduci, hostem et vagari et vias ob-

sidere et castris satis praesidii relinquere, ob eam causam minus commode frumentum commeatumque sibi supportari, in dies hostium numerum augeri, non
8 cunctandum existimavit, quin pugna decertaret. Hac re ad consilium delata, ubi omnes idem sentire intellexit, posterum diem pugnae constituit.

24. 1 Prima luce productis omnibus copiis duplici acie instituta, auxiliis in mediam aciem coniectis, quid
2 hostes consilii caperent exspectabat. Illi, etsi propter multitudinem et veterem belli gloriam paucitatemque nostrorum se tuto dimicaturos existimabant, tamen tutius esse arbitrabantur, obsessis viis commeatu inter-
3 cluso sine ullo vulnere victoria potiri et, si propter inopiam rei frumentariae Romani se recipere coepissent, impeditos in agmine et sub sarcinis infirmiore animo ado-
4 riri cogitabant. Hoc consilio probato ab ducibus, produc-
5 tis Romanorum copiis, sese castris tenebant. Hac re perspecta Crassus, cum sua cunctatione atque opinione timoris hostes nostros milites alacriores ad pugnandum effecissent, atque omnium voces audirentur exspectari diutius non oportere, quin ad castra iretur, cohortatus suos omnibus cupientibus ad hostium castra contendit.

25. 1 Ibi cum alii fossas complerent, alii multis telis coniectis defensores vallo munitionibusque depellerent, auxiliaresque, quibus ad pugnam non multum Crassus confidebat, lapidibus telisque subministrandis et ad aggerem caespitibus comportandis speciem atque opinionem pugnantium praeberent, cum item ab hostibus constanter ac non timide pugnaretur telaque
2 ex loco superiore missa non frustra acciderent, equites circumitis hostium castris Crasso renuntiaverunt, *non eadem esse diligentia ab decumana porta castra munita facilemque aditum habere.*

26. 1 Crassus equitum praefectos cohortatus, ut magnis praemiis pollicitationibusque suos excitarent, quid
2 fieri vellet, ostendit. Illi, ut erat imperatum, eductis iis

cohortibus, quae praesidio castris relictae integrae ab labore erant, et longiore itinere circumductis, ne ex hostium castris conspici possent, omnium oculis mentibusque ad pugnam intentis celeriter ad eas, quas diximus, munitiones pervenerunt atque his prorutis prius 3 in hostium castris constiterunt, quam plane ab his videri aut, quid rei gereretur, cognosci posset. Tum vero 4 clamore ab ea parte audito nostri redintegratis viribus, quod plerumque in spe victoriae accidere consuevit, acrius impugnare coeperunt. Hostes undique circum- 5 venti desperatis omnibus rebus se per munitiones deicere et fuga salutem petere intenderunt. Quos 6 equitatus apertissimis campis consectatus ex numero milium L, quae ex Aquitania Cantabrisque convenisse constabat, vix quarta parte relicta multa nocte se in castra recepit.

Hac audita pugna maxima pars Aquitaniae sese 1 27. Crasso dedidit obsidesque ultro misit; quo in numero fuerunt Tarbelli, Bigerriones, Ptianii, Vocates, Tarusates, Elusates, Gates, Ausci, Garumni, Sibuzates, Cocosates; paucae ultimae nationes anni tempore confisae, 2 quod hiems suberat, id facere neglexerunt.

Eodem fere tempore Caesar, etsi prope exacta iam 1 28 aestas erat, tamen, quod omni Gallia pacata Morini Menapiique supererant, qui in armis essent neque ad eum umquam legatos de pace misissent, arbitratus id bellum celeriter confici posse, eo exercitum adduxit. Qui longe alia ratione ac reliqui Galli bellum gerere coeperunt. Nam quod intellegebant maximas nationes, 2 quae proelio contendissent, pulsas superatasque esse, continentesque silvas ac paludes habebant, eo se suaque omnia contulerunt. Ad quarum initium silvarum 3 cum Caesar pervenisset castraque munire instituisset, neque hostis interim visus esset, dispersis in opere nostris subito ex omnibus partibus silvae evolaverunt et in nostros impetum fecerunt. Nostri celeriter 4 arma ceperunt eosque in silvas reppulerunt et com-

pluribus interfectis longius impeditioribus locis secuti paucos ex suis deperdiderunt.

29 1 Reliquis deinceps diebus Caesar silvas caedere instituit et, ne quis inermibus imprudentibusque militibus ab latere impetus fieri posset, omnem eam materiam, quae erat caesa, conversam ad hostem collocabat et 2 pro vallo ad utrumque latus exstruebat. Incredibili celeritate magno spatio paucis diebus confecto, cum iam pecus atque extrema impedimenta a nostris tenerentur, ipsi densiores silvas peterent, eiusmodi tempestates sunt consecutae, uti opus necessario intermitteretur et continuatione imbrium diutius sub pellibus 3 milites contineri non possent. Itaque vastatis omnibus eorum agris, vicis aedificiisque incensis Caesar exercitum reduxit et in Aulercis Lexoviis reliquisque item civitatibus, quae proxime bellum fecerant, in hibernis collocavit.

C. IULI CAESARIS BELLI GALLICI

LIBER TERTIUS

Paaiškinimai.

I. Legatas Galba nugali Alpių gyventojus.

57 m. pr. Kr. (cap. 1—6).

I sk.

1. **Cum ... proficisceretur** = *Cum ... excederet.*
Servium Galbam; *Ser. Sulpicius Galba, Caesaris legatus, in Nantuates missus Alpinos, postquam impetum eorum vix sustinuit, vincit legionemque incolumem in Provinciam ducit.*
cum legione; Cezario laikais legijone buvo 3600 kareivių. Legijoną sudarydavo 10 kohortų (*cohors, rtis, f.*), kohortą — 3 manipulai (*manipulus, i, m.*), manipulą—2 centurijos (*centuria, ae, f.*). Taigi:

legio	= 10	*cohortes*	= 3600	kareivių
cohors	= 3	*manipuli*	= 360	„
manipulus	= 2	*centuriae*	= 120	„
centuria	. . . . .		= 60	„

summas Alpes; *summae Alpes* = Alpių viršukalnė, Alpių gūbrys; šitoje prasmėje 2, 5 *culmina Alpium.*

2. **iter per Alpes** — toje vietoje, kuri dabar vadinasi didysis *St. Bernhard'as.*
consuerant=*consueverant* (*syncope*); *consuevi* = *soleo*; *consuevi ire* — esu įpratęs eiti, paprastai einu, p. keliauju.
patefieri (iter) volebat; *volo iter patefieri* — noriu, kad kelias būtų atdaras (= apsaugotas, kelionei patogesnis).

Causa . . . fuit ⟶ P.s.
quod explic. ⟵ quod volebat ⟶ I laips.šal. pr.s.
acc. c.inf. ⟵ patefieri iter ⟶ II l.š.pap.s.
quo magno . . . . consuerant ⟶ III l.š.paž.s.

3. **Huic permisit ... collocaret** — 3 sakiniai.
si ... arbitraretur — versti po *uti.*
legionem *sc. duodecimam* (žiūr. 1 §).

4. **Galba secundis ... constituit;** tarp veiksnio (*Galba*) ir tarinio (*constituit*) įterpti 5 *abl. abs.* parodo lo-

gingą įvykių eigą: 1) keli kovos laimėjimai, po kurių įvyksta 2) tvirtovių išgriovimas; paskui 3) priešų siunčiami pas Galbą pasiuntiniai ir 4) duodami įkaitai; po to tiktai 5) padaroma taika. [Kaip šiuos, taip lygiai ir visus tolimesnius *abl. abs.* reikia pratintis pakeisti ekvivalentiniais šal. sakiniais: 1) *cum secunda aliquot proelia facta essent*, 2) *cum castella complura eorum expugnata essent*, 3) *cum missi ad eum undique legati essent*, 4) *cum obsides dati essent*, 5) *cum pax facta esset*]. Liet. išversti dviem nepriklaus. sakiniais, palaikant veiksmaž. rūšį iki *missis*; nuo *missis* pavartoti veik. rūšį.

eorum — suprantama iš 1 §.

cohortibus *sc. octo.*

qui vicus: šitoje vietoje, kaip ir daug kur kitur, *qui* eina parodomuoju įvardžiu (o ne santykiniu). Šitokia prasme santykinio įvardžio sakinio pradžioje vartojimas pasitaiko ir kitų tautų (pav., slavų) primityviuose literatūros kūriniuose.

5. **non magna... planitie** — *abl. abs.* versti pažyminio sakiniu.

hic *sc. vicus.*

eum locum = *alteram (partem)... relictam.*

2 sk.

1. **Cum ... transissent** — žiemai jau gerokai įpusėjus; (kaip bus pažodžiui?).

hibernorum *sc. castrorum*; stovykla, kurioje romėnų kariuomenė išbūdavo kiek ilgesnį laiką, vadinosi **stativa** (*castra*); be to, vasaros stovykla vad. (*castra*) **aestiva**, žiemos — (*castra*) **hiberna**.

eo = *in eum locum* arba *in hiberna*;

iussisset — išversti dalyviu.

impenderent — *attractio modi.*

teneri — išversti veik. rūšimi.

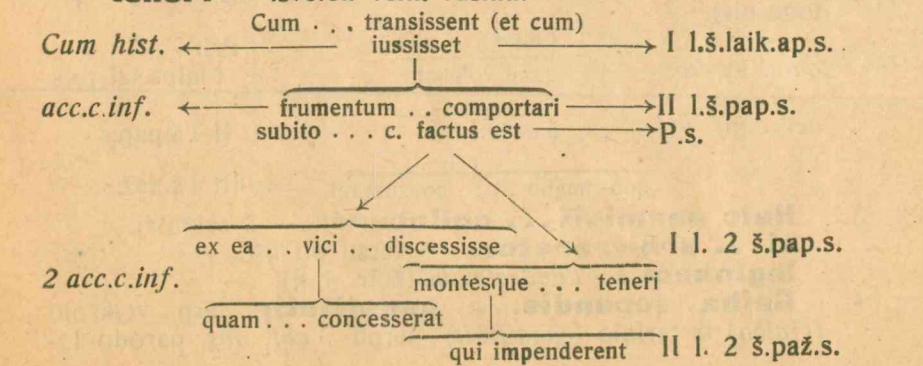

(Vert. Žiemai jau gerokai įpusėjus, Galba, įsakęs pristatyti į stovyklą maisto, visai netikėtai per žvalgus gavo žinią, kad iš tos kaimo dalies, kurią jis buvo pavedęs gallams, pereitą naktį visi jie pabėgo, o artimiausius kalnus užima didžiulė sedunų ir véragrų minia).

2. **belli renovandi... opprimendae;** prie *consilium capere* dažnai vartojama ir *infinit.*; kaip tada atrodytų lotyniškai šis pasakymas?

3. **neque eam** — *et eam non.*
detractis ir **absentibus** paaiškinama, kodėl legijonas buvo *non plenissima.*
commeatus petendi causa = *ut commeatum peterent;* kaip dar kitaip galima šitą mintį lot. išreikšti?

4. **propter... loci** pareina nuo *acc. c. inf.*; **iniqui tas** nusakoma žodžiais **montibus... vallem.**
cum... decurrerent — priešų manymas, todėl *coniunct.*, nors čia *cum temporale.*

5. **Accedebat, quod**—šiais žodžiais prijungiama trečioji priežastis, dėl kurios gallai nutarė pradėti karą (pirmoji — 3 § *primum*, antroji — 4 § *tum etiam*).
adiungere (pareina nuo *conari*) **sibi** = *imperio suo.*
sibi persuasum habebant; *mihi persuasum habeo* = *mihi persuasum est* — esu įsitikinęs.

(Gallai, gerai neapgalvoję, sumanė pulti legijoną ir vėl pradėti karą dėl šitų kelių priežasčių: pirma, jie žiūrėjo su panieka į legijoną dėl jo neskaitlingumo (legijonas buvo nepilnas, nes dvi kohortos dar anksčiau buvo nuo jo atskirtos; be to, trūko daugelio kareivių, kurie pavieniui buvo pasiųsti ieškoti maisto). Antra, jie manė, kad pasileidus jiems bėgti nuo kalnų į slėnį ir pradėjus svaidyti ietis, romėnai dėl vietos nelygumo negalės atsispirti net pirmam jų puolimui. Pagaliau, gallai liūdėjo, kad jų vaikai buvo iš jų atimti, kaip įkaitai; be to, jie buvo giliai įsitikinę, kad romėnai, norėdami prijungti Alpių gūbrį prie savo provincijos, stengiasi užimti šias vietas ne laikinajai kelio apsaugai, bet amžinam valdymui).

3 sk.

1. **opus hibernorum** (*sc. castrorum*) — žieminei stovyklai vietos parinkimas, išmatavimas, dalių paskirstymas ir pačios stovyklos pastatymas.
munitionesque — griovio (*fossa*) iškasimas ir pylimo (*vallum*) supylimas.
opus perficere — užbaigti darbą.
de bello timere — bijoti, kad kils karas.

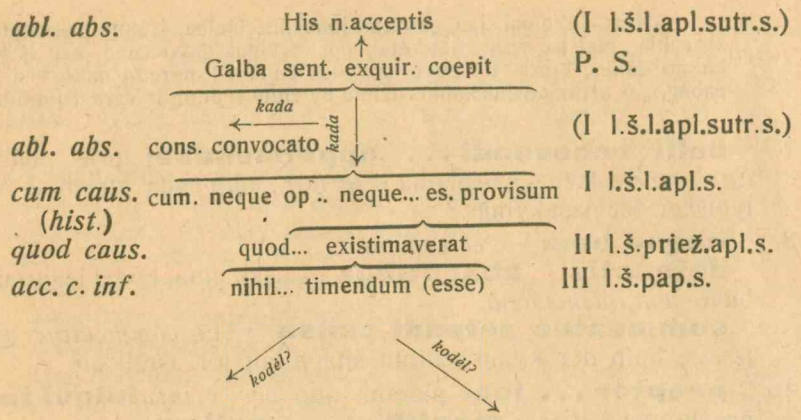

(Gallams pasidavus ir gavus iš jų įkaitus, Galba manė, jog visai nėra reikalo bijoti, kad kils karas; todėl tat ir žieminių stovyklų įrengimo bei jų sustiprinimo darbai nebuvo galutinai užbaigti; nebuvo taip pat pakankamai paruošta maisto bei kitų išmintų. (Dabar), gavęs šias žinias, jis, nieko nelaukdamas, sušaukė karo tarybą ir ėmė klausinėti nuomonių).

2. **Quo in consilio** = *in eo consilio* (žiūr. paaišk. I, 5 *qui vicus*).
loca ... completa — versti veik. rūš.
3. **eruptionem facere** — ūmai išsiveržti.
isdem itineribus — *abl. instr.*
ad salutem contendere — stengtis prasimušti, prasiveržti.
4. **maior pars** — dauguma.
mihi placuit — nutariau, pasisakiau.
ad extremum — *sc. casum.*
rei eventum experiri — laukti, kuo viskas pasibaigs.

4 sk.

1. **Brevi spatio interiecto** — po kiek laiko, trumpam laikui praslinkus; *anno interiecto* — po metų.
vix ut = *ita, ut vix.*

collocare atque administrare — visiškai sutvarkyti, tiksliai įvykdyti, atlikti.
tempus datur — pakankamai yra laiko.
decurrere... conicere —*infin. historici* (=*imperf.*).

(Po kiek laiko, mūsiškiams dar nesuspėjus tiksliai įvykdyti anksčiau padarytus nutarimus, priešai, kai buvo duotas ženklas, ėmė bėgti iš visų pusių žemyn, svaidydami į pylimą akmenis bei ietis).

2. **repugnare... mittere** — *inf. histor.*
telum frustra mittere — nepataikyti, nepakliūti.
locus nudatus defensoribus—nesaugojama vieta, be gynėjų.
3. **integris viribus**—kovoje nedalyvavę, nenuvargę. (Kaip bus pažodžiui?)
4. **quarum rerum... poterat**; *earum rerum nihil fieri potest* — nieko panašaus negali būti daroma.
relinquendi... recipiendi — versti bendratimi.
facultas dabatur; *facultas datur* = galima.

(Kadangi mūsų buvo nedaug, nieko panašaus negalėjome daryti: ne tik nuvargę negalėjo apleisti kovos lauką, bet ir sužeistiems nebuvo galima pasitraukti, palikus tą vietą, kur buvo pastatyti).

5 sk.

1. **vires... nostros deficerent** — palyg.: *pecunia me deficit* = neturiu pinigų (*mihi est pecunia* = turiu pinigų).
languidioribusque nostris = *et cum nostri languidiores essent* (buvo gerokai nuvargę).
resque... casum; *res est perducta ad extremum casum* — prasmė: jau nebuvo jokios vilties išsigelbėti.
2. **primi pili centurio**; Cezario laikais buvo šie svarb. karininkų laipsniai: 1) *imperator* — vyriausias vadas, kurs jau laimėjo bent vieną karą (*dux* — pirmą kartą skirtas kariuomenės vadas), 2) *legatus* — vado padėjėjas, jo pavaduotojas, 3) *tribunus militum* — karininkas, 4) *centurio*—žemesnio laipsnio karininkas, centurijonas. Legijonas prieš kovą paprastai išsirikiuodavo trimis eilėmis (*acies triplex*):

Prima acies	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	10 *manipuli*
Secunda acies	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	10 *manipuli*
Tertia acies	☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ ☐	10 *manipuli*
		30 *manipuli*

8338

Kauno Tarpdieseziaus
Kunigų Seminarijos
BIBLIOTEKA

Pirmoje eilėje (*prima acies*) stovėdavo vadin. **hastati,** ietimi (*hasta*) apginkluoti jauni vyrai (*flos pubescentium*); antroje eilėje sustodavo **principes** (*robustior aetas*); trečioji eilė buvo pavesta vadin. **triarii** (*veterani milites spectatae virtutis*). Kovoje paprastai dalyvaudavo pirmos dvi eilės; kartais, smarkesniam susirėmimui įvykus, kovėsi ir *triarii* (*res ad triarios rediit*). Šitoks legijono išrikiavimas ne visai buvo patogus: jauni, nepritytę kareiviai (*hastati*) per toli stovėjo nuo prityrusių *triarii* ir todėl pavojingais atsitikimais negalėjo naudotis jų nurodymais. Šitas trūkumas buvo atitaisytas vado Marijaus (*C. Marius*, 156—86 pr. Kr.), kurs ėmė rikiuoti legijoną prieš kovą kiek kitaip: legijonas buvo dalijamas į 10 stambesnių vienetų-kohortų (*cohors*); kiekvienoje kohortoje buvo kareivių visų trijų laipsnių. Eilių (*acies*) skaičius pasiliko tas pat:

Prima acies — 24 14 4 / 54 34 / 44; 23 13 3 / 53 33 / 43; 22 12 2 / 52 32 / 42; 21 11 1 / 31 / 51 41 — 4 *cohortes*

Secunda acies — 27 17 7 / 57 37 / 47; 26 16 6 / 56 36 / 46; 25 15 5 / 55 35 / 45 — 3 *cohortes*

Tertia acies — 30 20 10 / 60 40 / 50; 29 19 9 / 59 39 / 49; 28 18 8 / 58 38 / 48 — 3 *cohortes*

Kiekvienos kohortos kareivių sąstatas atrodė šitaip:

3	2 *A*	1
	B	

1 — *manipulus tiariorum*,
2 — „ *principum*,
3 — „ *hastatorum*,
A — *centuria prior*,
B — „ *posterior*.

Iš piešinio, kurs parodo legijono paskirstymą kohortomis, galima padaryti išvadų dėl atskirų legijono dalių svarbumo ir reikšmės. Taigi iš kohortų svarbesnėmis buvo palaikomos I, II, III..., iš manipulų — manipulai triarijų (1, 31; 2, 32; 3, 33...), paskui—manipulai principų (11, 41; 12, 42; 13, 43; 14, 44...)., pagaliau—manipulai hastatų (21, 51; 22, 52; 23, 53...). Sąryšy su šita atskirų legijono dalių gradacija buvo ir centurijonų laipsniais kėlimas: pirmą centurijono laipsnį turėdavo 60-os centurijos centurijonas, aukščiausią laipsnį—1-os cent. cen-

turijonas. Dešimties pirmutinių triarijų centurijų (*centuriarum priorum*) centurijonai vadinosi **primi ordines** ir turėjo teisių dalyvauti karo taryboje. Triarijų manipulas ir triarijų centurijonas vadinosi paprastai **pilus,** taigi aukščiausias centurijono laipsnis buvo: **centurio primi pili prior,** arba trumpiau — **primus pilus.** Todėl — *primi pili centurio*=vyriausias centurijonas, pirmas centurijonas, pirmos triarijų centurijos centurijonas.

Vir magni consilii et virtutis — labai išmintingas ir drąsus vyras.

3. **paulisper intermitterent** = *ut paul, intermitterent.* (nors *certiores facit,* kaip *verbum dicendi,* reikalautų *acc. c. inf.*, tačiau šitoje vietoje *cert. facere* yra *verbum postulandi*). Kodėl po pagrindinio sak. *praesens* [*facit*] eina šal. sakiniuose *imperf.?*

(Taigi sukvietęs centurijonus, Galba tuč tuojau įsako per juos kareiviams kuriam laikui pertraukti kovą, skydais prisidengus nuo priešo strėlų kiek atsikvėpti ir paskui tik, kai bus duotas ženklas, ūmai pulti iš stovyklos ir išsigelbėjimo viltį matyti vien savo drąsume).

6 sk.

1. **omnibus portis** — *abl. instr.*
3. **armisque exutis;** *exuere aliquem armis=despoliare.*
4. **saepius** — čia: daugiau.

fortunam temptare = laimės mėginti, daryti bandymų.

alio consilio = su kitu tikslu.

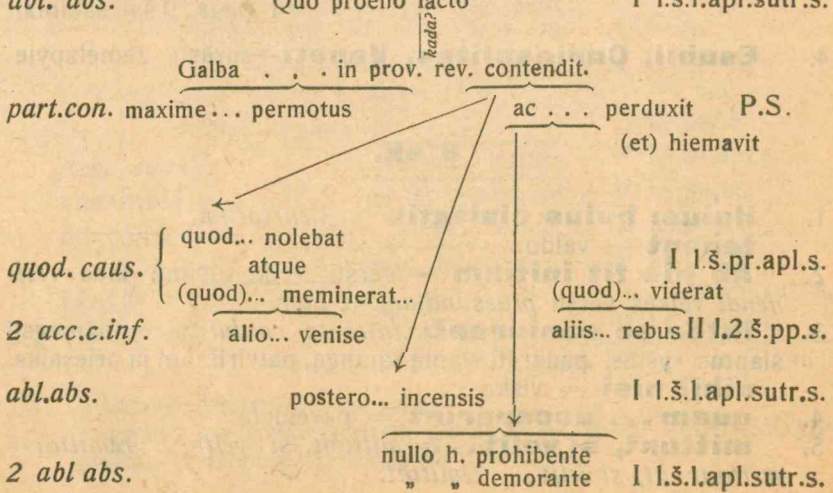

II. Karas su Vénetais, 56 m. prieš Kr.

(cap. 7—16)

7 sk.

1. **His ... gestis** — turima galvoj visi pirmųjų dvejų karo metų įvykiai.
superatis ... expulsis .. victis — trumpai nurodoma svarbiausios karo išdavos ir kartu paaiškinama, kodėl Cezaris turėjo pagrindo manyti *pacatam (esse) Galliam;* be to, šitie *abl. abs.* eina paaiškinimu žodžiams *omnibus de causis.*

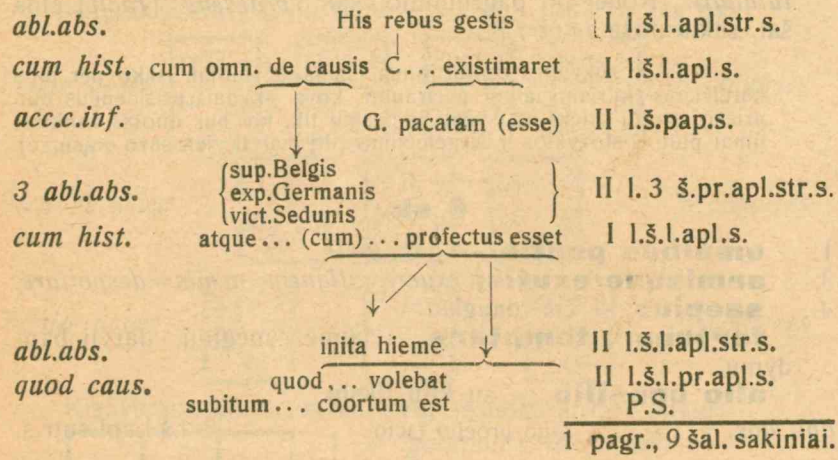

1 pagr., 9 šal. sakiniai.

4. **Esubii, Curiosolites, Veneti**—surasti žemėlapyje.

8 sk.

1. **Huius: huius civitatis** = *Venetorum.*
tenent — valdo.
2. **Ab his fit initium** — versti veik. rūšimi; tada *retinendi* reikės versti *praes.ind.act. 3 plur.*
3. **inter se coniurant;** *inter se coniurare* = užmegsti slaptus ryšius, padaryti slaptą sąjungą, patvirtinant ją priesaika.
nihil nisi = viską.
4. **quam ... acceperint** = paveldėtą.
5. **mittunt, si velit ...**=*mittunt, si velit... remittat*= *mittunt, ut, si velit... remittat.*

9 sk.

1. **ipse aberat longius:** kur C. buvo, žiūr. **7**, 1.
naves... longae; romėnų karo laivyną (*classis*) sudarydavo vad. *naves longae*, kartais apmušti variu *(naves aeratae)*, kurių ilgis buvo 7 kartus didesnis už platumą, tuo tarpu kai transporto laivų (*naves onerariae*) ilgis buvo tik 4 kartus didesnis už platumą. Romėnai nemėgdavo jūrininkavimo ir vengdavo mažiau garbingos, jų nuomone, tarnybos karo laivyne. Laivą aptarnaudavo: 1) *remiges* — irkluotojai, 2) *nautae* — jūrininkai ir (karo metu) 3) *classiarii* arba *classici* (*sc. milites*). Irkluotojų pareigas ėjo vergai, o jūrininkų — dažniausiai romėnų sąjungininkai (*socii navales*). Jūrininkų (*nautae*) pareigos buvo įvairios: palaikyti bendrą tvarką ant laivo, kelti ir nuleisti bures, vairuoti *(gubernatores)* ir t. t. Laivyno viršininkas vadinosi *praefectus classi*, o jo laivas — *navis praetoria*; atskiro laivo viršininkas — *praefectus navis*.
remiges instituere — parūpinti irkluotojų.
2. **per anni tempus** — dėl metų laiko, **per aetatem** — dėl amžiaus (žiūr. žodyną: IX, 11).
3. **facinus** paaiškinamas tolimesniu *acc.c.inf.* (*legatos... coniectos*).
usus navium (*gen.sub.*) — laivų rykiuotė, l. išranga, kas laivams reikalinga.
natura loci confidere — visai pasitikėti vietos patogumais.

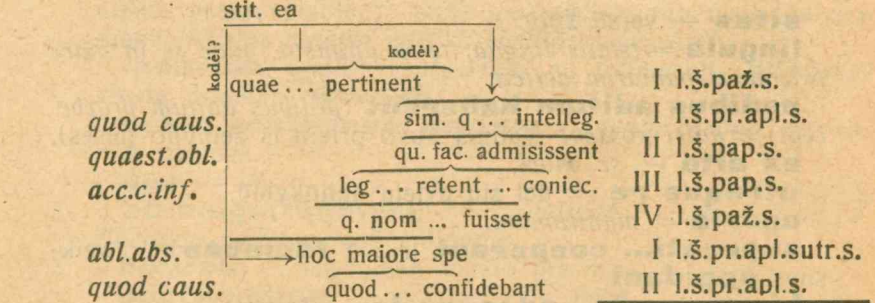

1 pagr. (sutap.) ir 7 šal. s.

4. **impeditam** — *sc. esse*.
5. **navibus plurimum posse** — turėti didelį laivyną.
vada, portus, insulas: *asyndeton*.

facultatem navium habere — pakankamai turėti laivų.

7. **ac... atque... atque:** šituos identiškos prasmės žodžius čia tinka versti: be to... negu... ir.

10. **Socios... asciscunt;** *socium aliquem asciscere* = pasikviesti ką sąjungininką, pas. ką į talką.

10 sk.

1. **multa... incitabant:** žodį *multa* aiškina: *1) iniuriae, 2) rebellio, 3) defectio, 4) coniuratio 5) in primis... arbitrarentur* (1—4 daiktavardžiai, 5—posakis iš 3-jų šalut. įvairių laipsnių sakinių).

2. **retentorum... Romanorum** = *iniuria retentionis equitum R.*
equitum; *tribuni militum* dažniausiai būdavo kilę iš raitelių luomo; čia kalbama apie 7 sk. (4—5 §§) paminėtus Terrasidijų, Gallą, Velanijų ir Silijų.

3. **libertati studere** — laisvės siekti, l. trokšti.
partiendum... distribuendum; *partiri ac latius distribuere*=padalinus paskirstyti, kiek galima, plačiau.

11 sk.

1. **proximi... Rheno** — palyg. **7**, 2; *proximus mare O.*
2. **adeat... contineat** = *ut adeat... contineat.*
4. **qui... curet** = *ut is curet.*
5. **adulescentem** — žiūr. **7**, 2.
classi... praeficit=skiria laivyno viršininku (ž. **9**, 1),
pedestribus copiis — *abl. sociativus.*

12 sk.

1. **situs** — versti *sing.*
lingula = *tenuis lingua: terra angusta, quae se in mare extendens paulatim deficit.*
pedibus aditum haberent (*pedibus aditum praebe rent*) = *adiri possent* (galima buvo prieiti iš žemyno pusės).
ex alto — *sc. mari.*

2. **utraque re** = dėl šių dviejų aplinkybių.
operis = *munitionum.*
superati... coeperant ir 5 § **faciebant** — veiksnys **oppidani.**
his (*sc. molibus*) **adaequatis**—*abl. abs.*
moenibus — *dat.*
suis fortunis (*dat*) **desperare** — nustoti vilties išsigelbėti; (*plur. fortunae=salus*).
cuius rei — *gen.* iš *quod*, derin. su *navium.*

si real.	ac si quando suis fort. desp. coeperant	I l.š.l.apl.s.
part. coni.	magno op. f. superati	II l.š.l.ap.sutr.s.
2 abl. abs.	extruso... molibus atque his o. m. adaequatis sua deportabant... recipiebant	III l.š.l.apl.sutr.2 s. P.S.
abl. abs.	magno. n. appulso	I l.š.l.apl.sutr.s.
	cuius rei... habebant	II l.š.paž.s.

1 pagr. sutapt. ir 6 šal. sakiniai.

(Ir jei kada romėnams atsitiktinai pavykdavo nugalėti priešus savo milžiniškų statinių dėka, o jūros bangų puolimas buvo sulaikomas akmenine užtvanka, išvaryta ligi miesto sienų aukštumos, gallai, nustoję vilties išsigelbėti, atvarydavo daug laivų, kurių jie turėjo nemažą skaičių, ir, sudėję į juos visą savo turtą, plaukdavo į artimiausius miestus).

4. **isdem opportunitatibus** — *abl. instr.* (**3**, 3 — *isdem itineribus*).
5. **vasto... portibus** — 3 *abl. abs.*, iš kurių du sutaptiniai.
   magnis aestibus = dideliam jūros bangų puolimui esant.

13 sk.

1. **Namque... erant,** aiškinama, kodėl gallų laivai be pavojaus galėjo plaukioti jūros pakraščiais, tuo tarpu kai romėnų laivams *summa erat difficultas navigandi.*
   ipsorum (gallų) santykiauja su tolimesniu **nostrarum** (romėnų) **navium.**
   quam nostrarum navium = *quam carinae nostrarum navium.*
   quo = *ut eo.*
2. **ad magnitudinem**; čia *magnitudo* = jėga, nes *magn. fluctuum* pareina nuo jų didumo.
3. **robore** — pagrindine žodžio prasme.
   contumeliam — prasme: žala, jeibė.
4. **in altitudinem** = *in crassitudinem* (storis, drūtis); *altitudo*, kaip ir *altus*, pažymi tris matavimus: aukštumą, gilumą ir storumą.
   clavis ferreis — *abl. instr.* pareina nuo *confixa.*
   crassitudine — *abl. qual.*

5. **ferreis catenis** pavartota chiastiškai su *clavis ferreis.*
6. **pelles** — storos odos, neišdirbti kailiai.
eius usus = *eius rei usus.*
eo... quod = *propterea quod.*
non satis commode = *minus commode.*
tanta onera navium = *tam graves naves* (*abstr. pro concr.*)
7. **congressus** — versti veiksmažodžiu.
una — versti: vien, tiktai.
pulsu remorum — papildyti *uno* (*pulsu r.*).
reliqua — versti: kitais atžvilgiais; tada *illis* (*fem.*) versti vardininku, derinant su *aptiores* ir *accommodatiores* (vietoje *aptiora et accommodatiora*).
pro — toliau kartojama, todėl be *et* (*epanaphora*).
8. **in iis** = *earum.*
adigebatur = *adigi poterat.*
copulis; *copulae* = *harpagones, manus ferreae* (žiūr. žod. XIII, 54).
9. **facilius... tutius** = *minore cum periculo.*
consisterent. = *adhaerescerent.*
nihil... timerent = visai neturėjo reikalo bijoti.
erat extimescendus — versti veik. rūš.

14 sk.

1. **Compluribus... ubi** — sakinio struktūra primena **8**, 1 § (*His rebus gestis cum...*) pradžią, tiktai veiksnys čia padėtas prieš *ubi*, tenai—po *cum.*
reprimi... noceri—versti veik. rūš.
neque... neque... posse — paaiškina pasakymą *frustra sumi.*
hostium fugam... reprimi, apie kokią *fuga* čia kalbama, aišku iš **12,** 3.
exspectandam *sc. esse.*
2. **ubi convenit ac primum** = *ubi primum convenit ac...*
naves... paratissimae; *navis paratissima* = visai pasiruošęs kovai laivas.
armorum; čia *arma*: burės, inkarai, vairai, apginklavimas ir t.t.
adversae versti prieveiksmiu.
3. **quam... insisterent;** *rationem pugnae insistere* = prisilaikyti kovoje tam tikro plano (pasakymas sudarytas, pasigaunant analogija su *viam insistere*).

insisterent — *coni.* čia būtų pavartotas ir tiesioginiai klausiant (*coni. deliberativus*).

4. **cognoverant** — jie buvo sužinoję, (susirėmę su priešų pavieniais turimais laivais pirma, negu atvyko visas laivynas).

turribus... excitatis — šitą sutrauktą sąlygos sakinį versti išplėtus, pavartojus veik. rūšį ir papildžius žodžiu „net".

5. **falces** — verčiant prieš *falces* įterpti: būtent.

absimili... falcium = *absimili forma formae muralium falcium*; čia *absimilis* su *gen.*, o paprastai?

6. **cum... comprehensi... erant... praerumpebantur** — *plųsquamperf.* ir *imperf.* būtajam kartot. veiksmui pažymėti. (*cum iterat.*).

7. **ut** = taip, kad.

usus navium (*gen. obi.*); *usum alicuius rei eripere* = vieno kurio daikto vartojimą padaryti negalimą.

uno tempore — tuo pačiu laiku.

8. **paulo fortius factum** — kiek drąsesnis žygis.

loca superiora *sc. omnia.*

9. **propinquus despactus in mare** — reginys į netolimą jūrą.

15 sk.

1. **ut diximus** — žiūr. **14**, 7 (*antemnae... concidebant*).

cum... circumsteterunt — žiūr. **16**, 6.

2. **ei rei** = *expugnationi navium.*

fuga... contendebant = gelbėdamiesi ėmė bėgti.

3. **Ac** — šituo *ac* prijungiama nurodymas į naują svarbų įvykį.

quo = *in quam.*

ferebat — *intransit.* (palyg., *via fert*).

malacia ac tranquillitas, — gretinama lotyniškas žodis su svetimos kilmės žodžiu (*μαλακία* = *mollities*); *malacia* taikoma burėms, kurios vėjui nurimus (*tranquillitas*), virto „minkštos", neišpūstos, neįtemptos.

se... movere non possent, veiksnį (*naves*) paimti iš *abl. abs.*: *conversis navibus;* laivai buvo be irklų, vien su burėmis.

5. **noctis interventu** — *abl. causae* (ir *tempor.*) = visiškai sutemus.

ab hora... quarta — nuo 10 val. ryto.

pugnaretur — verčiant pakeisti veiksm. rūšį.

16 sk.

2. **cum ... tum** = *cum ... convenerant* — liet. versti padalyvio konstrukcija; *tum*—neverčiama.
in quibus ... fuit: *in eo aliquid dignitatis est* = kiek pasižymėjęs vyras.
eo — *in oram maritimam, in eum locum.*
quod = *tantum, quantum.*
3. **quo... reciperent..., quem... defenderent** — netiesiog. klausimai.
4. **vindicandum** = *animadvertendum.* Šitokioje sakinio konstrukcijoje ir šitokia prasme *vindicandum* Cez. pavartojo tik vieną kartą.
quo = *ut eo.*
omni senatu necato; tik tokiomis žiauriomis priemonėmis Cezariui pavykdavo suvaldyti laukinius gallus.

III. Legato Sabino kova su venellais.

(cap. 17—19).

17 sk.

1. **Q. Titurius Sabinus,** žiūr. **II,** 4.
2. **exercitum magnasque copias** — kariuomenę ir didelius ginkluotų vyrų būrius.
2. **atque** = be to.
paucis diebus — paskutinėmis dienomis, šiomis dienomis.
auctores ... nolebant; daugisk. *auctores* santykiauja su vienask. *senatu (suo interfecto)*: prasmės derinimas; *auctor sum alicuius rei* = pritariu kam, palaikau ką, nesipriešinu.
4. **convenerat** ir **2 § coegerat;** tarp šitų dviejų *plusquprf.* įterpti du *perf.*: *clauserunt .. coniunxerunt*; iš čia aišku, kaip šitie 4 veiksmai santykiauja su 1 § (*Sabinus*) *pervenit.*
perditorum hominum: *perditi homines* — visokie nenaudėliai, *latrones* — galvažudžiai, plėšikai.
5. **cum Viridovix ...** — *cum concessivum.*
duorum — verčiant, papild. ž. „tik".
in contemptionem venio = manęs nesibijo.
vocibus carpere = žodžiu įžeisti, burnotis, keikti, pravardžiuoti.
6. **ut iam** = taip, kad... jau net.
7. **Id** nurodo į 5 § — *castris se tenebat.*
teneret — *attr. modi* iš *cum abesset (=eo absente).*
nisi... non = tiktai.
aequus locus — patogi vieta.

opportunitate...: gera proga kautis būtų tik tada, jei priešai ateitų arčiau prie stovyklos; tuo tarpu jie to nepadarė. Šito §-o konstrukcija: *Id ea de causa faciebat, quod existimabat cum tanta multitudine hostium legato dimicandum non (esse), nisi aequo loco aut opportunitate aliqua data, praesertim eo absente (= cum abesset is), qui summam imperii teneret.*

18 sk.

1. **timoris** — *gen. obi.; opinio timoris confirmatur*=(prasmė) priešai yra įsitikinę, kad romėnai bijo.
   ex iis = *unum ex iis.*
2. **praemiis pollicitationibusque** = dovanomis ir atlyginimo pažadėjimais; *praemia* gavo tuojau, *pollicitationes* — nurodo atlyginimą, kurį gaus, atlikęs pavestą darbą.
   et: papildyti *eum.*
3. **pro perfuga** = pabėgėliu apsimetęs.
   quibus ang... **prematur** — netiesiog. klausimas, pareina nuo *docet.*
   angustiis premere = visiškai suvaržyti.
4. **exercitum educere** = išeiti su kariuomene.
   auxilii ferendi causa — gelbėtų.
5. **conclamant** — sušunka.
   occasionem... amittendam non esse... iri oportere — *asyndeton adversativum*, parodo padaryto nutarimo skubotumą.
6. **superiorum dierum Sabini** — du genetivai, veik. asmens (*g. subi.*) ir pažymio (prie ž. *cunctatio*).
   et quod—ir pagaliau tai, kad...; 5-a aplinkybė: 1) *cunctatio* 2) *confirmatio*, 3) *inopia*, 4) *spes* ir 5) *et quod*; palyg. **10**, 1.
7. **non prius**... **quam** = tiktai tada, kai.
8. **Qua re concessa**=gavus šitą sutikimą; jiems nusileidus.
   ut su dalyviu = *tamquam.*
   quibus = *ut iis.*

19 sk.

1. **passus mille** — *acc. spatii.*
   exanimatique = vos bekvėpuodami nuo nuovargio.
2. **cupientibus** papild. — *suis militibus.*
   duobus portis, žiūr. 6, I *omnibus portis.*
3. **hostium** — gen. *sbiect.*
   superiorum pugnarum exercitatio = kariagos prityrimas, buvusiose kovose įgytas.

ut... terga verterent — kad... pasileido bėgti.

4. **integris viribus**—*abl. abs., modi*, pareina nuo *conse cuti;* priešai — *impediti*, mūsiškiai — *integris viribus.*

reliquos, kurių negalėjo pavyti pėstininkai.

ex fuga evaserant — bėgdami buvo išsigelbėję.

5. **et... et** = kaip... lygiai ir.

6. **ut... sic** = nors... tačiau.

animus — drąsa, karą pradedant; **mens** — patvara, atkaklybė, karui užsitęsus.

resistens — būdv.

IV. Krassas nugali akvitanus.

(cap. 20—27).

20 sk.

1. **Crassus,** apie jo kariuomenės skaičių žiūr. **9**, 3.

cum... pervenisset — pareina nuo tolimesnio **intellegeret:** kai atvykęs suprato.

pars su **tertia Galliae** sudaro vardinę tarinio (**est existimanda**) dalį.

regionum latitudine (*abl. limit.*) — **multitudine hominum** — *chiasmus.*

L. Valerius Praeconinus žuvo per tą patį karą, per kurį toliau minimas *L. Manlius* prarado savo kariuomenės gurguolę (78 m. pr. Kr.).

		P.S-io pradžia
	Eodem f. t. P. Crassus... ↓	
cum hist.	cum in Aquit. pervenisset	I l.š.l.apl.s.
	quae pars... aestimanda	II l.š.paž.s.
	↓ ut ante dictum est	III l.š.b.apl.s.
cum hist.	cum intellegeret	II l.š.l.apl.s.
acc. c. inf.	in iis locis... gerendum	III l.š.pap.s.
	a) ubi... interfectus esset	IV l.š.paž.s.
	↓	
abl. abs.	atque exercitu pulso	V l.š.l.apl.sutr.s.
	b) unde... profugisset	IV l.š.paž.s.
	↓	
abl. abs.	imped. amissis	V š.l.apl.sutr.s.
	intellegebat	**P.S-io galas**
acc. c. inf.	non mediocrem... adhibendam	I l.š.pap.s.

1 pagr. ir 10 šalut. sak. (kiekvieno laipsnio po du); tarp pagrindinio sakinio veiksnio (*P. Crassus*) ir tarinio (*intellegebat*) įterpta 9. šal. sakiniai.

(Beveik tuo pačiu metu P. Krassas atvyko į Akvitaniją. Šitas kraštas, kaip jau buvo anksčiau pasakyta, dėl savo didumo ir dėl gyventojų skaičiaus turi būti laikomas trečia (visos) Gallijos dalimi; matydamas, kad jam teks kariauti tuose kraštuose, kur keletą metų prieš tai žuvo legatas L. Valerijus Prekoninas (jo kariuomenė buvo išsklaidyta) ir iš kur, praradęs ūkio dalį, bėgo prokonsulas L. Manlijus,—suprato, kad jam čia reikės gerokai pasidarbuoti).

2. **comparato** — suderinta su artimesniu veiksniu (*equitatu*).
Tolosa et Narbone — pareina nuo *evocatis* (*abl. separat.*).
his regionibus = *Aquitaniae.*
exercitum introducere=įžengti su kariuomene.
3. **coactis** — suderinta su pirmuoju veiksniu (*copiis*).
equitatu plurimum valent — raitija svarbiausia jų jėga.
in itinere = *cum in itinere esset.*
4. **Hi** = *Hae* (*ped.*) *copiae.*
renovarunt = *renovaverunt.*

21 sk.

1. **superioribus victoriis**, žiūr. **20**, 1 (sontiatai dalyvavo kovoje su L. Manliju).
reliquis, žiūr. **11**, 3.
adulescentulo, žiūr. **7**, 2.
efficere vartojama atsižvelgiant į veiksmo tikslą ar jo pasekmes.

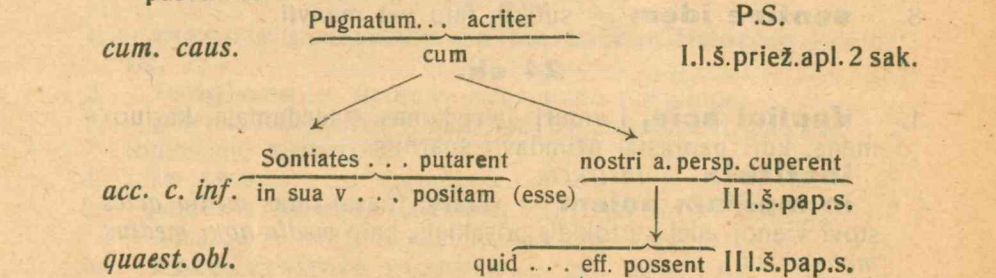

3. **alias... alias...** = *modo... modo* (kartą... kitą kartą; tai... tai).
eruptione temptata... cuniculis actis; tuodu *abl. abs.* versti pagr. sakiniais.
aerariae = *fodinae* (*fodio*—I. 89.).
secturae = *lapicidinae* (*lapis*—IV, 10 — *caedo*—IX, 31).
diligentia — *abl. causae.*

22 sk.

1. **Adiatuanus** — veiksnys, kartojamas 4 §-e, derinamas su **qui, conatus** ir **repulsus**; jam tariniu eina 4 §-o paskutinis žodis (*impetravit*).
   devotis — *subst.; cum DC devotis* — su 600 jam atsidavusių narsuolių.
2. **si quid... accidat** — *euphemismus.*
3. **neque quisquam** = *et nemo.*
4. **cum his** = *cum DC devotis* (iš 1 §) — (*epanalepsis*).
   clamore sublato... versti: *eruptionem facere* **conatus, sed,** *clamore... sublato, cum pugnatum esset,* **repulsus.**

23 sk.

2. **commoti quod** = *commoti eo, quod.*
3. **citerioris Hispaniae** = (vėliau) *Hispaniae Tarraconensis;* čia kalbama apie kántabrų tautelę, kaip matyti iš **26,** 6.
4. **adveotu** — *abl. tempor. et causae.*
5. **omnes annos** = visą laiką.
6. **loca capere** — parinkti stovyklai patogią vietą.
   instituunt = *incipiunt.*
7. **Quod ubi** — sintaksiškas vienetas (palyg. *quod si*): Bet kai...
   suas copias... hostem — *asyndeton adversativum.*
   hostem et... et... et — *polysyndeton.*
8. **sentire idem** = sutikti, taip pat manyti.

24 sk.

1. **duplici acie,** į vidurį įterpdamas padedamąją kariuomenę, kuri paprastai užimdavo sparnus.
   instituta = *instructa.*
   in mediam aciem = vidury; (pasakymas *media acies* stovi vienoj eilėj su tokiais posakiais, kaip *media nox, medius mons* ir t.t.).
2. **illi** = *hostes* (iš 1 §⁰).
   tuto... tutius, (palyg. **14,** 7: *ereptis... eriperetur*) to paties liemens vieno kurio žodžio įvairiose formose kartojimas: *tuto -adv., tutius -adv.; tutius* — pavartota su ironija.
   Veiksmas **obsessis viis** eina pagrindu veiksmui **commeatu intercluso;** todėl abu šitie *abl.abs.* jungtk. nejungiami (palyg. **3,** 3: *impedimentis relictis eruptione facta*).
3. **si..., coepissent** — šito sakinio veiksnys **(Romani)** eina papildiniu sekančiame sakinyje (prie veiksm. *adoriri*).

impeditos jungti su **in agmine.**

4. **ab ducibus** pasilieka ir išplėtus šitą *abl.abs.*
productis... copiis išplėtus, gaunama *cum concessivum.*
sese castris tenebant eina atsakymu į 1 §-o klausimą: *quid hostes consilii caperent.*

5. **opinione timoris** kaipo pasekmė *cunctationis.*
cum... omnium voces audirentur = kai buvo girdėti visur šaukiant.

25 sk.

1. **vallo munitionibusque;** *munitiones* čia pažymi ant pylimo pastatytus bokštus ir šiaip sustiprintas pylimo vietas.
auxiliaresque, jais Krassas nepasitikėjo, todėl ir pastatė juos *in mediam aciem* — **24,** 1 (kad drąsiau kautųsi ir nepabėgtų), o dabar surado ir jiems darbo.
subministrandis ir tolimes. **comportandis** versti pusdalyviais, derinant su **auxiliares.**
ad aggerem *sc. faciendum.*
non timide — *litotes*, todėl **ac non** ne lygu *neque.*

2. **circumitis;** *circumire* čia = *circumequitare*, kurį veiksmažodį ir reikia pavartoti, verčiant *circumitis.*
decumana porta. Romėnų stovykla turėjo 4 vartus, po vienerius kiekviename keturkampio šone: *porta praetoria* iš fronto, atkreipto į priešų pusę, *porta decumana* — iš užpakalio, *porta dextra* ir *sinistra* — iš abiejų šonų.

26 sk.

1. **magnis praemiis pollicitationibusque** — žiūr. **18,** 2.
2. **longiore** — ilgesniu (negu buvo reikalinga).
3. **plane... videri** papildyti žodžiu *possent*, paėmus jį iš tolimesnio **posset.**
4. **in spe** = *cum speratur.*
5. **petere contenderunt;** *contendo* su *inf.* dar **15,** 1, 2 (*transcendere contendebant, petere contenderunt*).
6. **apertissimis campis** — *abl. instr.*
multa nocte — nakčiai gerokai įpusėjus, nakties glūdumoje.

27 sk.

1. **quo in numero** (kaip ir **7,** 4) ne lygu *quorum in numero.*
2. **ultimae** — vietos atžvilgiu = toliausiai gyvenančios.
hiems suberat = žiema artinosi.

28 sk.

1. **Eodem fere tempore** — kaip **20**, 1.
omni Gallia pacata — sutr. nuolaidos sakinys.
Morini... supererant, qui... essent... mississent — susiaurina *abl. abs.* išreikštą mintį.
eo = *in Morinos.*
exercitum, su kuriuo jis žygiavo prieš venetus ir kuriame dabar tebuvo trys legijonai ir 8 kohortos (ž. **II**, 1, 3—5).
2. **contendissent** — *attractio modi.*
3. **interim** = *inter perveniendum et muniendum.*
in opere, — apie kokį darbą čia kalbama, matyti iš — *castraque munire instituisset.*
ex omnibus partibus (atstoja *plur.* žodžio *silva*) = iš miškų.
4. **impeditioribus** beveik = *densioribus.*

29 sk.

1. **inermibus... militibus** — *abl. abs.*
quae erat caesa versti dalyviu, derinant jį su **materiam.**
ad hostem — į priešų pusę.
exstruebat = įsakė prikraut.
2. **magno spatio confecto** — *abl. abs.*
incredibili celeritate — *abl. modi.*
paucis diebus — *abl. temporis.*
extrema impedimenta — gurguolės užpakalinė dalis.
tenentur, ipsi... šitas *asyndeton* lietuviškai nepasilieka.
consecutae = atėjo.
necessario — priverstinai.
sub pellibus — kailiu dengtose palapinėse. Rudeniui atėjus (*prope exacta iam aestas erat* — **28**, 1), kareiviai nebegalėjo apsisaugoti nuo audrų kailiu dengtose palapinėse (*tentoria*); buvo laikas vesti kariuomenę į žieminę stovyklą, kurioje buvo pastatytos tam tikros bakužės (*casae*).
3. **vici aedificiaque** — kaimai ir vienkiemiai.
reliquis item civitatibus, būtent: vénetai, venéllai ir sontiátai.
proxime stipriau, negu *nuper.*

C. IULI CAESARIS BELLI GALLICI

LIBER III.

Žodynas.

I.

1 **cum** jungtk. reiškia A) su tiesiog. nuos.: a) laiką *cum* (*temporale*) — kada; tuo metu kada; *cum* (*iteratívum*)—kiekvieną kartą, kai; b) santykiavimą: *cum* (*correlativum*) kaip; *cum* ... *tum* —kaip ... taip (16); ne tik ... bet ir; B) su tariam. nuos.: a) laiką: *cum* (*historicum*) — kada; tuo laiku, kai (su *coniunct. imperf.*) ir *cum* — kada; po to kai (su *coniunct. plusquamperf.*); b) priežastį: *cum* (*causale*) — kadangi, nes (10, 14, 20, 21); nuolaidą: *cum* (*concessivum*) — nors.

in priel. a) su *acc.* — į, pav., *in Italiam*; b) su *abl.* — ant, pav., *in mensa* — ant stalo; *in* su *abl.* atstoja liet. vietininką: *in Italia* — Italijoje.

Italia, ae f. Italija.

proficiscor, profectus sum, proficisci *dep.* 3 vykti, išvykti, išvažiuoti.

5 **Caesar, aris** Cezaris, Julijų giminės pavardė. Šitame veikale taip save vadina jo autorius, Gajus Julijus Cezaris.

Servius, ii Servijus, asmens vardas (*praenomen*; rečiau kaip *nomen gentile*).

Galba, ae m. — Galba, Sulpicijų giminės pavardė (*cognomen*).

cum priel. su *abl.* — su, drauge su.

legio, ōnis f. (*lego, legi, lectum*, 3 rinkti) rinkimas, karei-vių susirinkimas, legijonas (romėnų kariuomenės didesnis vienetas). Cezario laikais legijone buvo 3000–3600 pėstininkų ir 3000 raitelių.

10 **duodecimus,** a, um kelint. skaitv.: dvyliktas.

et ... et = ir ... ir, iš vienos pusės ... iš kitos.

pars, partis f. (*partior, dep.* 4 padalyti į dalis) dalis; šonas (15), kraštas (25), sritis (10).

equitātus, us m. (*equito, 1* joti: *equus, i, m.* arklys; *eques, itis, m.* raitelis) raitelių kariuomenė, raiteliai.

Nantuates, um — nantúatai, Alpių tautelė kairiame Ronos krante [dabar *Wallis*'o (prancūz. *Valais*) kantono pietų vakarinė dalis].

Veragri, ōrum — véragrai, keltų kilmės Alpių tautelė.

Sedūni, ōrum — sedunai, keltų kilmės Alpių tautelė; gyveno netoli dabartinio *Sitten* (prancūz. *Sion*), dabart. Valiso Kantono dalis.

que jungtk.—ir; dedamas gale jungiamojo žodžio, kurs, prijungus *que*, kelia savo kirtį ant paskutiniojo skiemens, pav., *et Sedúnos = Sedunósque.*

mitto, misi, missum, 3 siųsti, pasiųsti; apie ietį (strėlę): sviesti, paleisti.

qui, quae, quod sant. įvard. — kurs, kuris. Po stambesniųjų skiriamųjų ženklų (taško, taško kablelio) atstoja parodomąjį įvardį.

a, ab, abs priel. su *abl.* — nuo, iš; su veikiančiojo asmens pavadinimu prie neveikiamosios rūšies veiksmažodžio šis priel. neverčiamas, o lietuviškai čia turime veiksnio kilmininką, pav., *Roma a Romulo condita est* — R. Romulo įkurta.

finis, is m. (*findo, fidi, fissum,* 3 skelti, suskaldyti, atskirti, *finis* < **fidsnis*) galas, pabaiga, siena (rubežius); *plur. fines*—krašto sienos, ribos; kraštas, valstybė (17).

Allobroges, um — allóbrogai, keltų padermės tauta; gyveno tarp Ronos ir Izaros upių iš vienos pusės ir Ženevos ežero iš kitos.

lacus, us m. ežeras; *dat.—abl. plur. — lacubus.*

Lemannus lacus Lemano ežeras (dabart. Ženevos ežeras, *Lac Léman* — pranc., *Genfer See* — vok.).

flumen, inis n. (*fluo, xi, xum,* 3 tekėti, srūti) upė.

Rhodanus, i m., Ronos upė (pranc. *le Rhône*, vok. *die Rhone*, Valiso Kantono tarmėj *Rodden*).

ad priel. su *acc*: į, pas, prie.

superus, a, um (*super* priev. ir priel.: viršuj, aukščiau, ant) — viršutinis, aukštai padėtas; *gr. compar.—superior, ius* aukščiau padėtas, aukštesnis; apie laiką: buvęs, senasai, pirmiau einąs; *gr. superl. — summus, a, um* aukščiausias; kartais verčiama daiktavardžiu: viršūnė, čiukuras, (kalno) gaugaras.

Alpes, ium f. — Alpių kalnai, kalnų virtinė tarp Galijos ir Italijos; *summae Alpes* pati Alpių viršūnė.

pertineo, ui, tentum, 2 (*perteneo, ui, tentum,* 2 laikyti, turėti, valdyti, neišleisti iš savo rankų, nenutraukti, nepertraukti) tęstis, trauktis, plėstis, eiti iki (*ad*).

causa, ae f. priežastis, pagrindas; byla.
sum, fui, esse būti, atsirasti; gyventi, laikytis.
quod jungt. kad, nes, kadangi.
iter, itineris n. (*eo, ii, itum, ire* eiti, vykti) kelias, kelionė.
per priel. su *acc.* per, kiaurai, su pagalba; pav., *per castra* per stovyklą, *per idem tempus* per tą pat laiką.
magnus, a, um didelis, didžiulis.
periculum, i n. a) mėginimas, prityrimas; b) pavojingas mėginimas, pavojus; *magno cum periculo* — su dideliu pavojum, dideliam pavojuje atsidurdamas.
portorium, ii n. (*porta, ae, f.* vartai; *porto 1* nešti; iš *portitor* „muitininkas" išvesta **portitorium,—ti* atpuolus [*haplologia*], atsirado *portorium*, plg. *semodius* iš **semimodius*), muitas, mokesnis už įvežamą prekę; *magnis cum portoriis* = mokėdami dideliu muitus.
mercator, ōris m. (*mercor, 1 dep.* prekiauti; *merx, cis*, f. prekė) pirklys.
consuesco, suēvi, suētum, 3 *con*+*suesco, suēvi, suētum*, 3 priprasti) priprasti, įprasti, įgusti, *perf. consuevi* pripratau, įpratau; *consuevi* su bendratimi=paprastai; pv., *consuevi ire* paprastai einu.
patefacio, fēci, factum, 3 (*pateo, ui—2*, atviram, atidarytam būti+*facio, feci, factum, 3* daryti, nuveikti, pagaminti) atidaryti; apie kelią: padaryti praeinamą, kelionei patogesnį. *Pass. patefio, patefactus s., patefieri* atidarytam darytis, atidarytam būti.
volo, volui, velle norėti, geisti.
hic, haec, hoc parod. įvard. šitas (parodo artimiausį daiktą vietos ir laiko atžvilgiais).
permitto, misi, missum, 3 (*mitto* — I, 18) perduoti, pavesti; leisti, suteikti, čia: įgalioti.
si jungt. jei, jeigu.
opus est = reikalas yra, reikalinga, reikia.
arbitror, 1 dep. (*arbiter, tri, m.* — trečiųjų teisėjas) manyti; *opus esse arbitror* = laikau reikalinga.
uti (dažniau **ut**) A) priev. — kaip, pav., *ut vales?*—kaip gyvuoji? *Ut-sic*, kaip-taip. B) jungt. a) su tiesiog. nuos. — kai, kai tik; pav., *ut haec audivit* — kai tik tai išgirdo; a) su tariam. nuos.—kad (*ut finale*), kad (*ut obiectivum*) kad, taip kad (*ut consecutivum*), kad ir (*ut concessivum*), todėl kad (*ut explicativum*).
locus, i m. (*pl. loca terrarum, loci librorum*) vieta, apylinkė, šalis, pozicija.
hiemo I (*hiems, is*, f. žiema) žiemoti; gyventi žieminėje stovykloje.
causa - I, 3 1: *abl. causa* po kilmin. linksnio — dėl; *hiemandi causa*=žiemojimui.

colloco, 1 (=*conloco*=*con*+*loco 1* talpinti) patalpinti, padėti, pastatyti, palikti.

secundus, a, um (=senas *gerundivum* su dalyvio prasme iš veiksmaž. *sequor, secutus s., sequi* sekti, eiti paskui, lydėti) sekantis, antras; perk. prasme: palankus, laimingas.

aliquot nelinks.: keletas.

proelium, ii n. kova; *proelium facere* = kautis; *proelium secundum facere* = laimėti kovą.

castellum, i n. (mažyb. iš *castrum, i* palapinė; *castra, orum* stovykla) nedidelė stovykla, ned. tvirtovė.

complūres, a, ium gana daug, nemaža.

is, ea, id a) jis, tas, šitas; b) toks, tokios rūšies.

expugno, 1 (*pugno, 1* kautis, kovoti) užkariauti, išgriauti, puolimu arba apgulimu paimti, paimti.

undique (*unde*—iš kur + *que*) iš visur, iš visų pusių.

legātus, i m. (*lego, 1* siųsti užuot pačiam ėjus, pav., pasiuntinį siųsti) a) legatas, vyr. vado padėjėjas; b) pasiuntinys.

obses, idis m. (*sedeo, sedi, sessum, sedēre* sėdėti, *obsideo*) sėdintis kaip įkaitas, įkaitas.

do, dedi, datum, dare duoti.

pax, cis f. taika; *pacem facere* susitaikinti.

constituo, ui, ūtum. 3 (*con*+*statuo, ui, ūtum, 3* statyti; mintimi sustoti ties kokiu nutarimu, nutarti); a) drauge statyti; apie kariuomenę: tvarkyti, rikiuoti; b) nutarti, nuspręsti; pastatyti (23).

cohors, rtis f. kohorta, dešimtoji legijono dalis.

duo, duae, duo kelint. skaitv.: du.

ipse, a, um pats, patsai; aš, tu, jis... pats.

reliquus, a, um (*relinquo, liqui, lictum, 3* palikti) likusis, kitas.

vicus, i m. kaimas, sodžius.

appello, 1 (*ad*+*pello, 1* stumti) kreiptis su kalba į ką nors; vadinti, pavadinti.

Octodūrus, i m. Oktodūras, véragrų miestas Narbono Galliojoje, dabar *Martigny*.

pono, posui, positum, 3 dėti, talpinti, padėti.

vallis (valles), is f. slėnys, klonis, pakalnė.

non ne.

adicio, iēci, iectum, 3 (*ad*+*iacio, ieci, iactum, 3* mėtyti, svaidyti) primesti prie ko nors; pridėti, prikergti, prijungti.

planities, ēi f. (*planus, a, um* plokščias, lygus) plokštuma, plokštis, lyguma; *vallis non magna adiecta planitie* =šalia nedidelės lygumos slėnys.

altus, a, um a) aukštas; b) gilus.

mons, montis m. kalnas.

contineo, tinui, tentum, 2 (*con*+*teneo*—I, 30) kartu laikyti; apsupti, aprėžti, sulaikyti.
divido, visi, visum, 3 dalyti, padalyti.
alter, era, erum vienas arba antras iš dviejų; *alter... alter*=vienas... antras.
Galli, ōrum m. gallai, keltų padermės didelė tauta; čia — véragrai.
hiemo — I, 50; *ad hiemandum=hiemandi causa.*
concēdo, cessi, cessum, 3 (*con*+*cēdo, cessi, cessum, 3* eiti, žengti, pasitraukti) perleisti, pavesti; užleisti, leisti.
vacuus, a, um neužimtas, laisvas, tuščias; *locum vacuum relinquere*=paliuosuoti vietą.
attribuo, ui, ūtum, 3 (*ad* + *tribuo, ui, ūtum, 3* teikti, skirti, atiduoti, leisti) skirti, pavesti, paskirti; priskirti.
vallum, i n. (*vallus, i, m.* baslys, mietas) baslių tvora ant pylimo; strakuoliai, žaginiai, žiogrys.
fossa, ae f. (*fodio, fodi, fossum, 3* kasti) griovys, latakas.
munio, 4 sustiprinti, sutvirtinti.

II.

dies, ēi m. ir f. (*pl.* tiktai *masc.*) a) diena—*masc.;* b) tam tikra diena, paskirtas laikas, terminas — *fem.*
hibernus, a, um (*hiems, hiemāre* — 1,50) žieminis; *hiberna, orum* (*sc. castra* 1,56) n. žieminė stovykla, kareivinės; *dies hibernorum* stovykloje žiemojimo dienos.
transeo, ii, itum, īre (*trans* + *eo* — 1, 34) pereiti per ką nors, kur nors; apie laiką: praeiti, praslinkti.
frumentum, i n. grūdai, maistas.
eo ten; todėl; tuo (*eo facilius* — 12, *eo magis* — 14).
comporto, 1 (*con* + *porto* nešti) sunešti į vieną vietą, suvežti.
iubeo, iussi, iussum, 2 paliepti, įsakyti, parėdymą duoti.
subito (*subitus, a, um* netikėtas, staigus) netikėtai, staiga, greitai.
explorator, ōris m. (*explōro,* 1 — sužinoti, ištirti) žvalgas.
certus, a, um (*cerno, crevi, cretum, 3* — aiškiai matyti, pažinti) aiškiai matomas, tikras, ištikimas, nustatytas; *certiorem aliquem facere* — pranešti, suteikti tikresnių žinių; *pass.*: *certior fio* man praneša, sužinau iš ko nors (*ab aliquo*).
ex, e priel. su *abl.*: iš, nuo.
omnis, e visas, visiškas; kiekvienas.
noctu (viet. linksnio žodžio *nox, noctis, f.* liekana) naktį, nakčia.

discēdo, cessi, cessum, 3 (*dis* + *cedo* — I, 85) išvaikščioti, išsiskirstyti, pasitraukti.

impendeo, 2 (*in* + *pendeo, pependi,* — *2* kabėti, kyboti) kabėti virš ko, ant ko; riogsoti.

multitūdo, inis f. (*multus, a, um* daugelis) daugybė; minia, žmonės.

de priel. su *abl.*: apie; iš; nuo.

accido, accidi, — 3 (*ad* + *cado, cecidi, casum, 3* kristi) nukristi; pasitaikyti; įvykti.

bellum, i n. (sen. *duellum, i* iš *duo*—I, 67) vaidas, karas.

renovo, 1 (*re* + *novo 1* — naują padaryti) atnaujinti, atstatyti; iš naujo pradėti.

opprimo, pressi, pressum 3 (*ob* + *premo, pressi, pressum, 3* spausti, slėgti; pulti) prislėgti, prispausti; sunaikinti.

consilium, ii a) pasitarimas, b) patarimas, c) nutarimas, planas; palinkimas tartis; išmintingumas.

capio, cēpi, captum, 3 imti, paimti, pagauti; *consilium capere* = sumanyti, nutarti, nuspręsti; pasirinkti, ryžtis.

primum priev. (*primus, a, um* pirmas) pirma, iš pradžių; pirmą kartą.

neque, nec = *et non* — ir ne, ir be to ne; tačiau ne, bet ne; *neque ... et* = iš vieno šono ... iš kito; ne tik ne ..., bet atvirkščiai; iš dalies ne ... iš dalies.

plenus, a, um pilnas.

detraho, xi, ctum, 3 (*de*+*traho, xi, ctum, 3* traukti, vilkti, tempti) nutraukti, nuvilkti, atimti; atskirti.

singillatim priev. (*singuli, ae, a,* kiekvienas skyrium, po vieną), kiekvienas skyrium.

commeātus, us m. (*com*+*meo, 1* vaikščioti; *commeo, 1* šen ir ten vaikščioti, pirmyn ir atgal v.) šen ir ten vaikščiojimas; važiavimo žygis, atvežimas, pristatymas; maisto pristatymas; maistas.

peto, īvi ir **ii, ītum,** 3 — stengtis ko nors pasiekti, taikyti; smerktis; pulti; prašyti, reikalauti; ieškoti, išgauti, įgyti.

propter (iš *propiter* nuo priev. *prope* — arti) priel. su *acc.* a) šalia, arti; b) dėl, per.

paucitas, ātis f. (*paulus, a, um* nedaugelis, mažas) nedidelis skaičius, negausumas, mažumas, truputis, menkniekis.

despicio, spexi, spectum, 3 (*de*+*specio, spexi, spectum, 3* žiūrėti) žiūrėti iš viršaus į apačią, su panieka žiūrėti, niekinti, nesiskaityti; *hostes nos despiciunt*— priešai mus per nieką laiko.

tum a) priev.: tada, tuo metu; po to, paskui; b) jungt. santyk. su *cum* (žiūr. I, 1).

etiam jungt. (*et* — I, 11 + *iam* = jau) dar, taip pat, net,

iniquitas, ātis f. (*iniquus, a, um* iš *in* + *aequus, a, um* lygus, = nelygus; nepatogus) — nelygumas; perk. prasm. nepatogumas; *iniquitas loci* — nepatogi vieta, nepatogi pozicija (kovai).

decurro, curri (ir **cucurri**), **cursum,** 3 (*de*+*curro, cucurri, cursum 3* — bėgti) žemyn nubėgti, greitai leistis į apačią.

telum, i n. puolamasis ginklas: ietis, strėlė, vilyčia.

conicio, iēci, iectum, 3 (*con* + *iacio* — I, 76) iš daugelio vietų į vieną vietą mesti; svaidyti; kur nors varyti, suversti.

ne... quidem net... ne (žodis, kuris išskiriamas savo kirčiu, dedamas tarp *ne* ir *quidem*; verčiant, neigiamąjį žodį *ne* jungti su veiksmažodžiu).

possum, potui, posse (*potis* sen. būdv. galingas,+*sum* —I, 30; senesnėj kalboj *potissim* dar eina *coni. praes.* forma) galingam būti; galėti.

suus, a, um sav. įvard. savo, savas. Šalut. sakiniuose su *acc. cum inf.* arba su *coniunct.* = jo, jos, jų.

sustineo, tinui, tentum, 2 (*subs* + *teneo* — I, 30) palaikyti, sulaikyti; perk.: atsispirti, nepasiduoti, laikytis.

existimo, 1 (*ex* + *aestimo,* 1 — vertinti, įkainoti) įvertinti; manyti.

accēdo, cessi, cessum, 3 (*ad* + *cedo* — I, 85) prieiti, prisiartinti, prisijungti, prisidėti; *accedit* su tolimesniu *ut* arba *quod* = prie to prisideda (dar) ta aplinkybė, kad.

sui, sibi, se sangr. įvar.: savęs, sau, save (savimi). Šalut. sakin. su *acc. c. inf.* arba su *coniunct.* = jo, jos, jam, jai... kad jis, kad ji ir tt.

liberi, liberōrum m., *plur. tant.*, vaikai.

abstraho, xi, ctum, 3 (*abs* + *traho*—II, 27) atitraukti, atimti, prievarta nusivesti.

nomen, inis n. (*nosco, novi, notum, 3* sužinoti, žinoti, pažinti) vardas, pavadinimas; *abl. nomine* su *genet.* = kaip (*obsidum* — I, 63); *obsidum nomine* — kaip įkaitus.

doleo, ui, 2 (*dolor, ōris, m.* skausmas, nuliūdimas, tūžimas) skausmą jausti, sopėti; liūdėti, kentėti.

Romānus, a, um romėnų, romėniškas; *subst. Romani, ōrum* — romėnai.

solum priev. (*solus, a, um* tiktai vienas, vienui vienas) tiktai, vien tiktai.

sed jungt. bet; *non solum... sed etiam* ne tik... bet ir.

perpetuus, a, um (*per* I, 35 + *peto* II, 30) nepertraukiamas, nuolatinis, amžinas.

possessio, ōnis f. (*possideo, sēdi, sessum 2,* iš *potis* II, 41 + *sedeo* — I, 62 = valdyti, turėti) valdymas.

culmen, inis n. viršus, viršūnė.

occupo, 1 užimti, užgrobti, užvaldyti.
conor, I *dep.* mėginti, stengtis; čia: norėti, ryžtis.
finitimus, a, um (*finis* — I, 21) gretimas, kaimyninis; kaip *subst. finitimus, i* kaimynas.
provincia, ae f. a) pavesta kam nors pareiga, tam tikras darbas; b) vietininko tarnystė užkariautame ir prie Romos valstybės prijungtame krašte; c) pats užkariautas kraštas. Cezaris šitame savo veikale provincija vadina Transalpinės Galijos dalį (į vasar. rytus) romėnų pavergtą dar 121 m. pr. Kr.
adiungo, nxi, nctum, 3 (*ad* + *iungo, nxi, nctum, 3* jungti) prijungti, prikergti.
persuadeo, si, sum 2 (*per* — I, 35 + *suadeo, si, sum,* 2 patarti) tikinti, įkalbėti. *Mihi persuadetur* — aš įsitikinu; *mihi persuasum est* — esu įtikintas, įsitikinęs.
habeo, ui, itum, 2 turėti. *Sibi persuasum habere* — visiškai įsitikinusiam būti.

III.

nuntius, ii m. (sen. *nountius* iš *noventius* nuo būdv. *novus, a, um* — naujàs) a) „naujiena" ir „tas, kurs atneša naujieną", būtent, pasiuntinys, pranešėjas; b) žinia.
accipio, cēpi, ceptum, 3 (*ad*—I, 20 + *capio* — II, 23) gauti, priimti.
neque — II, 25; *neque ... neque* = nei... nei, ne tik ne... bet ir ne; iš vieno šono ne... iš kito irgi ne; ir nei... nei.
opus, operis n. darbas, veikalas.
munitio, ōnis f. (*munio*—I, 90) sustiprinimas.
plene priev. (*plenus*—II, 26) pilnai, visai.
perficio, fēci, fectum, 3 (*per* — I, 35+*facio* — I, 41) padaryti iki galo, atlikti, pabaigti.
satis priev. gana, pakankamai.
provideo, vidi, visum, 2 (*pro*+*video, di, sum,* 2 matyti) priekin žiūrėti, numatyti; paruošti, atsargą padaryti.
deditio, ōnis f. (*dedo, dedidi, deditum,* 3 duoti, išduoti) pasidavimas, kapituliacija; *deditione facta* — pasidavus, pasidavimui įvykus.
nihil priev. nė kiek, visai ne.
timeo, ui, — 2 bijoti.
celeriter priev. (*celerius, celerrime*) iš *celer, eris, e* greitas, — greitai, skubiai, neatidėliojant.
convoco, I (*con* — I, 8 + *voco,* I pašaukti, vadinti; *vox, cis* f. balsas, žodis) sušaukti, sukviesti, surinkti.
sententia, ae f. (*sentio, nsi, nsum,* 4 jausti; suprasti) nuomonė; nutarimas; pareiškimas; posakis, reikšmė.

exquiro, quisivi, quisitum, 3 (*ex*+*quaero, quaesīvi, quaesītum*, 3 — ieškoti, stengtis sužinoti, klausti) klausinėti, tirti, nagrinėti.

coepi, coepisse — *v. defect.* pradėti, imtis; tapti.

tantus, a, um tiek didelis, toks didelis; toks stiprus; toks. Bevard. gim. *tantum* vartojama kaip a) daiktav. = tiek daug; dažnai su *genet. partit.*: *tantum periculi* (I, 37) = toks didelis pavojus; b) priev. = tiktai, tik.

repentinus, a, um (*repente* — staiga, ūmai) staigus, netikėtas.

praeter priel. su *acc.* = pro šalį; perkelt. pr. = prieš.

opinio, ōnis f. (*opīnor*, I manyti) nuomonė, manymas, geras (blogas) vardas, garsas; tikėjimasis; *praeter opinionem* netikėtai.

ac (prieš priebalsius, išskyrus *q*) ir *atque* (prieš priebalsius ir balsius) a) jungt. ir, ir dar, ir net; b) lyginamoji dalelytė = kaip, negu (9, 28).

fere priev. beveik; beveik visuomet, beveik visur; paprastai, apskritai.

superior, ius — I, 28; *superiora loca* = aukštesnės vietos, aukštumos.

armo, 1 (*arma, orum*, n. ginklas; visa, kas tarnauja apginklavimui; karo laivo apšarvavimas) apginkluoti; *se armare* (18) apsiginkluoti; *part. perf. pss. armatus* apginkluotas; kareivis.

compleo, 2 pripildyti; užimti.

conspicio, spexi, spectum, 3 (*con*+*specio* — II, 33) pamatyti, pastebėti.

subsidium, ii n. (*sub* + *sido, sidi* (*sedi*), *sessum*, 3 atsisėsti = *subsido, sedi, sessum*, 3 — prisėsti) atsargos kuopa, rezervas, padedamoji kariuomenė, pagalba.

venio, veni, ventum, 4 ateiti; eiti; *subsidio venire* ateiti gelbėtų.

supporto, 1 (*sub* + *porto* — I, 38) privežti, atvežti; pristatyti.

interclūdo, si, sum, 3 (*inter* + *claudo, si, sum*, 3 uždaryti) sutrukdyti; pastoti (kelią).

prope priev. arti; beveik, kuo ne.

despēro, 1 (*de* + *spero*, 1 — tikėtis; *spes, ei* f. viltis) nustoti vilties, nusiminti.

salus, salūtis f. (*salvus, a, um* — sveikas, nepaliestas) gerovė, labas, nauda; pasveikinimas, gelbėjimas; iš(si)gelbėjimas; *desperata salūte* — nustojus vilties išsigelbėti.

nonnullus, a, um (*non*+*nullus, a, um* — joks) kai kuris.

huiusmodi (*eiusmodi*) — tokios rūšies, toks.

dico, xi, ctum, 3 sakyti, pasakyti (*sententiam*); skirti, įsakyti.

impedimentum, i n. (*impedio*, 4 — iš *in*+*pes*, *pedis* koja = kojas supančioti, apsunkinti, kliudyti, trukdyti) kliūtis; *impedimenta*, *ōrum* — „kliudančioji kariuomenės dalis", ūkio dalis, gurguolė, manta.

eruptio, ōnis f. (*erumpo*, *rūpi*, *ruptum*, 3—iš *ex*+*rumpo* nutraukti, perplėšti=išsiveržti, ištrūkti) staigus puolimas, netikėtas išsiveržimas.

idem, eadem, idem toks pat, tasai pat.

pervenio, vēni, ventum, 4 (*per*+*venio*, 4 — III, 29) prieiti prie galo, pasiekti; ateiti.

contendo, ndi, ntum, 3 (*con*+*tendo*, *tetendi*, *tensum* ir *tentum*, 3 tempti, traukti) drauge tempti, drauge jėgas įtempti, stengtis; skubėti, greitai vykti, pulti; susiremti, kautis.

maior, ius (žiūr. *magnus* — I, 36).

tamen jungt. tačiau, vis dėlto.

placeo, cui, itum, 2 patikti; beasmen. *placet alicui* — kam nors patinka; kas nors nutarė.

reservo, 1 (*re*+*servo*, 1 saugoti) saugoti, atsargai palikti, palikti.

exter ir **exterus, era, erum** išorinis; aukšt. laips. *exterior, ius* = išorinis (apie du daiktu); aukščiausias. laips. — *extremus, a, um*: a) apie vietą = tolimiausias, kraštutinis; b) apie laiką = paskutinis; c) perkelt. = didžiausias, mažiausias, paskučiausias; *ad extremum* = pačiam galui, kaipo paskutinę priemonę.

interim priev. tuo tarpu.

res, rei f. daiktas, dalykas; aplinkybė.

eventus, us m. (*ex*+*venio*—III, 29 = *evenio, veni, ventum*, 4 išeiti) išėjimas; išeitis, galas.

experior, pertus sum, iri *dep.* 4 tirti, patirti; *eventum rei experiri* = laukti pabaigos; laukti, kas bus.

defendo, ndi, nsum, 3 (*de* + nevart. *fendo* stumti) atstumti, nustumti nuo ko, pašalinti; ginti, apginti.

IV.

Brevis, e trumpas, neilgas.

spatium, ii n. erdvė; tarpas; laiko tarpas, laikotarpis; laikas.

intericio, iēci, iectum, 3 (*inter*+*iacio*—I, 76) įmesti tarp ko, įterpti; *brevi spatio interiecto*=po kiek laiko.

vix priev. vos, vos tik.

res—III, 49; *eas res, quas constituissent*=*ea, quae constituissent* — tai, kas buvo nutarta, ką buvo nutarę.

administro, 1 (*ministro*, 1 tarnauti; *minister* — tarnas)

tarnauti, padėti; pareigas eiti; pildyti, pavestą darbą atlikti, sutvarkyti.

tempus, oris n. laikas; *tempus datur* = yra laiko, laiko pakanka.

hostis, is m. priešas (*inimicus, adversarius*).

signum, i n. ženklas; vėliava; vado duodamas ženklas, komandos ženklas.

lapis, lapidis m. akmuo.

gaesum, i n. ietis (ilga ir sunki), gallų ginklas.

noster, tra, trum savyb. įvardis: mūsų, mūsiškis.

primo priev. (*primus*—II, 24) pirma, anksčiau, iš pradžios.

integer, gra, grum (*in*+*tango, tetigi, tactum, 3* liesti) neliestas, nesùgadintas; nenuvargęs.

vis, f. (*vim, vi; vires, virium, viribus*) a) jėga; b) spaudimas, prievarta.

fortiter priev. (*fortis, e* drąsus, narsus) drąsiai, narsiai.

repugno, 1 (*re* + *pugno* —. I, 59) priešintis, gintis, puolimą atremti.

ullus, a, um kaži koks; su neig. = joks, nė vienas.

frustra priev. veltui, be reikalo.

quisque, quaeque, quidque (*subst.*) ir **quodque** (*adiect.*) kiekvienas, bet kuris.

video—III, 9; *pass. videor*: a) matomam būti, pastebimam būti; b) rodytis, pasirodyti.

nudo, 1 (*nudus, a, um* nuogas) apnuoginti; palikti be apsaugos.

defensor, ōris m. (*defendo* — III, 52) gynėjas.

occurro, curri, cursum, 3 (*ob* + *curro* — II, 37) priešais bėgti; pasitikti; rasti.

auxilium, ii n. (*augeo, xi, ctum. 2* — auginti, dauginti, didinti (23), stiprinti) prieauglis; pašalpa, pagalba.

fero, tuli, latum, ferre nešti; pakelti, ištverti, iškentėti; atnešti, suteikti (*auxilium*).

hic — I, 43; *abl. hoc* su sekančiu *quod*=todėl būtent, kad.

supero, I (*super* — I, 28) aukščiau būti, aukščiau stovėti; viršų paimti, nugalėti, pavergti; *pass. superari* — silpnesniu pasirodyti, atsispirti negalėti, nusileisti.

diuturnitas, ātis f. (*diuturnus, a, um* — ilgas; *diu* — ilgai) ilgas laikas; *diuturnitas pugnae* — ilga kova.

defetiscor, defessus sum, defetisci *dep.* 3 (*de* +*fatisco,* 3 susprogti, ištižti, nusilpti) pavargti, nusilpti; *defessus* (*part. perf.*) visai nuvargintas, nukamuotas.

excēdo, cessi, cessum, 3 (*ex* + *cedo* —I, 85) išeiti, išvykti; *proelio excedere* = pasitraukti iš kovos.

alius, a, ud kitas, kitoks; *alius ... alius* = vienas ... kitas.

succēdo, cessi, cessum, 3 (*sub* + *cedo* — I, 85) prieiti, prisiartinti; į kieno nors vietą stoti, ką pakeisti.
nihil (*ni* + *hilum* plaukas) niekas; *quarum rerum nihil a nostris fieri potest*=mūsiškiai nieko tokio negali padaryti.
modo priev. (*modus, i* m.—saikas, būdas) tiktai; *non modo non... sed ne quidem*=ne tik ne... bet dargi ne.
saucius, a, um sužeistas.
ubi priev.: a) laiko — kada; b) vietos — kame, kur.
consisto, stiti, — 3 (*con*+*sisto, stiti, statum,* 3 — statyti; *sto, steti, statum,* 1 — stovėti) drauge sustoti, sustoti, stovėti.
recipio, cēpi, ceptum, 3 (*re* + *capio—II,* 23) atimti, atsiimti, vėl gauti; *se recipere* = pasitraukti.
facultas, ātis f. (sen. *facul* = *facile* iš *facilis, e* lengvas; *facio* — I, 41) palinkimas ką padaryti, atlikti; atsarga; *facultas datur* = galima, pasitaiko proga.

V.

ample priev. (*amplus, a, um* — didelis, reikšmingas) gausiai, plačiai, daug; aukštes. laips. *amplius* = daugiau.
hora, ae f. valanda.
sex kiek. skaitv. šeši.
continenter priev. (*contineo*—I, 80, būdv. *continuus,* priev. *continuo*) be pertraukos, nepertraukiamai.
deficio, fēci, fectum, 3 (*de* + *facio* — I, 41) atkristi, atsiskirti, apleisti; *vires me deficiunt* = mano jėgos silpnėja, pavargau.
acriter priev. (*acer, cris, cre* — aštrus) aštriai; stipriai, jėgas įtempus, su įniršimu.
insto, institi,—instāre, 1 (*in*+*sto* — IV, 39) stovėti ant ko, prieš ką; eiti prieš ką, veržtis, pulti.
languidus, a, um (*langueo, ui,* — 2 pavargusiam būti, silpnam būti; *languor, ōris, m.* nuovargis, silpnumas) nusilpnintas, nuvargęs, silpnas; *languidioribus nostris*= mūsiškiams vis daugiau pradedant nuovargį jausti.
scindo, scidi, scissum, 3 perplėšti, plėšti; suardyti, naikinti; *vallum scindere* = griauti pylimo tvorą.
perdūco, xi, ctum, 3 (*per*+*duco, xi, ctum, 3* vesti) prie galo privesti; *pass. perdūci* = atsidurti.
casus, us m. (*cado* — II, 18) kritimas; perkelt. pr. atsitikimas, įvykis; dažniaus. — nelaimingas atsitikimas, priepuolis, nelaimė; *res est ad extremum perducta casum*= padėtis susidarė be išeities.
Publius, ii Publijus, romėnų asmens vardas (*praenomen*).
Sextius, ii Sekstijus, romėnų giminės vardas (*nomen*).
Baculus, i Bakulas, pavardė (*cognomen*).

pilus, i m. = *manipulus, i m.* ($\frac{1}{30}$ legijono dalis), triarijų manipulas — I, 9.

centurio, ōnis m. (*centuria, ae f.* iš *centum* — šimtas, — centurija, $\frac{1}{60}$ legijono dalis) centurijonas, centurijos vadas.

Nervicus, a, um nervijų; *Nervicum proelium* = kova su nervijais. (*Nervii, orum*—germanų kilmės tauta; gyveno Belgijos vasaros vakaruose, nuo jūros pakraščio iki Ardenų miško į pietus).

conficio, fēci, fectum, 3 (*con*+*facio* — I, 41) padaryti, pabaigti; nusilpninti, nukamuoti, nuvarginti; panaikinti, pribaigti; *part. perf. pass. confectus* nuvargintas, nukamuotas.

vulnus, eris n. žaizda; *vulneribus confecti* — sunkiai sužeisti.

item priev. taip pat, irgi; vienodai.

Gaius, i rom. asmens vardas, Gajus.

Volusēnus, i rom. giminės vardas, Volusenas.

miles, itis m. kareivis (*milito*, I — kariuomenėje tarnauti, kariauti).

tribūnus i m. (*tribus, us, f.* triba, viena iš trijų dalių, į kurias senovėje buvo paskirstyta romėnų tauta) tribos viršininkas, tribūnas; *tribūnus militum* = karininkas; legijone buvo 6 tribūnai, iš kurių 2, kiekvieną dieną pasikeisdami, ėjo legijono vado pareigas per du mėnesiu; 4 gi kiti tribūnai per tą laiką ėjo adjutantų pareigas prie vyriausiojo kariuomenės vado.

vir, viri m. vyras; *vir magni consilii* = labai išmintingas vyras.

virtus, ūtis f. (*vir* — V, 25) „vyriškumas" (narsumas, smarkumas, drąsa; dorybė, dorumas).

accurro, curri, cursum, 3 (*ad* + *curro* — II, 37) pribėgti, atbėgti.

unus, a, um vienas, tiktai vienas, vienintėlis; *una spes salūtis* = vienintėlė išsigelbėjimo viltis.

doceo, cui, ctum, 2 mokyti, aiškinti; pranešti, nurodyti.

experior — III, 51; *extremum auxilium* = paskutinė priemonė.

itaque priev. taigi, todėl; taip aplinkybėms susidėjus.

paulisper priev. (*paulus* — nedidelis, nedaug) nedaug, kiek laiko, neilgai, neilgam.

intermitto, misi, missum, 3 (*inter* + *mitto* — I, 18) leisti tarp, praleisti, tarpą palikti, pertraukti, sustoti, liautis; *proelium intermittere* kai kuriam laikui liautis kovoti.

tantummodo (*tantum* — III, 18 + *modo* IV, 35) tiktai.

excipio, cēpi, ceptum, 3 (*ex* + *capio* — II, 23) išimti,

pagauti; ant savęs pasiimti, pakelti, kentėti; *tela excipere* — gintis nuo strėlių (skydais prisidengus).

labor, ōris m. darbas, triūsas, pastanga; kiekvienas sunkus darbas: kova.

reficio, fēci, fectum, 3 (*re* + *facio* — I, 41) iš naujo daryti, pataisyti, atstatyti; poilsį teikti; *se ex labore reficere* = pasilsėti.

post a) priev.: užpakaly, paskui; b) priel.: po, už, paskui.

pono — I, 73 perk. pr.: manyti, laikyti.

VI.

iubeo — II, 7; *pass. iubeor* — man įsakoma, gaunu įsakymą; *quod iussus sum facio* = vykdau įsakymą.

cognosco, nōvi, nitum, 3 (*com* + (*g*)*nosco* II, 49) sužinoti; pažinti; susipažinti; suvokti; suprasti.

quis, quid įvard. a) klaus. — kas? b) nežym. — kas nors, kas.

colligo, lēgi, lectum, 3 (*con* + *lego* — I, 9) rinkti, surinkti; *se colligere* = susirinkti.

relinquo—I, 96; *facultatem relinquere*=leisti, laiko palikti.

ita taip, tokiu būdu, todėl.

commūto, 1 (*com*+*muto*, 1 — keisti) visai pakeisti, pamainyti.

fortūna, ae f. (*fors, abl. forte, f.* nuotykis, atsitikimas) likimas, laimė.

potior, potītus sum, īri *dep.* 4 (*potis* — II, 41) apimti, apgalėti, užvaldyti, savo valdžion paimti.

venio — III, 29; *in spem venire*=pradėti tikėtis.

circumvenio, vēni, ventum, 4 (*circum* aplink+*venio* —III, 29) aplink apeiti, apsupti.

interficio, fēci, fectum, 3 (*inter* + *facio* — I, 41) žudyti, užmušti, nukauti.

homo, inis m. žmogus.

mille (*pl.; milia, milium, milibus*) tūkstantis.

triginta kiek. skaitvard. — trisdešimt.

numerus, i m. skaičius.

barbarus, a, um svetimšalis, svetimas; barbariškas; kaip daiktav. *barbarus, i, m.* — svetimšalis, svetimtautis (ne romėnas arba ne graikas); barbaras; priešas.

consto, stiti, — 1 (*con* + *sto* — IV, 38) tvirtai stovėti; žinomam būti; beasmen. *constat* žinoma; nutarta.

multum priev. (*multus* — II, 16) daug, labai; aukštes. laips. *plus*, daugiau, labiau; aukšč. l. *plurimum* daugiausia.

tertius, a, um (*tres* — V, 23) trečias.

perterreo, ui, itum, 2 (*per* + *terreo, ui, itum 2* bauginti, gąsdinti) labai gąsdinti, baidyti.

fuga, ae f. (*fugio, fugi, fugitum, 3* — bėgti) bėgimas, pabėgimas.
conicio — II, 39; *in fugam conicere*, = pavaryti, priversti bėgti.
patior, passus sum, pati *dep.* 3 kentėti, pakelti; leisti.
sic priev. a) taip = tokiu būdu; b) taip = tiek, iki tokio laipsnio.
copia, ae f. (*co* + *opia*; *ops, opis, f.* turtas) išteklius, atsarga; plur. *copiae, aram* — atsarga, lėšos, turtas; karo pajėgos, kariuomenė.
fundo, fudi, fusum, 3 pilti, lieti; berti, barstyti; išberti, išblaškyti, išgainioti; sumušti, nugalėti.
exuo, ui, ūtum, 3 nuimti, nuvilkti; atimti; *hostem armis exuere*=atimti iš priešo ginklą, priversti pamesti ginklą, priversti pasiduoti.
saepe priev. dažnai (*saepius, saepissime*).
tempto, 1 dažnai ką liesti; mėginti ką padaryti; bandyti.
nolo, nolui, nolle (*ne* + *volo*—I, 42) nenorėti, negeisti.
memini, meminisse atminti, atsiminti.
magis priev. daugiau; aukšč. l. *maxime* — daugiausia; (nelyginamuoju laipsniu eina *magnopere*).
inopia, ae f. (*inops, opis*—iš *in*+*ops*—VI, 26 = beturtis) neturtas, trūkumas, stoka.
permoveo, mōvi, mōtum, 2 (*per*+*moveo, movi, motum*, 2 judinti) stipriai judinti, išjudinti; skatinti; *permotus inopia*=dėl stokos, apčiuopiamai jausdamas maisto nedateklių.
posterus, a, um (*post*—V, 38) sekąs, paskesnis, vėlybesnis.
aedificium, ii n. (*aedifico*, 1 iš *aedes* — šventovė, rūmai + *facio*—I, 41, statyti; *aedificium* sudaryta pagal *artificium*, o *artificium* eina iš *artifex)* trobesys, namai.
incendo, ndi, nsum, 3 uždegti, padegti.
revertor, reverti, reverti grįžti, atgal pasukti.
contendo — III, 42 pavartotas su tolimesniu infinitivu dažnai verčiamas žodžiu „skubiai", pav., *contendit reverti* = skubiai grįžo.
nullus, a, um (*ne*+*ullus* — IV, 18) joks.
prohibeo, bui, bitum, 2 (*pro* + *habeo*—II, 63) laikyti prieš save, neleisti; sulaikyti, sutrukdyti; *hoste non prohibente* = priešui nedarant kliūčių.
demoror, *dep.* 1 (*de* + *moror*, 1 gaišti, trūkti) sulaikyti, sutrukdyti, sugaišinti; *iter nullo hoste demorante* = priešui visai netrukdant kelionės.
incolumis, e sveikas, nepagadintas, nepradėtas; visas, tobulas; čia: be nuostolių.
inde priev. a) iš ten; b) paskui, po to.
ibi priev. ten, tenai.

VII.

gero, gessi, gestum, 3 nešioti, vežti; gaminti, atlikti, padaryti; *pass. geri* = įvykti; *his rebus gestis* = tai atlikus; po to; paskui, potam.

paco, 1 (*pax*—I, 46) taikinti, taiką padaryti; nuraminti, numalšinti; pavergti.

existimo — II, 44; *omnibus de causis existimo* = turiu rimto pagrindo manyti.

Belgae, ārum belgai, šiaurinės Galijos gyventojai (tarp Reino, Senos ir Marnos upių).

expello, puli, pulsum, 3 (*ex*+*pello, pepuli, pulsum,* 3 stumti, varyti) išstumti, išvaryti, išvyti.

Germāni, ōrum germanai; gyveno tarp Reino, Dunojaus, Vislos upių ir Vokiečių jūros).

vinco, vici, victum, 3 nugalėti.

ita — VI, 6; *atque ita* = ir todėl.

ineo, ii, itum, ire (*in*+*eo*—I, 34) įeiti, įžengti; pradėti; *inita hieme*=žiemai prasidėjus, žiemos pradžioje.

Illyricum, i *n.* Ilirija (dabart. Dalmacija ir Istrija).

quoque priev. taipgi, irgi.

natio, ōnis *f.* (*nascor, natus sum, nasci dep.* 3 gimti; atsirasti, prasidėti) giminė, tauta.

adeo, ii, itum, ire (*ad* + *eo*—I, 34) ateiti, artintis; aplankyti.

regio, ōnis *f.* (*rego, xi, ctum,* 3 tiesiu (*rectus*) daryti; valdyti) tiesioji linija, ribos linija, riba, šalies riba, šalis, kraštas.

subitus — II, 8; dažnai verčiama prieveiksmiais: staiga, netikėtai.

Gallia, ae *f.* Gallija. Cezario laikais Gallijos buvo dvi dali: a) *Gallia citerior* arba *Cisalpina* (dabartinė Lombardija) ir b) *Gallia ulterior* arba *Transalpina* (dabart. Prancūzija, Niderlandai, Šveicarijos žymi dalis ir Germanijos dalis, į vakarus nuo Reino upės).

coorior, ortus sum, oriri (*con*+*orior, ortus sum, iri dep.* 4 patekėti; atsirasti, gimti) staiga atsirasti, prasidėti; *bellum coortum est* = kilo karas.

Crassus, i—Krassas, Licinijų giminės pavardė (*cognomen*), *P. Licinius Crassus,* triumviro Krasso sūnus, Cezario kariuomenėje ėjo legato pareigas. Žuvo per karą su partais.

adulescens, ntis *m.* (*adolesco, adolevi, adultum, 3* paaugti, subręsti) a) būdv. — jaunas; b) daiktav. — jaunas žmogus, jaunikaitis, jaunuolis.

septimus, a, um septintas (*septem*— septyni).

proximus, a, um (*prope*—III, 3) artimiausias, visų arčiausias; *proximus mari*=prie pat jūros.

mare, is *n.* jūra.
Oceanus, i *m.* okeanas, vandenynas; Atlanto vandenynas.
Andes, ium keltų giminės tautelė, į šiaurę nuo Ligero upės.
praefectus, i *m.* (*praeficio, feci, fectum, 3*—iš *prae*+*facio* —I, 41=priešaky pastatyti, viršininku skirti) viršininkas; raitelių vadas.
civitas, ātis *f.* (*civis, is, com.* pilietis,—ė) a) pilietybės teisė; b) sudarančių vieną valstybę piliečių susirinkimas; c) valstybė; miestas (20).
causa—I, 51; *frumenti causa*=dėl maisto, maisto.
dimitto, misi, missum, 3 (*dis*+*mitto*—I, 18) išsiuntinėti; atleisti.
Titus, i *m.* Titas, rom. asmens vardas (*praenomen*).
Terrasidius, ii *m.* Terrasidijus, giminės vardas (*nomen*).
Esubii, ōrum esubijai; gyveno dabart. Normandijoje.
Marcus, i *m.* Markas, asmens vardas (*praenomen*).
Trebius, ii *m.* giminės vardas, Trebijus (*nomen*).
Gallus, i *m.* Gallas, pavardė (*cognomen*).
Curiosolites, um (*acc.* — *as*) kuriosolitai; gyveno dabart. Bretanėje.
Quintus, i *m.* Kvintas, asmens vardas (*praenomen*), „Penktas"*).
Velanius, ii *m.* Velanijus, giminės vardas (*nomen*).
Silius, ii *m.* Silijus, giminės vardas (*nomen*).
Veneti, ōrum venetai, keltų gimines tautelė, galingiausia iš visų vad. *civitates Aremoricae* (keltiškai: *are* = ant, *mori*=jūra); gyveno dabart. Bretanėje.

VIII.

longe priev. (*longus, a, um*—ilgas) toli; ilgai; prie aukšč. laipsnio — labai, visai, ypač.
auctoritas, ātis *f.* (*auctor, ōris, m.* — kuris padaro pradžią, kuris pataria: patarėjas, vadovas, kaltininkas; *augeo* IV, 25) patarimas, nuomonė; reikšmė, įtaka, autoritetas, jėga; *huius civitatis amplissima est auctoritas* = šitos bendruomenės įtaka yra labai didelė.
ora, ae *f.* kraštas, riba tarp sausumos ir jūros; iš čia = jūros pakraštis; perk.: jūros pakraščio gyventojai.
maritimus, a, um (*mare*—VII, 22) a) jūros; b) pajūrio; *auctoritas omnis orae maritimae* (= *omnium orae maritimae civitatum*) *earum regionum* = įtaka visoms tautoms, kurios gyvena tenykščių kraštų pajūry.
navis, is *f.* laivas.
Britannia, ae *f.* Britanija.

*) Pas romėnus buvo paprotys, duodant vardus sūnums ir dukterims, juos numeruoti; plg.: *Sextus, Septimus, Octavius, Nonius, Decimus, Octavia etc.*

navigo, 1 (*navis*—VIII, 5+*ago, egi, actum, 3* varyti, vesti) plaukti (laivu).
scientia, ae *f.* (*scio,* 4 žinoti) žinojimas, mokėjimas.
usus, us *m.* (*utor, usus sum, uti dep. 3* naudotis, vartoti, turėti) vartojimas, naudojimas; dažnas vartojimas, vartojimo įpratimas, įpratimas, prityrimas, mokėjimas, mokėjimas ką padaryti (*usus navis* – mokėjimas valdyti laivą); nauda; reikalingumas.
nauticus, a, um (*nauta, ae,* jūrininkas; *navis*—VIII, 5, *navigo*—VIII, 7) jūros; laivo.
antecēdo, cessi, cessum, 3 (*ante*+*cedo*—I, 85) eiti priekyje, prieš; pralenkti, prašokti, pranokti.
impetus, us *m.* spaudimas; puolimas; *magnus impetus maris* = didelis jūros bangų dužimas, plakimasis.
apertus, a, um (*aperio, ui, rtum, 4*—atidaryti) atdaras, atviras, atidarytas; *in aperto impetu maris* = jūros bangoms nekliudomai puolant.
portus, us *m.* uostas.
intericio — IV, 3; *paucis portibus interiectis* = kadangi pakraščiais tik kai kur buvo uostai.
utor—VIII, 9: *eo mari uti*=plaukioti po šitą jūrą.
vectigālis, e (*vectīgal, is, n.* — muitas; *veho, xi, ctum, 3* —vežti) ančdėliais apkrautas; ančdėlių; duoklininkas; *vectigālem habere*=versti mokėti duoklę.
initium, ii *n.* (*ineo* — VII, 9) įžanga, pradžia; *ab eo initium fit*=jis pradeda, jis pirmas.
retineo, tinui, tentum, 2 (*re*+*teneo* – I, 30) sulaikyti, sustabdyti; suimti.
recipero, 1 (*recipio*—IV, 39) vėl gauti, atgauti; grąžinti.
addūco, xi, ctum, 3 (*ad*+*duco*—V, 10) atvesti; pritraukti; raginti, skatinti; palenkti; *auctoritate eius adducti* = jo įtakos dėka, jo įtakai pasiduodami.
princeps, cipis (*qui primus capit*) a) *adi.* pirmas, žymiausias, prakilniausias; b) *subst.* vadas, vadovas; pravadovas, užmanytojas, kaltininkas.
coniūro, 1 (*con*+*iuro, 1* prisiekti) drauge prisiekti; suokalbį padaryti, slaptą sąjungą padaryti.
nisi jungt. a) jei ne; b) po neig. žodžio=išskyrus, be, vien tik.
commūnis, e bendras.
ago—VIII, 7 *nihil nisi communi consilio agere*=veikti vien tik visiems sutinkant.
exitus, us *m.* (*exeo, ii, itum, ire* iš *ex*+*eo*—I, 34) išėjimas, išeitis; galas; *eundem exitum fortunae ferre* = pakelti galų gale bendrą likimą.
sollicito, 1 (sen. *sollus*—visas+*cito, 1*—judinti) smarkiai išjudinti; surūpinti, drumsti; skatinti, raginti.
libertas, ātis *f.* (*liber, era, erum*—laisvas) laisvė, nepriklausomybė.

maior—I, 36; III, 43; vyresnis; *maiores*=protėviai.
accipio—III, 2; *a maioribus accipere*=iš protėvių paveldėti.
permaneo, nsi, nsum, 2 (*per*+*maneo, nsi, nsum, 2* pasilikti) pasilikti, būti; *in libertate permanere*=laisvę palaikyti.
servitus, ūtis *f.* (*servus, i, m.* vergas; *servio, 4* vergauti) verguvė.
perfero, tuli, lātum, ferre (*per*+*fero*—IV, 26) nešti iki galo; pakelti, pakęsti.
malo, lui, malle (*magis* — VI, 33+*volo* I, 42) daugiau norėti, velyti, pirmenybę duoti.
perdūco—V, 10; *ad suam sententiam perducere*=palenkti į savo pusę.
legatio, ōnis *f.* (*lego*—I, 61) pasiuntinybė.
remitto, misi, missum, 3 (*re* + *mitto* — I, 18) atgal siųsti, grąžinti.

IX.

absum, afui, abesse (*ab*+*sum* —I, 32) atstu būti, atitolusiam būti; toli būti; nebūti; trūkti.
longius priev. (aukšt. l. iš *longe*—VIII, I) toliau; gana toli, pertoli.
longus — VIII, I; *navis longa* — karo laivas (jis buvo ilgesnis už prekinį laivą).
Liger, eris *m.* Ligero upė (dabart. *Loire*) Gallijoje.
influo, xi, xum, 3 (*in* + *fluo* I, 25) įtekėti.
remex, igis *m.* (*remus, i, m.* irklas + *ago* — VIII, 7) irkluotojas, yrėjas.
instituo, ui, ūtum, 3 (*in* + *statuo* — I, 65) statyti kur; apie kariuomenę: rikiuoti; tvarkyti; pradėti; nutarti, nuspręsti.
gubernator, ōris *m.* (*guberno,* 1 valdyti laivą) vairininkas.
comparo, 1 (*com* + *paro* 1 ruošti) paruošti, prirengti; surengti.
cum primum (*cum* — I, 1, *primum* — II, 24) kai tik.
annus, i *m.* metai; *per anni tempus possum* = metų laikas (man) tinka.
adventus, us *m.* (*advenio* iš *ad* + *venio* — III, 29 — atvykti, ateiti) atvykimas, atėjimas.
simul priev. drauge, tuo pačiu laiku.
quantus, a, um kaip didelis, koksai.
facinus, oris *n.* (*facio* — I, 41) pasielgimas (paprastai negeras), piktas darbas, nusikaltimas, nusižengimas.
admitto, misi, missum, 3) *ad* + *mitto* — I, 18) leisti, prileisti; *facinus in se admittere*=drįsti nusižengti.

intellego, xi, ctum, 3 (*inter* + *lego, legi, lectum, 3* rinkti; skaityti) suprasti, pamatyti, pajausti.

sanctus, a, um (*sancio, nxi nctum, 4* — pašvęsti) šventas, neliečiamas; *quod nomen sanctum* = kurių vardas šventas, kurie dėl savo vardo neliečiami.

inviolātus, a, um (*in*+*violatus* sužeistas; *violo*, 1 smurtą daryti, smurtu versti; sulaužyti, įžeisti) nepaliestas, neliečiamas.

semper priev. visuomet; nuolat.

vinculum, i *n.* (*vincio, nxi, nctum, 4* rišti) ryšys; grandinė; retežis; perk.: kalėjimas (*plur.*).

conicio — II, 39; *in vincula conicere* = įmesti į kalėjimą.

pro priel. su *abl.* — prieš, už, po; sulig.

magnitūdo, inis *f.* (*magnus* — I, 36) didumas; svarbumas; iėga.

parare bellum (IX, 9; II, 19) ruoštis į karą.

pertineo — I, 30; *ea, quae ad usum navium pertinent* = tai, kas reikalinga laivų išrangai.

hic — I, 43; *abl. hoc* prieš aukšt. l. = su juo...

natūra, ae *f.* (*nascor*—VII, 12) gamta, prigimtis; savybė, būdas.

confido, fisus sum, fidere *semidep.* 3 (*con*+*fido, fisus sum, 3* pasitikėti) visai pasitikėti, tvirtai tikėtis.

pedester, tris, tre (*pes* - III, 38) pėsčias, pėstininkas.

concido, cīdi, cīsum, 3 (*con* + *caedo, cecīdi, caesum,* 3 kirsti) sukapoti; perkirsti; skersai (kelio) eiti, skersai atsistoti.

aestuarium, ii *n.* (*aestus, us, m.* virimas; karštis; bangavimas; jūros potvynis) per jūros potvynį vandens apimama vieta; pelkėta žemuma; *plur. aestuaria* = pelkėtos vietos.

navigatio, ōnis *f.* (*navigo* — VIII, 7) plaukimas, jūreiviavimas.

impeditus, a, um (*impedio* — III, 38) apsunkintas; keblus; sunkus, trukdomas (*navigatio*).

inscientia, ae *f.* (*in* + *scientia* — VIII, 8) nežinojimas, nepritykimas.

exercitus, us *m.* (*exerceo, ui, itum, 2* iš *ex* + *arceo, ui, 2* sulaikyti = nuolat judinti, neleisti ramiai pasilikti, miklinti, mokyti, lavinti) išmiklinta, disciplinuota kariuomenė; kariuomenė; *copiae, arum* = bendrai kariuomenė, karo pajėgos).

diutius priev. (aukšt. l. iš *diu* — IV, 29) ilgiau, perilgai.

apud priel. su *acc.* pas, prie, šalia, arti; *apud vos* = pas jus, jūsų krašte.

contra priev. su *acc.* prieš, priešais; *contra opinionem* = netikėtai.

multum posse — VI, 19 ir II, 41; stipriam būti.

facultas — IV, 40; *hostis nullam facultatem navium habet* = priešas visai neturi laivų.
gero — VII, 1; *bellum gerere*=kariauti; *loca, ubi bellum geritur* = karo laukas.
vadum, i *n.* (*vado, ere* — eiti, žengti) upės vieta, kur galima eiti pėsčiam, perbristi; brendama vieta, atabradas, brasta; čia: sekluma.
insula, ae *f.* sala.
longe alius atque (VIII, 1; IV, 32; III, 22) visai kitoks, negu...
conclūdo, si, sum, 3 (*con* + *claudo* — III, 31) užrakinti, uždaryti; *mare conslūsum*=uždaryta jūra (Viduržemio j.).
vastus, a, um (*vasto*, 1—tuštinti, nuniokoti) tuščias, dykas; perk.: labai didelis, didžiulis, neišmatuojamas.
apertus, a, um — VIII, 13; *apertissimus oceanus*=plynas vandenynas, vandenynas.
perspicio, spexi, spectum, 3 (*per* + *specio*, II, 33) pramatyti; apžiūrinėti, matyti, pastebėti; suprasti.
ineo — VII, 9; *inire consilium*=sumanyti, nutarti; *his initis consiliis* = padarius tokį nutarimą, taip nutarę.
oppidum, i *n.* miestas.
ager, gri *m.* laukas.
Venetia, ae *f.* venetų kraštas (VII, 39).
quam priev. kaip; kiek; *naves quam plurimas possunt* = kaip galima daugiau laivų.
cogo, coēgi, coactum, 3 (*co*+*ago* — VIII, 7) į vieną vietą suvaryti; suvesti, surinkti.
socius, ii *m.* sąjungininkas, talkininkas; draugas.
Osismi, ōrum keltų giminės tauta; gyveno Bretanės vakaruose.
Lexovii, ōrum keltų giminės tauta; gyveno prie Senos upės žiočių.
Namnetes, um keltų giminės tauta; gyveno dešiniajame Luaros upės krante (námnetai).
Ambiliāti, ōrum keltų giminės tautelė; gyveno Somos (Samaros) upės pakraščiuose.
Morini, ōrum belgų tautelė; gyveno tarp Šeldos ir Liso upių (mórinai).
Diablintes, um galingų aulerkų (keltų giminės tautos) dalis; gyveno dabart. provinc. *la Maine.*
Menapii, ōrum belgų tauta; gyveno tarp Maaso ir Šeldos upių.
adscisco, īvi, ītum, 3 (*ad* + *scisco, scivi, scitum*, 3 sužinoti, patirti; nutarti, nuspręsti) priimti, prijungti; pasikviesti.
auxilium — IV, 25; *plur. auxilia, orum* = padedamoji kariuomenė.
arcesso, īvi, ītum, 3 priversti ateiti, pasišaukti.

X.

difficultas, ātis *f.* (*difficilis, e* iš *dis* + *facilis* — IV, 30 = sunkus) sunkenybė, keblumas, kliūtis; nepatogumas; *erant hae difficultates belli gerendi* — tikrai buvo šitie karo nepatogumai.

supra (iš *supera sc. parte* — I, 28; I, 12) a) priev. viršuj, iš viršaus; perk.: aukščiau, anksčiau; b) priel. su *acc.* viršum, ties, aukščiau.

ostendo, di, sum *(tum)*, 3 (*obs* + *tendo* — III, 42) ištiesti prieš akis; ištempti, išplėsti prieš akis; rodyti, pareikšti, sakyti.

incito, 1 (*in* + *cito*, 1 judinti) išjudinti; kurstyti, jaudrinti; raginti, skatinti.

iniuria, ae *f.* (*in* + *ius, iuris, n.* teisė) teisių sulaužymas, neteisybė, smurtas, skriauda; *iniuria retentorum equitum Romanorum* = skriauda, padaryta sulaikant romėnų raitelius.

eques, itis — I, 13; *equites Romani* = aukštesnis gyventojų luomas romėnų valstybėje, raitelių luomas. Kilę iš šito luomo eidavo kariuomenėje karininkų (*tribūni militum*) ir kavalerijos viršininkų (*praefecti equitum*) pareigas.

rebellio, ōnis *f.* (*re* + *bellum*—II, 19) sukilimas, maištas.

defectio, ōnis *f.* (*defectus; deficio* — V, 5) atkritimas, atsiskyrimas; sukilimas.

tot *adi. indecl.* tiek, tiek daug, tiekas.

coniuratio, ōnis *f.* (*coniūro* — VIII, 23) tarpusavy duodama priesaika, tokios priesaikos pagrįsta sąjunga; suokalbis, sąmokslas.

in primis visų pirma; svarbiausia.

ne jungt. su *coniunct.* kad ne.

neglego, xi, ctum, 3 (*nec* + *lego* I, 9) nesirūpinti, nepaisyti, nieku versti, paniekinti; *hac parte* (*Galliae*) *neglecta* = jei nenubausti šitą Galijos dalį.

licet, licuit (licitum est), 2 leidžiama; galima.

novus — III, 1; *novae res* = nauji dalykai, perversmas valstybėje.

studeo, ui, — 2 uoliai ką dirbti, rūpintis kuo, geisti ko; *novis rebus studere* = stengtis pasiekti perversmo valstybėje, nepatenkintam būti dabartine tvarka.

mobiliter priev. (*mobilis, e* judamas; judrus, nepastovus, *moveo* — VI, 35) vikriai, lengvai.

excito, 1 (*ex* + *cito* — X, 4) versti atsikelti, prikelti; žadinti, skatinti, raginti; *mobiliter excitor* = mane lengva palenkti į ką.

autem jungt. (niekuomet nevartojamas sakinio pradžioje) o, bet, gi, iš kitos pusės.

natūra — IX, 28; *abl. natūra* = iš prigimties, sulig savo prigimtimi; *natūra studere alicui rei* = turėti įgimtą meilę prie ko nors, įgimtą palinkimą.

condicio, ōnis *f.* susitarimas, sutartis; sutarties sąlygos, sąlyga; būklė: *condicio servitutis* = verguvės būklė, verguvė.

odi, odisse nekęsti, bodėtis.

prius priev. (*prior, ius* = pirmas iš dviejų, pirmutinis, buvusis) pirmiau, greičiau; *prius... quam* (IX, 54) ir *prius-quam* = pirm negu; *non prius quam* = tik tada, kai (18,7).

conspiro, 1 (*con* + *spiro*, I pūsti, dumti; kvėpuoti); drauge kvėpuoti; sutikti, slapta susitarti; padaryti sąmokslą.

late priev. (*latus, a, um* platus, erdvas, plačiai išsikerojęs) plačiai, toli; *latius* = plačiau, didesniais protarpiais, didesniame plote.

distribuo, ui, ūtum, 3 (*dis* + *tribuo* — I, 87) nuskirstyti, nuskirti į vietas, padalyti, talpinti.

puto, 1 apskaičiuoti, manyti; laikyti ką kuo.

XI.

Labiēnus, i Labienas, romėnų giminės pavardė (*cognomen*). Čia minimas Titas Attijus Labienas ėjo legato pareigas Cezario kariuomenėje, paskui tarnavo Pompėjaus kariuomenėje ir žuvo kovoje ties Munda (žiūr. Cezario biografiją).

Treveri, ōrum germanų giminės tauta; gyveno abipus Moselio (*Mosella*) upės.

Rhenus, i m. Reino upė; siena tarp Galijos ir Germanijos.

mando, 1 (*manum* — IV, 6 + *do* — I, 63) pavesti; teikti.

Remi, ōrum remai; gyveno tarp Mātronos ir Aksonos (*Marne* ir *Aisne*) upių.

officium, ii *n.* (*opificium* > *officium*) darbas, pareiga, paklusnumas, nusilenkimas; *in officio continere* = paklusnybėje sulaikyti; rūpintis, kad būtų nusilenkę.

dico — III, 37; *pass. dicor, diceris...* su *nom. c. inf.* = sakoma, kad aš, kad tu...; aš, kaip sako; tu, kaip sako...

vis — IV, 15; *per vim* = prievarta, varu.

legionarius, a, um (*legio* — I, 9) legijono, legijonui priklausąs.

Aquitania, ae *f.* Akvitanija, viena iš trijų Transalpinės Galijos dalių, tarp Pirėnų kalnų į pietus ir Garumnos (*Garonne*) upės į šiaurę.

coniungo, nxi, nctum, 3 (*con*+*iungo*—II, 61), sujungti, surišti; *se coniungere* = *pass. coniungi* = susijungti.

Titurius, ii rom. giminės vardas (*nomen*), Titurijus.
Sabinus, i rom. giminės pavardė (*cognomen*).
Venelli, ōrum keltų giminės tauta; gyveno dabart. Normandijoje.
qui — I, 19; su tariam. nuos. atstoja: *ut* (*finale, consecutīvum, causāle, concessīvum*) + *ego, tu, is* . . . ; *qui* . . . *curet* = *ut is* . . . *curet*.
manus, us — IV, 6; čia: būrys, rinktinė (kareivių).
distineo, tinui, tentum, 2 (*dis* + *teneo* — I, 30) skyrium laikyti, išskirti; išskirstyti, neleisti spiestis, neleisti susirinkti.
curo, 1 rūpintis kuo, stengtis ką padaryti.
Decimus, i rom. asmens vardas, Decimus (*praenomen*), „Dešimtas" (žiūr. VII, 36).
Brutus, i Brutas, rom. giminės pavardė (*cognomen*). Čia minimas Decimas Julijus Brutas per karą su gallais buvo Cezario laivyno viršininkas. 44 m. buvo vienas sąmokslo prieš Cezarį dalyvių.
classis, is *f.* skyrius, klasė; paprastai: laivynas.
Gallicus, a, um (*Galli* — I, 83) gallų, Gallijos.
Pictones, um keltų giminės tautelė; gyveno tarp sántonų krašto ir Ligero upės, (dabart. *Poitou*).
Santoni, ōrum ir Santones, um keltų giminės tauta; gyveno šiauriniame Garumnos upės krante.
convenio, vēni, ventum, 4 (*con* + *venio* — III, 29) susieiti, susirinkti; (*naves*) *convenire iubēre* — išreikalauti . . .

XII.

eiusmodi (*is* — I, 58 + *modus* — III, 36) tokios rūšies, toks.
situs, us m. (*sino, sivi, situm, 3* nuleisti, palikti; dėti; leisti, prileisti) padėtis; sustatymas, sudėstymas.
extrēmus — III, 47; šituo būdvardžiu dažnai pažymimas kurio nors daikto galas; tada jis verčiamas = galas, kraštas.
lingula, ae *f.* (mažyb. iš *lingua, ae, f.* liežuvis) liežuvėlis; perk. = siauras žemės dryžas, įsikišęs į jūrą; siaura juosta, kyšulys.
promunturium, ii *n.* (*pro*+*mont, mons* — I, 79) kyšulys.
aditus, us *m.* (*adeo* — VII, 13) atėjimas, įėjimas, priėjimas; prieitis; *aditum pedibus non habere* = iš sausumos neprieinamam būti.
altus — I, 78; *subst. altum, i, n.* = plyna jūra.
incito — X, 4; apie bangas: *se incitare* = keltis, veržtis; *aestus se incitat* = artinasi potvynis.

bis dukart, du kartu.
hora = V, 2.
duodēni, ae, a po dvylika.
spatium — IV, 2; *bis ... horarum duodenarum spatio* = dukart į dieną, kas 12 valandų.
rursus priev. (iš *revorsus*) atgal, atvirkščiai; iš kitos pusės; vėl, iš naujo.
minuo, ui, ūtum, 3 (*minus* — mažiau, aukšt. l. iš *parum* = mažai, nedaug) mažinti; *intrans.* mažyn eiti, mažėti; *aestu minuente* = atoslūgiui prasidedant.
afflicto, 1 (*intens.* iš *afflīgo, xi, ctum, 3*—daužti; kenkti) stipriai suduoti; pagadinti, sužaloti; pakenkti.
uterque, utraque, utrumque (*uter, tra, trum* — katras; kas) ir tas ir kitas, abu.
oppugnatio, ōnis *f.* (*oppugno,* 1 iš *ob* + *pugno* — I, 59 = varu laužtis) umaru puolimas, laužimasis, ataka, šturmas.
quando priev. kada nors.
magnitūdo operis (IX, 24; III, 4) = dideli apgulos statiniai.
forte priev. (*fors* — VI, 8) atsitiktinai.
extrūdo, si, sum, 3 (*ex* + *trudo, si, sum,* 3 stumti) iš stumti, išspausti; sulaikyti; *mare extrudere* = išlaikyti bangų puolimą.
agger, eris *m* (*ad*+*gero* — VII, 1) viskas, kas atnešama vietai išlyginti ar jai paaukštinti; iš čia: pylimui medžiaga; pylimas.
moles, is *f.* sunkumas; didžiulė krūva; akmens grumstas; *agger atque moles* = akmeninė užtvanka.
moenia, ium *n.* (*moenio* = *munio* — I, 90, plg. ir *poena*: *punio*) miesto sienos.
adaequo, 1 (*ad*+*aequo,* 1=išlyginti; *aequus* — II, 36), sulyginti, padaryti lygių kam; *aggerem atque moles moenibus adaequare* = padaryti akmeninę užtvanką iki sienų aukštumo.
fortūna — VI, 8; *suis fortunis desperare* = nustoti vilties išsigelbėti (*plur. fortunae* = *salus*).
appello, puli, pulsum, 3 (*ad*+*pello* — VII, 5) atvaryti; *navis appellitur* = laivas sustoja prie kranto.
summus — 1, 28; *summa facultas* = didelė atsarga; didelė daugybė.
suus — II, 44; *plur. neutr. sua* = savo turtas, savo manta.
deporto, 1 (*de* + *porto* — I, 38) nunešti, nuvežti.
opportunitas, ātis *f.* (*opportūnus, a, um,* — patogus, palankus) patogumas, palankumas; *opportunitates loci*= patogios vietos sąlygos, patogi vieta.
facile priev. (*facilis* — IV, 40) lengvai (*facilius, facillime*).
aestas, ātis *f.* (*aestus*—IX, 32) karštas metų laikas, vasara.

tempestas, ātis *f.* (*tempes* + *tas*; *tempes* — yra žodžio *tempus* — IV, 7 kamienas) laikas; laiko tarpas; oras; negeras oras, audra.

detineo, tinui, tentum, *2* (*de*+*teneo* — I, 30) sulaikyti, suturėti.

rarus, a, um retas, nedaugelis; *raris portibus* = nedideliam uostų skaičiui esant.

nullus — VI, 41; *nulis portibus* = visai nėsant uostų.

difficultas — X, 1; *summa est difficultas navigandi* = plaukiojimas yra labai apsunkintas.

XIII.

nam ir sustipr. **namque** jungt. — nes, būtent, iš tikrųjų; čia: o, gi.

modus — III, 36; *ad hunc modum* = tokiu būdu.

carina, ae *f.* laivo skiauturė; laivo dugnas, grindinys.

aliquantus, a, um (*alius* — IV, 32 = *quantus* — IX, 14) nemažas, didokas; *aliquanto* (*abl.*) prie aukšt. l.=žymiai.

quo a) priev. — kur; b) jungt. = *ut eo* kad tuo (vart. paprastai prie aukštes. l.).

decessus, us *m.* (*decedo* iš *de* + *cedo* — I, 85 = atgal žengti, atsitraukti, atgal trauktis, pasišalinti) išėjimas, pasišalinimas; *decessus aestus* = atoslūgis.

prora, ae *f.* priešakinė laivo dalis, laivo priekis.

admodum priev. (univerbizacija iš *ad—modum*; *modus* — III, 36) iki pilno saiko, pilnai; visai, labai; visiškai.

erigo, rexi, rectum, 3 (*ex*+*rego* — VII, 14) tiesiai statyti; kelti; *erectus* (*part. perf. pass.* kaip būdv.) tiesiai pastatytas, tiesus, status; aukštas.

puppis, is *f.* vairinis laivo galas, vairas; laivas (*pars pro toto*).

fluctus, us *m.* (*fluo* — I, 25) tekėjimas, srovė; vilnis, banga; *magnitudo fluctuum* = bangų jėga.

accommodo, 1 (*ad*+*commodo*, 1=prie saiko pritaikinti), pritaikyti; *part. accommodatus* = pritaikytas, paruoštas, įtaisytas.

totus, a, um visas, sveikas, ištisas.

robur, oris *n.* kietas medis; ąžuolas.

quivis, quaevis, quodvis kurs nors, bet kuris, kiekvienas.

contumelia, ae *f.* (*contemno*, *tempsi*, *temptum*, *3* nieku versti, paniekinti, paniekti) pažeminimas, įžeidimas, nuoskauda; bėda, nelaimė, žala, jeibė.

transtrum, i *n.* skersbalkis; dėnis.

pedālis, e (*pes*, *pedis*, *m.* rc mėnų saikas: pėdas) vieno pėdo.

altitūdo, inis *f.* (*altus* —I, 78) aukštumas, aukštis; gilumas, gylis; storis.

trabs, bis *f.* sienojas; *trabes pedales in altitudinem* = vieno pėdo storio sienojai.
configo, xi, xum, 3 (*con*+*figo, xi. xum, 3* prikalti) sukalti, sutvirtinti, standžiai sujungti.
clāvus, i *m.* vinis.
ferreus, a, um (*ferrum, i, n.* geležis) geležinis.
digitus, i *m.* pirštas.
pollex, icis *m.* didysis pirštas.
crassitūdo, inis *f.* (*crassus, a, um*—storas) storis
ancora, ae *f.* inkaras.
funis, is *m.* virvė; *pro funibus* — virvių vietoje.
catēna, ae *f.* retežis, grandinė.
revincio, nxi, nctum, 4 (*re*+*vincio* — IX, 21) atgal rišti, užpakaly rišti, pririšti, stipriai sujungti.
pellis, is *f.* kailis (su gaurais); vilna.
velum, i *n.* burė; *pro velis* = bures atstoja ...
alūta, ae *f.* išdirbta, minkšta oda.
tenuiter priev. (*tenuis, e* tenvas, plonas) plonai.
conficio -V, 18; *alutae tenuiter confectae* = plonai išdirbtos odos.
sive (*si*—I, 45+*ve*—*particula alternativa* arba jei; *sive ... sive* = arba ... arba, ar ... ar.
linum, i n. linas; linai; drobė; virvė.
verisimilis, e (*verum, i, n.* tiesa; univerbizacija iš *gen. sing veri*+*similis, e* panašus) galimas, įtikimas.
ventus, i *m.* vėjas.
onus, eris *n.* sunkenybė, našta; *onera navium*=sunkūs laivai.
commode priev. (*commodus, a, um* patogus, tinkamas) patogu, paranku; gerai, lengvai.
congressus, us *m.* (*congredior, gressus sum, gredi dep. 3* iš *con*+*gradior, gressus sum, gradi,* žingsniuoti= susieiti, susitikti) susiėjimas, susitikimas; susirėmimas, kova.
celeritas, ātis *f.* (*celer* — III, 13) greitumas.
pulsus, us *m* (*pello* — VII, 5) smūgis, niuksas; *pulsus remorum* = irklų veikimas, irklų jėga.
praesto, praestiti, praestaturus, i (*prae*+*sto*— IV, 38) stovėti priešakyje; pranešti, pranokti; geresniam būti; pasižymėti, skirtis, iškilti.
ille, illa, illud, parod. įvardis: anas.
aptus, a, um pritaikytas, patogus.
accommodatus — XIII, 12.
rostrum, i *n.* (*rodo, si, sum,* 3 graužti, krimsti, kramtyti) paukščio snapas; priešakinė laivo dalis, geležiu apkaustyta; ja pramušdavo priešų laivus.
noceo, ui, itum, 2 kenkti.
firmitūdo, inis *f.* (*firmus, a, um* stiprus) stiprumas, tvirtumas.

adigo, ēgi, actum, 3 (*ad* + *ago* — VIII, 7) atvyti, pristumti, primesti; pakliūti, pataikyti; *telum adigi non potest* = ietis negali pakliūti, ieties negalima užmesti.
minus — XII, 14; *minus commode* = ne taip lengva, sunku.
copula, ae *f.* jungtis, ryšys, kablys, kobinys (su priešo laivu susikabinti).
saevio, ii, tum, 4 siausti, šėlti, siaubti.
do — I, 63; *vento se dare* = plaukti pavėjui.
tute priev. (*tutus, a, um* nuo pavojaus apsaugotas, nepavojingas) be pavojaus.
aestus — IX, 32; *naves ab aestu relictae* = atoslūgio užklupti laivai.
saxum, i *n.* uola.
cautes, is *f.* uola, akmeningas skardys.
casus, us — V, 11; *casus harum rerum omnium* = visi tokie atsitikimai.
extimesco, timui, — 3, (*ex* + *timeo, ui* — 2 — bijoti) pabūgti, pasibaidyti, labai išsigąsti, privengti, saugotis.

XIV.

sumo, sumpsi, sumptum, 3 (*subs* + *emo, emi, emptum* 3 imti, imti už pinigus, pirkti) imti sau; imtis; ryžtis sumanyti; *frustra labor a te sumitur* = tavo pastangos tuščios, tavo darbas nueina niekais.
reprimo, pressi, pressum, (3 *re* + *premo* — II, 21) nustumti, sulaikyti, nustoti; sustabdyti (*fugam*).
exspecto, 1 (*ex* + *specto, 1* žiūrėti) žiūrėti, dairytis; laukti, lūkuriuoti.
ubi primum kai tik; vos.
circiter priev. — beveik, apie, arti.
ducenti, ae, a (*duo* — I, 67 + *centum* — V, 16) du šimtu.
parātus, a, um (*paro* — IX, 9) paruoštas, patiektas. pasiryžęs, pasirengęs, pasiruošęs; linkęs.
genus, eris *n.* (*gigno, genui, genitum, 3* gimdyti) giminė, rūšis, skyrius; *omne genus armorum* = visokie laivo rykai, įrankiai.
ornātus, a, um (*orno, 1* — puošti, paruošti, šarvuoti) papuoštas, šarvuotas.
adversus, a, um (*adverto, verti, versum, 3* iš *ad* + *verto* — VI, 39 = kreipti, nukreipti) nukreiptas, priešais pastatytas; *naves adversae nostris constiterunt* = laivai sustojo priešais mūsų (laivų).
praesum, fui, esse (*prae* + *sum* — I, 32) priešaky būti, vadovauti; *qui classi praeest* = laivyno viršininkas.
constat — VI, 18; *non satis mihi constat* = man ne visai aišku.
vel jung. — nors, arba.

ratio, ōnis *f.* (*reor, ratus sum, reri dep.* 2—skaityti, skaičiuoti, manyti) skaičiavimas, apskaičiavimas; manymas; tvarka; būdas.

insisto, stiti, — 3 (*in* + *sisto* — IV, 38), stoti ant ko, užsigulti; prilaikyti; laikytis, sekti (*rationem pugnae*).

cognosco — VI, 2; *perf. cognovi* = *scio* — VIII, 8 žinau.

turris, is *f.* bokštas; *turrim excitare* = pastatyti bokštą.

ex — II, 11; *ex barbaris navibus* = iš priešų laivų.

inferus, a, um apatinis; *inferiore loco* = apačioje, iš apačios.

graviter priev. (*gravis, e* sunkus; rimtas, gerbiamas; stiprus, žiaurus) sunkiai; aukšt. l. *gravius* — sunkiau, su didesne jėga.

usus — VIII, 9; (*magno*) *usui est* = (labai) naudinga.

praeparo, 1 (*prae* + *paro* — IX, 2) iš anksto, lig laiku paruošti.

falx, cis *f.* piautuvas, dalgis.

praeacuo, ui, ūtum, 3 (*prae* + *acuo, ui, ūtum,* 3, aštrinti, galąsti) iš priekio aštrinti; *praeacūtus* = smailiu galu, smailus, aštrus.

insero, ui, rtum, 3 (*in* + *sero, ui, tum, 3* sukabinti) įbesti, įsmeigti, įkišti; įpinti.

affigo, xi, xum, 3 (*ad* + *figo* — XIII, 21) prikalti, stipriai sujungti, įtverti.

longurius, ii *m.* (*longus* — VIII, 1) ilga kartis.

absimilis, e (*ab* + *similis* — XIII, 38) nepanašus.

forma, ae *f.* išvaizda, pavidalas.

murālis, e (*murus, i, m.* siena) sienos, sieninis; *falces murales*=piautuvo pavidalo geležiniai kobiniai sienoms griauti.

antemna, ae *f.* pratiesinė, arta.

malus, i *m.* pratiesas, stiebas

destino, 1 stiprinti; pririšti.

comprehendo, di, sum, 3 (*con*+*prehendo, di, sum, 3* grobti, imti) apglėbti, pagauti, pagrobti.

navigium, ii *n.* (*navis*—VIII, 5) laivas, vėjalaivis.

praerumpo, rūpi, ruptum, 3 (*prae*+*rumpo*—III, 39) iš priekio nutraukti, pertraukti; *pass.* nutrūkti.

abscido, cidi, cisum, 3 (*abs*+*caedo*—IX, 31) nupiauti, atkirsti.

necessario priev. (*necessarius, a, um* reikalingas, būtinas) būtinai, savaime.

concido, cidi,—3 (*con*+*cado*—II, 18) kristi, nukristi; nudribti, griūti.

armamenta, ōrum *n.* (*arma*—III, 25) pabūklas, rykas; prietaisas.

consisto—IV, 38; čia: pareiti nuo ko.

eripio, ripui, reptum, 3 (*ex*+*rapio, pui, ptum, 3* grobti) išgrobti, išplėšti; nuplėšti; *velis ereptis* = be burių.
usus — VIII, 9; *usus navis eripitur*=laivo valdymas nebegalimas.
uno tempore (V, 28; IV, 7) vienu laiku, tuo pačiu laiku, vienkart, drauge.
certāmen, inis *n.* (*certo, 1* grumtis, kautis) imtynės, ginčas; kova.
pono — V, 39; *positum esse in aliqua re*=pareiti nuo ko.
conspectus, us *m.* (*conspicio* — III, 27) akivaizda; išvaizda; *in conspectu alicuius*=akyse kieno.
res — III, 49; čia: kova; *res geritur*=eina kova.
paulo priev. — nedaug, truputį, šiek tiek.
factum, i *n.* (*facio* — I, 41) kas padaryta, darbas, pasielgimas; žygis, garsus darbas.
lateo, ui, —2 slėptis, gludėti; nematomam būti.
collis, is *m.* kalva, kauburys.
unde priev. — iš kur.
propinquus, a, um, (*prope* — III, 33) artimas, gretimas, gretutinis; netolimas.
despectus, us *m.* (*despicio* — II, 33) reginys; *propinquus despectus in mare est*=netoli matyti jūra.

XV.

deicio, iēci, iectum, 3 (*de*+*iacio* — I, 76) žemėn mesti, numesti, nublokšti.
bini, ae, a skaitv. dalyb. (*bis* — XII, 9) po du.
terni, ae, a skaitv. dalyb. (*ter* — trys kartai; *tres* — V, 23) po tris.
circumsisto, steti, —3 (*circum*+*sisto* — IV, 38) aplink sustoti, apsupti, apsiausti.
vis — IV, 15; *summa vi*=visomis jėgomis, su didžiausiu jėgų įtempimu.
transcendo, ndi, nsum, 3 (*trans*+*scando, ndi, nsum, 3* aukštyn eiti, užkopti) perlipti, persiristi, pereiti.
postquam jungt. — po to, kai.
animadverto, ti, sum, 3 (*animum*+*adverto*; *animus, i, m.* dvasia, siela, dėmesys, *adverto* — XIV, 10) pastebėti, pamatyti.
reperio, repperi, repertum, 4 vėl rasti; rasti, surasti; *auxilium reperire alicui rei*=rasti priemonę prieš ką.
peto — II, 30; *fuga salutem petere*=gelbėtis bėgant.
converto, ti, sum, 3 (*con*+*verto* — VI, 39) kreipti.
fero — IV, 26; *quo ventus fert* = palankiam vėjui pučiant, pavėjui.
malacia, ae *f.* tilktis, tykus oras, be jokio vėjo.

tranquillitas, ātis *f.* (*tranquillus, a, um* tykus, ramus) tyla, rimtis.
existo, exstiti, — 3 (*ex*+*sisto*—IV, 38) kyšoti; rastis, prasidėti.
commoveo, mōvi, mōtum, 2 (*com* + *moveo* — VI, 35) stipriai judinti; *se commovere*=pasijudinti.
negotium, ii *n.* (*nec*—II, 25+ *otium, ii, n.* poilsis) poilsio nebuvimas: užsiėmimas, darbas, veikimas; čia: kova.
consector, *dep.* 1 (*con*+*sector, 1* nuolat sekti) vytis, vyti.
perpauci, ae, a labai nedaug kas.
interventus, us, *m.* (*inter* + *venio* — III, 31=užklupti, netikėtai ateiti) atėjimas, atvykimas; *interventu noctis* = nakčiai užėjus.
terra, ae *f.* žemė.
quartus, a, um (*quattuor*—XII, 11) ketvirtas.
usque priev. — iki (vart. paprast. su prielinksn. *ad*).
sol, solis *m.* saulė.
occāsus, us *m.* (*occido, cidi, cāsum, 3* iš *ob*+*cado*—II, 18 = kristi, dingti) kritimas, dingimas *solis occasus* = saulėlydis; *usque ad solis occasum*—ligi saulei leidžiantis.

XVI.

iuventus, ūtis *f.* (*iuvenis, is, m.* jaunikaitis) jaunatvė; perk.: jaunuomenė, jauni žmonės.
aetas, ātis *f.* amžius, laikas; *gravior aetas* = labiau gerbiamas amžius; *omnes gravioris aetatis* = visi įmetėję žmonės.
aliquis, aliquid nežym. įvard. (*alis*=*alius* — IV, 32 + *quis* — VI, 3) kas nors; *aliquid* su *gen. totīus* = kiek nors; *aliquid consilii* = kiek nors išmintingumo, proto.
dignitas, ātis *f.* (*dignus, a, um* vertas) vertė, nuopelnas; garbė.
tum jungt. santyk. su *cum* (žiūr. I, 1).
qui — I, 19; *neutr. quod* su *gen. partit.* = *quantum* (kiek); *quod navium* = kiek laivų.
ubique priev. — visur, visose vietose.
amitto misi, missum, 3 (*abs* +. *mitto* — I, 18) paleisti, atleisti; netekti, pamesti.
quemadmodum (*quem* + *ad* + *modum* — III, 36) kaip, kuriuo būdu.
dedo — III, 10; *se suaque omnia dedere*=pasiduoti su visu savo turtu.
vindico, 1 reikalauti; naudoti jėgą, baudžiant ką nors; bausti; *gravius in eum vindicandum statuo* = nutariu jį sunkiau nubausti.

diligenter priev. (*diligens, ntis* stropus) stropiai, uoliai, rūpestingai.
ius, iuris *n.* visiems piliečiams privalomais įstatymais pagrįsta teisė; teisė; teisės; *ius legatorum* = pasiuntiniui pavestos teisės, pasiuntinio teisės.
conservo, 1 (*con* + *servo* — III, 46) apsaugoti, sergėti; laikytis, pildyti.
senātus, us *m.* (*senex, senis* — *subst.* senis, *adi.* senas) senatas, valstybėje pasižymėjusių senų vyrų susirinkimas.
neco, I nužudyti, nukauti, galą padaryti.
corōna, ae *f.* vainikas.
vendo, vendidi, venditum, 3 (= *venumdo: venus, us, m.* pardavimas + *do* — I, 63) parduoti; *pass.: veneo, ii, itum, ire*; *sub corona vendere* = vergijon parduoti (parduodamus karo belaisvius papuošdavo vainikais).

XVII.

dum jungt. — tuo tarpu, kai (su *ind. praes.*); kol (su *ind.* vis. laikais); kol ne (su *ind.* ir *con.*).
Viridovix, icis Viridovikas, venellų vadas.
summa, ae *f.* (*summus* — I, 28) aukščiausias skaičius, gaunamas sudedant ir dauginant: suma, sandauga; visuma.
imperium, ii *n.* (*impero,* 1 iš *in* + *paro* — IX, 9=versti paruošti, įsakyti) įsakymas, paliepimas; teisė duoti įsakymą, valdžia; *summa imperii*=vyriausia valdžia; *qui summam imperii tenet* = vyriausias vadas.
Eburovices, um aulerkų tautos giminė; gyveno dabart. Normandijoje.
auctor — VIII, 2; *qui auctor belli esse nolebat* = pasisakė prieš karą.
praeterea priev. — be to.
undique — I, 60; *undique ex Gallia* = iš visų Galijos kraštų.
perditus, a, um (*perdo, didi, ditum, 3* naikinti, gaišinti) žuvęs, netikęs; *perditus homo* = nenaudėlis, niekšas.
latro, ōnis *m.* plėšikas.
praedor, *dep.* 1 (*praeda, ae, f.* grobis) grobio ieškoti, plėšti.
studium, ii *n.* (*studeo* — X, 16) stengimasis, uolumas, didelis noras.
bello, 1 (*bellum* — II, 19) kariauti.
agricultūra, ae *f.* (univerbizacija iš *agri—cultura: ager —IX, 52* + *colo, colui, cultum,* 3 dirbti) žemės darbas, žemdirbystė.
cotidiānus, a, um (*cotidie* — kasdien) kasdieninis.
revoco, 1 (*re*+*voco*—III, 14) atgal šaukti, atšaukti; atitraukti.

idoneus, a, um patogus, geras, tinkamas; ištikimas; *idoneus omnibus rebus* = visais atžvilgiais patogus.
teneo — I, 30; *se tenere* = laikytis, pasilikti, neišeiti.
mille — VI, 14; *mille (passus)* — 1000 žingsnių. Romėnų *passus* buvo lygus mūsų dviem žingsniam, nes jie *passus* palaikė nuotolį nuo tos vietos, kur pastatydavo vieną kurią koją iki tos vietos, kur vėl tą pačią koją statydavo. Taigi jų 1000 žingsnių yra lygus mūsų 2000 ž. (apie pusantro kilometro).
consido, sēdi, sessum, 3 (*con*+*sido* —III, 28) sėstis, vietą užimti; sustoti (stovykloje).
prodūco, xi, ctum, 3 (*pro* + *duco* — V, 10) pirmyn vesti, išvesti.
potestas, ātis *f.* (*potest*: *possum*—II, 41) valdžia; galimybė, atsitikimas; *potestatem pugnandi facere* = leisti susiremti, kviesti į kovą.
contemptio, ōnis *f.* (*contemno* — XIII, 16) paniekinimas, nepaisymas; *in contemptionem alicui venire* = kieno nors niekinamam būti, kas nors pradeda niekinti.
nonnihil (*non* + *nihil* — III, 11) kiek, kiek nors, truputį.
carpo, psi, ptum, 3 skabyti, gnybti, graibyti; skinti, plėšyti; perk.: užgauti ką nors, barti; kolioti, keikti.
timor, ōris *m.* (*timeo* — III, 12) baimė; *opinio timoris* = nuduota baimė, netikra baimė.
praebeo, ui, itum, *2* (*prai* + *habeo*> *praihibeo*> *praibeo*> *praibeo*> *praebeo*; *habeo* — II, 63) laikyti prieš, rodyti; *opinionem timoris alicui praebere* = įtikinti ką dėl savo baimės.
audeo, ausus sum, audēre *semidep.* drįsti, pasiryžti.
praesertim priev. — ypatingai, ypač.
aut jungt. — arba; *aut ... aut* = arba ... arba.
opportunitas, ātis *f.* — XII, 31; *opportunitas datur* = pasitaiko gera proga.
dimico, 1 (*dis* + *mico, cui,* — 1 blizgėti) blizgančiu kardu švaistyti; kautis, grumtis, muštis.

XVIII.

confirmo, 1 (*con* + *firmo; 1* stiprų padaryti) iš visų pusių sustiprinti; patvirtinti, patikrinti, tikinti.
quidam, quaedam, quoddam (*qui* + *dam*) kai kuris, kažin koks, kažin kas.
callidus, a, um gudrus, apsukrus; vikrus.
deligo, lēgi, lectum, 3 (*de* + *lego* — I, 9) išrinkti, pasirinkti.
Gallus, i *m.* gallas (*Galli* — I, 83).
praemium, ii *n.* dovana.

pollicitatio, ōnis *f.* (*polliceor, citus sum, eri dep. 2* žadėti) pažadėjimas.

edoceo, cui, doctum, *2* (*ex* + *doceo* — V, 29) pamokyti, smulkiai išdėstyti, paaiškinti; pranešti; *edoceo quid fieri velim* = pareiškiu savo norą, duodu nurodymų.

perfuga, ae *m.* (*per* + *fugio* — VI, 22 = bėgant pasiekti kokią nors vietą, pereiti į keno nors pusę) persimetėlis, pasprukėlis.

propōno, posui, positum, 3 (*pro* + *pono* — I, 73) statyti prieš ką; siūlyti, parodyti.

angustiae, ārum *f.* (*angustus, a, um* ankštas, siauras; *ango, anxi,* — 3 ankštinti) siaura vieta, siaurukalnė; perk.: sunkios aplinkybės.

quin jungt. — kad, kad ne, *non longe abest, quin* = nedaug trūksta, kad; beveik tikra, kad.

clam priev. — slapta.

edūco, xi, ctum, 3 (*ex*+*duco* — V, 10) išvesti.

fero — IV, 26, *auxilii ferendi causa* = pagalbon į talką, gelbėtų.

audio, 4 girdėti, klausyti.

conclāmo 1 (*con*+*clamo,* 1 rėkti, klykti; šūkauti) drauge rėkti, šaukti; sušukti.

occāsio, ōnis *f.* (*occido*—XV, 25) proga, patogus laikas.

bene priev. — gerai; *negotium bene gerere* = padaryti drąsų žygį.

oportet, uit, — 2 reikia, privalu.

hortor, *dep.* 1 raginti, skatinti; drąsinti.

cunctatio, ōnis *f.* (*cunctor,* 1 gaišti, delsti, trukti; tęsti, vilkinti) palengvumas, sugaišimas.

confirmatio, ōnis *f.* (*confirmo* — XVIII, 1) sustiprinimas, sutvirtinimas; tikrinimas, patvirtinimas.

cibarius, a, um (*cibus, i, m.* maistas) maisto; *cibaria, orum, n.* maisto atsarga, išmintai, javai; duona.

parum (iš *parvum*: *parvus, a, um*—mažas) visai mažai, nepakankamai, nelabai.

Veneticus, a, um (*Veneti* — VII, 39) venetų; *spes Venetici belli* = viltis laimingai baigti karą su venetais.

libenter priev. (*libens, ntis* noringas, linkęs) su noru, mielai, noroms.

credo, didi, ditum, 3 tikėti, įtikėti.

concilium, ii, *n.* susirinkimas.

concēdo — I, 85; *conceditur a me* = sutinku; *qua re concessa* = gavus šitą sutikimą.

laetus, a, um linksmas, patenkintas.

explōro — II, 9; *part. exploratus* = būdv.: neabejojamas, tikras; *ut explorata victoria* = lyg pergalė buvo neabejojama, tikra.

sarmentum, i *n.* (*sarpo*, 3 — pakirpti, apkarpyti) nukirsta šaka, šakelė, šapas; papr. *plur.* *sarmenta, orum*, n.= sausos šakos, žabai.

virgultum, i *n.* (*virgula* mažyb. iš *virga, ae, f.* šaka, virbas, ražas, virbalas) krūmas, krūmokšnis, virbynas; didelis žabų ryšulys.

pergo, perrexi, perrectum, 3 (*per* + *rego* — VII, 14) nukreipti kelionę, toliau eiti, slinkti, leistis eiti.

XIX.

editus, a, um (*edo, edidi, editum, 3* išduoti, išleisti) išsikišęs, aukštas; *locus editus* = aukšta vieta.

paulātim priev. (*paulus* — XIV, 49) pamažu, pamažėli.

imus — XIV, 19; *ab imo* — nuo kalno (pašlaitės) apačios.

acclivis, e (*ad* + *clivus, i, m.* kalva, kalnelis) į kalną einąs; nuolaidus, pašluonus.

passus, us *m.* (*pando, ndi, pansum* ir *passum*, 3 ištempti) žingsnis (žiūr. XVII, 19).

huc priev. — šen, čia.

cursus, us *m.* (*curro* — II, 37) bėgimas; *magno cursu* = bėgte bėgant.

minimus (*parvus* — XVIII, 25); *quam minimum spatii* = kaip galima mažiau laiko.

exanimo, 1 (*ex* + *anima, ae, f.* kvėpavimas; siela) kvėpavimą atimti; nuvarginti.

cupio, ivi, itum, 3 labai norėti, trokšti; čia: *cupientes* = kovos ištroškę.

impeditus — IX, 34; čia: kovai neprisiruošęs, apsunkintas.

defetigatio, ōnis *f.* (*defetigo*, 1 varginti) nuilsimas, nuovargis.

exercitatio, ōnis *f* (*exercito*, 1 dažnai lavinti, mankštyti; *exerceo* — IX, 36) mankštymas, pratimas; buklumas, prietyris.

statim priev. (*sto* — IV, 38) iš vietos nesijudinant, čia pat stovint; tuojau, netrukus.

tergum, i *n.* nugara, užpakalis; *terga vertere* = pradėti bėgti, pasileisti bėgti.

consequor, secūtus sum, sequi *dep.* 3 (*con* + *sequor* — XV, 18) betarpiškai ką sekti, vytis; prasidėti, sekti.

occido, cidi, cisum, 3 (*ob* + *caedo* — IX, 31) nukirsti, sukapoti; užmušti, nukauti.

evādo, si, sum, 3 (*ex* + *vado* — IX, 43) išeiti, vengti, gelbėtis.

navālis, e (*navis* — VIII, 5) laivo; jūros.

victoria, ae *f.* (*victor, ōris, m.* nugalėtojas *vinco* — VII, 7) pergalė.

suscipio, cēpi, ceptum, 3 (*subs* + *capio* — II, 23) pakelti; imtis, pradėti.
alacer, cris, cre sargus; budrus, žvalgus; greitas.
promptus, a, um (*promo, prompsi, promptum, 3* išimti, gauti) pasirengęs, pasiruošęs; linkęs; patiektas.
animus — XV, 8; *animus meus* = *ego*; *alacer et promptus est animus meus* = esu visiškai pasiruošęs.
mollis, e minkštas; perk.: silpnas, svirus, klibus.
minime priev. (aukšč. I. nuo *parum* — XII, 14) visai mažai, visų mažiau; visai ne.
resisto, stiti, — 3 (*re*+*sisto* — IV, 38) vietoje sustoti; stoti priešais; priešintis; *prat. resistens* = būdv. pastovus, patvarus.
calamitas, ātis *f.* nelaimė, vargas; nepasisekimas.
mens, ntis *f.* protas; mintis; kartais *mens mea* = *ego* (žiūr. *animus meus* — XIX, 24); *mens mea mollis ac minime resistens ad calamitates perferendas* = silpnas yra mano būdas, ir visai neturiu jėgų nelaimėms pakelti.

XX.

latitūdo, inis *f.* (*latus* — X, 25) platumas, erdvumas.
multitūdo — II, 17; *multitudo hominum* = gyventojų skaičius, didelis gyventojų skaičius.
aestimo, 1 įkainoti; vertinti, laikyti kuo; *haec pars ex tertia parte Galliae aestimanda est* = šitas kraštas turi būti palaikomas trečia Galijos dalimi.
Lucius, ii Liucijus, asmens vardas.
Valerius, ii Valerijus, rom. giminės vardas.
Praeconinus, i Prekoninas, pavardė; Pr. ėjo legato pareigas Galijoje prieš Cezariui tenai atvykstant; žuvo kovoje su gallais 78 m. pr. Kr.
pello — VII, 5 čia: pavaryti, nugalėti.
Manlius, ii Manlijus, rom. giminės vardas; čia minimas prokonsulas Manlijus ėjo Gallijos viršininko pareigas 78 m. pr. Kr.
proconsul, sulis *m.* (*pro consule* > *proconsule* > *proconsul*) prokonsulas, — aukštas valdininkas, metus ištarnavęs konsulu; prokonsulai ėjo provincijų viršininkų pareigas.
profugio, fūgi, fugitum, 3 (*pro*+*fugio*) — VI, 22) bėgti, pabėgti, išsigelbėti.
mediocris, e (*medius, a, um* vidurinis; vidutinis) pusėtinas, vidutinis, nežymus, nedidelis; *non mediocris* = žymus, didelis, ypatingas, nepaprastas.
diligentia, ae *f.* (*diligens* — XVI, 12) stropumas, uolumas, stengimasis.

adhibeo, ui, itum, 2 (*ad*+*habeo* — II, 63) turėti, laikyti ką prie ko nors, vartoti, pavartoti, panaudoti.
frumentarius, a, um (*frumentum* — II, 4) duonos, maisto; *res frumentaria* = tai, kas surišta su duona, maistu; maisto atsarga, maistas.
fortis — IV, 16; *fortis vir* = drąsuolis.
Tolōsa, ae *f.* prekybos miestas prie Garumnos upės (tektosagų krašte), dabart. *Toulouse.*
Narbo, ōnis *m.* Narbonas, volkų prekybinis centras (dabar *Narbonne*).
nominātim priev. (*nomen* — II, 49) vardais, vardu.
evoco, 1 (*ex* + *voco* — III, 14) pašaukti, pakviesti; telkti.
Sontiātes, um sontijatai, Akvitanijos tauta.
introdūco, xi, ctum, 3 (*intro* — į vidų + *duco* — V, 10) įvesti į vidų; *exercitum introducere*=įeiti su kariuomene, įsivesti kariuomenę.
valeo, ui, –2 stipriam būti, sveikam būti; reikšmės turėti.
agmen, inis *n.* (*ago* — VIII, 7) krutanti, einanti minia; papr.: einanti kariuomenė; ėjimas, judėjimas.
adorior, ortus sum, oriri *dep.* 4 (*ad* + *orior*—VII, 17) netikėtai pasirodyti; pulti.
equester, tris, tre (*eques*—I, 13) raitelių; raitas.
committo, misi, missum, 3 (*com* + *mitto* — I, 18) nuleisti, nuvesti, sujungti; leisti, daryti, pradėti; *proelium committere* = stoti į kovą, pradėti kovą.
deinde (*de* + *inde* — VI, 45) paskui, po to, potam, toliau
insequor, secūtus sum, sequi *dep.* 3 (*in* + *sequor* — I, 53) betarpiškai sekti; persekioti, vytis.
convallis, is *f.* (*vallis* — I, 74) kalnais apsupta loma, terpokšnis, slėnys.
insidiae, ārum *f.* (*insideo, sedi, sessum, 2,* iš *in*+*sedeo* — I, 62 = sėdėti ant ko, sėdėti kur nors) pinklės, spąstai; užuolanda.
ostendo — X, 3; čia: išvesti.
disicio, iēci, iectum, 3 (*dis* + *iacio* — I, 76) išmėtyti; *part. disiectus* = išmėtytas, nuo kits kito atskirai pastatytas; *milites disiectos adoriri* = pulti išsisklaidžiusius kareivius (čia: išsiskl. raitininkus vytis).

XXI.

fretus, a, um pasitikėdamas kuo; didžiuodamasis kuo, išdidus.
sine priel. su *abl.* — be.
imperātor, ōris *m.* (*impero, 1* — XVII, 4) paliepėjas, viršininkas; kariuomenės viršininkas, vadas; vyriausias kariuomenės vadas.

adulescentulus, i *m.* (mažyb. iš *adulescens* = *adolescens* — VII, 19) visai jaunas žmogus.

dux, ducis *m.* (*duco* — V, 10) vadas; *adulescentulo duce* = visai dar jaunam žmogui vado pareigas einant.

efficio, fēci, fectum, 3 (*ex* + *facio* — I, 41) padaryti, nuveikti.

perspicio — IX, 49; beasm: *perspicitur* = matoma, žymu, pastebima; *perspici cupio* = noriu parodyti.

tandem priev. — galų gale, galiausiai.

iter — I, 34; *ex itinere* = tuoj po atvykimo; nepasilsėjus ir nepasiruošus.

resisto — XIX, 27; *quibus fortiter resistentibus* = jiems narsiai priešinantis.

vinea, ae *f.* (iš vynmedžio šakų palapinė, galerėja) judamoji apsaugos pastogė, vinėja; *vineas agere* = pristumti vinėjas.

alias priev. (*alius* — IV, 32) kitą kartą; *alias ... alias* = viena karta ... kitą kartą, vienur ... kitur, tai ... tai.

cuniculus, i *m.* 1) triušis; 2) požemio kelias, landa, urvas; *cuniculum ad aggerem agere* = po pylimu daryti pakasą.

peritus, a, um prityręs, pratęs.

Aquitāni, ōrum Akvitanijos gyventojai (*Aquitania* — XI, 10).

propterea priev. — todėl; *propterea quod* = todėl kad.

aeraria, ae *f.* (*aes, aeris, n.* varis) rūdžių kasykla, rūdynas.

sectūra, ae *f.* (*seco, cui, ctum, 1* piauti) piovimas, skėlimas, kirtimas; kasinėjimų vieta; akmenų skaldykla.

proficio, fēci, fectum, 3 (*pro* + *facio* — I, 41) nuveikti, pažengti; laimėti, pelnyti; *his rebus nihil profici potest* = taip darant, nieko negalima atsiekti.

recipio — IV, 39; *in deditionem recipere* = globon paimti.

impetro, 1 išgauti, atsiekti; sutikimą gauti.

trado, didi, ditum, 3 (*trans* + *do* — I, 63) perduoti, atiduoti, išduoti.

XXII.

intendo, ndi, ntum, 3 (*in* + *tendo* — III, 42) įtempti, ręžti; perk: sielos jėgas įtempti, dėmėtis; mėginti, stengtis (XXVI); *part. intentus, a, um* = nukreiptas; *meus animus intentus est in aliqua re* = esu kuo susidomėjęs.

Adiatuānus, i Adiatuanas, sontijatų vadas.

sescenti, ae, a (*sex* — V, 3 + *centum* — XIV, 6) šeši šimtai.

devoveo, vōvi, vōtum, 2 (*de* + *voveo*; *vovi, votum, 2* apžadą duoti, pasižadėti) paaukot'; *se devovere* = save paaukoti, visai atsiduoti; *part. devotus,* pavart. daiktavardžio vietoje = šalininkas, sekėjas,

soldurii, ōrum (keltų kalbos žodis) soldurijai; taip vadinosi žmonės, visiškai atsidavę savo viršininkui ar globėjui.

vita, ae f. (*viveta* > *vivita* > *vita*; *vivo, vixi, victum* 3 gyventi) gyvenimas.

commodum, i n. patogumas; nauda.

fruor, fructus ir **fruitus sum, frui** *dep.* 3 gėrėtis, naudotis, smaguriauti.

amicitia, ae f. (*amicus, a, um* draugiškas; *amicus, i* bičiulis, prietelis; *amo, 1* mylėti) bičiuliavimas, bičiulybė.

quis — VI, 3; *si quid ei per vim accidit*=jei jį kas nužudė, jei jį smurto keliu ištiko mirtis.

una priev. (*unus* —V, 28) drauge, išviena; *una eundem casum cum aliquo ferre*=drauge su kuo pakelti nelaimę.

mors, mortis f. (*morior, mortuus sum, mori dep.* 3 mirti) mirtis.

conscisco, scivi, scitum, 3 (*con*+*scisco* — IX, 64) drauge (iškilmingai) nutarti; pasiryžti, geru noru pasirinkti; skirti; *mortem sibi consciscere*=nusižudyti.

adhuc priev. — iki šiol, dar.

memoria, ae *f.* (*memor, oris* atmenąs) atmintis; *hominum memoria* = kiek atmena žmonės.

quisquam, quicquam (quidquam) nežym. įvard. — kas nors; *neque quisquam*=ir niekas.

recūso, 1 (*re* + *causa* — I, 31) patiekti įrodymų prieš ką; atsisakyti.

clamor, ōris *m.* (*clamo*—XVIII, 17) riksmas, klyksmas.

tollo, sustuli, sublātum, 3 pakelti.

concurro, curri, cursum, 3 (*con* + *curro* -- II, 37) subėgti, susitelkti; skubėti.

vehementer priev. (*vehemens, ntis* stiprus) stipriai; labai; atkakliai.

repello, puli, pulsum, 3 (*re*+*pello*—VII, 5) atgal varyti, priversti pasitraukti, atstumti.

condicio—X, 21; *eadem deditionis condicione utor*=pasiduodu tokiomis pat sąlygomis.

XXIII.

Vocātes, ium vokatai, Akvitanijos tauta; gyveno abipus Garumnos upės.

Tarusātes, ium tarusatai, vokatų kaimynai.

vero (*verus, a, um*, tikras, teisingas) 1) priev. — iš tikrųjų, tikrai; *tum vero* = bet čia, tada tiktai; 2) jungt. — bet, gi, tačiau.

commoveo—XV, 16. perk.: skatinti, raginti; trukdyti, surūpinti, *commotus, quod cognovi oppidum expugnatum esse*=susirūpinęs žinia, kad miestas paimtas.

paucus — II, 32; *paucis diebus, quibus ventum est* = praslinkus keletui dienų po atvykimo.

manus — IV, 6; XI, 16; dažnai = žmogaus darbas (priešingai gamtos gaminiams), menas.

quoqueversus priev. — į visas puses, visur.

do — I, 63; *obsides inter se dare* = įkaitais pasikeisti.

citerior, ius šiapus esąs, artimiausias.

Hispania, ae *f.* Ispanija; *Hispania citerior*=šiapus Ebro upės. *H. ulterior* — anapus E. upės.

auctoritas—VIII, 2; *magna cum auctoritate bellum gerere* = su didele patvara kariauti.

Sertorius, ii Sertorijus, Marijaus šalininkas, kariavo Ispanijoje su Sullos šalininkais; *una cum Sertorio esse* = tarnauti kariuomenėje, Sertorijui vadovaujant.

militāris, e (*miles*—V, 24) karo, karinis; *summam scientiam rei militaris habere* = gerai žinoti karo dalykus.

consuetūdo, inis *f.* (*consuesco* — I, 40) papratimas, paprotys, būdas; (*ex*) *cunsuetudine*=kaip jau įprasta, kaip paprastai daroma.

munire — I, 90; *munire castra*=pastatyti stiprią stovyklą, stovyklą paversti tvirtove.

intercludo—III, 31; *intercludere aliquem (a) commeatibus* = trukdyti maisto pristatymą kam nors.

exiguitas, ātis *f.* (*exiguus, a, um* menkas, mažas) mažumas, truputis, menkniekis.

dīdūco, xi, ctum, 3 (*dis* + *duco* — V, 10) išvedžioti (į visas puses), perskirti, skaidyti.

vagor, *dep.* 1 klaidžioti, bastytis; žarais veikti, išsiskaidžius puldinėti.

obsideo, sēdi, sessum, 2 (*ob* + *sedeo* — I, 62) sėdėti prie ko, ant ko; užimti (*vias*); su kariuomene apsupti, apgulti.

via, ae *f.* kelias, kelionė.

praesidium, ii *n.* (*prae* + *sedeo* — I, 62) apsauga, priedanga; *castris satis praesidii relinquere* = palikti pakankamai kareivių stovyklai apginti.

dies — II, 1; *in dies* = diena po dienos.

decerto, 1 (*de* + *certo* — XIV, 45) imtynių eiti, kautis; *pugna decertare* = paskutinį kartą kautis; *non cunctandum esse existimo, quin pugna decertem* = laikau reikalinga paskutinį kartą (sprendžiamai) susiremti.

defero, tuli, lātum, ferre (*de* + *fero* — IV, 26) nunešti, parnešti; pranešti, žinių suteikti; *rem ad consilium deferre* = padaryti pranešimą (karo) taryboje.

sentio — III, 15; *sentire idem*=turėti tokią pat nuomonę, sutikti.

XXIV.

lux, cis *f.* (*luceo, xi, — 2* šviesti) šviesa, dienos šviesa, diena; *prima luce* = aušiant.

duplex, icis (*duo* — I, 67 + *plico, 1* sudėti, sulenkti = dvilinką sulenkti) dvilinkas, dvigubas, sudvejintas, dvikartis.

acies, ēi *f.* ašmuo, aštruma; į kovą surikiuota eilė; surikiuota kariuomenė.

instituo — IX, 7; *aciem duplicem instituere*=dviem eilėm surikiuoti kariuomenę.

medius — XX, 11; *media acies*=surikiuotos kariuomenės vidurinė eilė, kariuomenės vidurys.

conicio — II, 39; *auxilia in mediam aciem conicere*=padedamąją kariuomenę pastatyti vidury.

consilium — II, 22; *quid consilii capio?* = ką nutariu padaryti, koks yra mano planas?

etsi jung. — nors, kad ir; *etsi ... tamen* = nors ... tačiau.

vetus, eris „vetušas", senas, senovinis, senybinis.

gloria, ae *f.* garbė, garsas.

tuto = *tute* (XIII, 57).

potior — VI, 9; *sine ullo vulnere victoria potiri* = be jokių nuostolių laimėti kovą.

agmen — XX, 23; *in agmine* = kelionėje.

sarcina, ae *f.* (*sarcio, sarsi, sartum, 4* įdaryti, prikimšti) susiūtas pundas; *plur. sarcinae, arum* = nedidelis krovinys, kurį kiekvienas kareivis nešdavo ant pečių; *sub sarcinis* = kroviniu nešinas, su kroviniu.

infirmus, a, um (*in* + *firmus, a, um* — XIII, 51) silpnas, menkas, bejėgis; nedrąsus, svirus, neryžtas; *infirmiore animo sum* = esu ne tiek drąsus.

cogito, 1 (*co* + *agito, 1* judinti, žadinti, jaudinti; svarstyti, spręsti) mąstyti, galvoti; manyti, spręsti; ketinti.

probo, 1 vertę, nuopelną ar garbę išmėginti; gerą rasti, pagirti.

alacer — XIX, 22; *alacrem facere* = sukelti norą.

exspecto — XIV, 3; čia: gaišti; *non exspectatur, quin ad castra eatur* = nelaukiant pulti stovyklą, tučtuojau pulti st.

cohortor, *dep.* 1 (*co* + *hortor* — XVIII, 21) prikalbėti, palenkti, dvasios įkvėpti, raginti, skatinti.

XXV.

conicio — II, 39; *multa tela conicere* = ietimis ir strėlėmis apmėtyti.

depello, puli, pulsum, 3 (*de* + *pello* — VII, 5) nuvaikyti, pavaryti, priversti apleisti.

auxiliāris, e (*auxilium* — IV, 25) pašalpos; padedamasis; *subst. auxiliares, ium* padedamoji kariuomenė.
confido — IX, 29; *ei ad pugnam non multum confido* = ne labai pasitikiu jo karo gabumais.
subministro, 1 (*sub*+*ministro* — IV, 6) patarnauti, pristatyti, paduoti.
caespes, itis *m.* (*caedo* — IX, 31) žemės karta, išpiauta su žole; velėna; *plur. caespites* = velėnos gabalai.
species, ēi *f.* (*specio* — II, 33) žvilgsnis; vaizdas, reginys.
praebeo — XVII, 27; *speciem atque opinionem pugnantis praebeo*=nuduodu, kad žmonės manytų mane kovojant.
constanter priev. (*constans* iš *consto* — VI, 18 pastovus, patvarus) nuolat; vienodai; pastoviai, tvirtai, atkakliai.
timide priev. (*timidus, a, um* bailus, baikštus; *timeo* — III, 12) bailiai, baikščiai.
circumeo, ii, itum, 4 (*circum* + *eo*—I, 34) aplink eiti, apeiti, apvažiuoti.
renuntio, 1 (*re*+*nuntio, 1* pranešti, paskelbti) su pranešimu grįžti; pranešti, žinią duoti.
decumānus (decimānus), a, um (*decimus, a, um* dešimtas) dešimtajai daliai priklausąs; apie rom. kariuomenę: dešimtajam legijonui ar dešimtajai kohortai priklausąs; *porta decumana* = romėnų stovyklos užpakaliniai vartai, ties kuriais paprastai stovėdavo dešimtosios legijonų kohortos; *ab decumana porta* = iš užpakalinės pusės, iš užpakalio.

XXVI.

praesidium — XXIII, 22 *praesidio (dat.) castris (dat.) cohortem relinquere* = palikti kohortą stovyklai saugoti.
integer — IV, 14.
circumdūco, xi, ctum 3 (*circum* + *duco* — V, 10) aplink vesti, apsupti.
oculus, i *m.* akis; žvilgsnis; *omnium oculi mentesque ad pugnam intentae sunt* = visų akys ir dėmesys nukreipti į kovą.
proruo, rui, rutum, 3 (*pro*+*ruo, rui, rutum* 3 griauti) išgriauti, sunaikinti.
plane priev. (*planus* — I, 77) lygiai; aiškiai; visai.
quis — VI, 3; *quid rei geritur?*=kas darosi, kas atsitinka, įvyksta?
redintegro, 1 vėl atstatyti, atnaujinti; *redintegratis viribus* = su naujomis jėgomis.
plerumque priev. — daugiausia, dažniausia; *hoc plerumque accidere consuevit* = tai beveik visuomet atsitinka.
impugno, 1 (*in* + *pugno* — I, 59) pulti.
despēro — III, 33; *omnibus rebus desperatis* = visai nusiminę, visai nustoję vilties.

deicio, — XV, 1; *se deicere per munitiones* = šokti per pylimą.
quinquaginta penkiasdešimt.
numerus — VI, 16; *ex milium quinquaginta numero* = iš penkiasdešimt tūkstančių.
Cantabri, ōrum kántabrai; gyveno Ispanijos žiemiuose.
multus — II, 16; *multa nocte*=nakties glūdumoje; čia: tik vėlai naktį.

XXVII.

ultro priev. — į aną pusę, ten; perk.: be to, net; gera valia, neprašomas.
Tarbelli, ōrum tarbellai, Akvitanijos tautelė.
Bigerriōnes, um bigerijonai, „ „
Ptianii, ōrum ptianijai, „ „
Elusātes, um elusatai, „ „
Gates, ium gatai, „ „
Ausci, ōrum auskai, „ „
Garumni, ōrum garumnai, „ „
Sibuzātes, um sibuzatai „ „
Cocosātes, um kokosatai „ „
ulterior, ius (iš priev. *ultra* — anapus) anapus esąs, tolimesnis.
subsum, — subesse greta būti, arti būti; apie laiką: artintis, ateiti.

XXVIII.

exigo, ēgi, actum, 3 (*ex*+*ago*—VIII, 7) išvaryti, išvesti, išpildyti, užbaigti; (laiką) praleisti; *aestas prope exacta est* = vasara beveik jau pasibaigė.
supersum, fui, esse (*super* + *sum*—I, 32) likti, išlikti (gyvam).
arma — III, 25; *in armis esse* = su ginklu būti, ginklo nepadėti.
unquam (umquam) kada nors; *neque unquam* = ir niekuomet.
pax — I. 64; *de pace* — taikos (prašytų).
contendo — III, 42; *proelio contendere* = susiremti, stoti į kovą.
pellere (XX, 7) **ac superare** (IV, 28) = galutinai nuveikti, nugalėti.
silva, ae *f.* miškas.
palus, ūdis *f.* pelkė, bala.
confero, tuli, lātum, ferre (*con* + *fero* — IV, 26) į vieną vietą sunešti, nunešti, pašalinti; *se conferre* – atitolti, pasitraukti; *se suaque omnia conferre* = pasitraukti su visu savo turtu.

dispergo, si, sum, 3 (*dis* + *spargo, sparsi, sparsum 3* sėti, barstyti) išbarstyti; *pass. dispergi* — išvaikščioti, išsiskirstyti.
evolo, I (*ex* + *volo,* 1 lėkti, lakioti, skrajoti) išlėkti, išbėgti.
impeditus — IX, 34; čia: sunkiai pereinamas.
deperdo, didi, ditum, 3 (*de* + *perdo* — XVII, 9) naikinti, žudyti; prarasti, nuostolių turėti, nustoti.

XXIX.

deinceps priev. —paeiliui, po kits kito; *reliqui deinceps dies* = likusios potam dienos, visos sekančios dienos.
impetus — VIII, 12; *impetus in milites fieri non potest*= kareiviai apsaugoti nuo puolimo.
inermis, e (*in* + *arma* — III, 25) beginklis, neginkluotas.
imprūdens, ntis (iš *in* + *providens, provideo* — III, 9) nenumatąs, nežinąs, negalvojąs; neišmintingas.
materia, ae *f.* materijolas, medžiaga; *materia, quae est caesa* = nukirsti medžiai.
converto—XV, 11; *materiam, quae erat caesa, conversam ad hostem collocare*=dėti nukirstus medžius viršūnėmis į priešų pusę.
exstruo, xi, ctum, 3 (*ex* + *struo, xi, ctum, 3* statyti) pastatyti; pririoglinti, priversti, prikrauti.
incredibilis, e (*in* + *credibilis* įtikimasai, galimas; *credo* — XVIII; 28) neįtikimas, netikėtinas, nepaprastas.
conficio — V, 18; *magno spatio confecto* = nuvalius didelį miško plotą, iškirtus daug miško.
pecus, oris *n.* galvijai, papr. smulkūs (avys).
extrēmus — III, 47; *extrema impedimenta* = ūkio dalies paskutinės eilės.
teneo — I, 30; *extrema impedimenta ab nostris tenentur*= ūkio dalies (gurguolės) paskutinės eilės mūsiškių rankose.
densus, a, um tankus, tirštas, dažnas; *densiores silvae* = labiau tankios miško dalys.
continuatio, ōnis *f.* (*continuo,* I be pertraukos tęsti, varyti) nepertraukiamas tęsinys.
imber, bris *m.* smarkus lietus; *continuatio imbrium* = nepaliaujamas lietus.
pellis — XIII, 31; čia: kailiu dengta palapinė; *sub pellibus milites continere* = laikyti kareivius kailiu dengtose palapinėse.
redūco, xi, ctum, 3 (*re* + *duco* — V, 10) atgal vesti, nuvesti.
proxime priev. (*proximus* — VII, 21) aukšč. 1. nelyg. laipsnio *prope*—III, 32=visai arti; visai neseniai, kiek prieš tai.
bellum — II, 19; *bellum facere* = paskelbti, pradėti, karą; kariauti.

C. IULI CAESARIS BELLI GALLICI
LIBER III.

Žodžių rodyklės.

I.

A.

a, ab, abs I, 20
abscido XIV, 37
absimilis XIV, 28
abstraho II, 48
absum IX, 1
ac III, 22
accedo II, 45
accido II, 18
accipio III, 2
acclivis XIX, 4
accommodatusXIII, 12
accommodo XIII, 12
accurro V, 27
acer V, 6
acies XXIV, 3
acriter V, 6
acuo XIV, 24
ad I, 27
adaequo XII, 25
adduco VIII, 21
adeo VII, 13
adhibeo XX, 13
adhuc XXII, 14
adicio I, 76
adigo XIII, 52
aditus XII, 6
adiungo II, 61
administro IV, 6
admitto IX, 16
admodum XIII, 8
adolesco VII, 19
adorior XX, 24
adscisco IX, 64
adulescens VII, 19
adulescentulus XXI, 4
advenio IX, 12
adventus IX, 12
adversus XIV, 10
adverto XIV, 10
aedes VI, 37
aedif cium VI, 37
aedifico VI, 37
aequo XII, 25
aequus II, 36
aeraria XXI, 17
aes XXI, 17
aestas VII, 33
aestimo II, 44
aestuarium IX, 32
aestus IX, 32
aetas XVI, 2
affigo XIV, 26
afflicto XII, 15
affligo XII, 15
ager IX, 52
agger XII, 22
agito XXIV, 16
agmen XX, 23
ago VIII, 7
agricultura XVII, 14
alacer XIX, 22
alias XXI, 12
aliquantus XIII, 4
aliquis XVI, 3
aliquot I, 54
alius IV, 32
alter I, 82
altitudo XIII, 19
altum XII, 7
altus I, 78
aluta XIII, 33
amicitia XXII, 9
amicus XXII, 9
amitto XVI, 8
amo XXII, 9
ample V, 1
amplius V, 1
amplus V, 1
ancora XIII, 27
ango XVIII, 11
angustiae XVIII, 11
angustus XVIII, 11
anima XIX, 9
animadverto XV, 8
animus XV, 8
annus IX, 11
antecedo VIII, 11
antemna XIV, 31
aperio VIII, 13
apertus VIII, 13
appello I, 71. XII, 27
aptus XIII, 47
apud IX, 38
arbiter I, 47
arbitror I, 47
arceo IX, 36
arcesso IX, 66
arma III, 25
armamenta XIV, 40
armatus III, 25
armo III, 25
atque III, 22
attribuo I, 87
auctor VIII, 2
auctoritas VIII, 2
audeo XVII, 28
audio XVIII, 16
augeo IV, 25
aut XVII, 30
autem X, 19
auxilia IX, 65
auxiliaris XXV, 3
auxilium IV, 25.

B.

barbarus VI, 17
bello XVII, 13
bellum II, 19
bene XVIII, 19
bini XV, 2
brevis IV, 1

C.

cado II, 18
caedo IX, 31
caespes XXV, 6
calamitas XIX, 28
callidus XVIII, 3
capio II, 23
carina XIII, 3
carpo XVII, 25
castellum I, 56
castra I, 56
castrum I, 56
casus V, 11
catena XIII, 29
causa I, 31
cautes XIII, 60
cedo I, 85
celer III, 13
celeritas XIII, 43
celeriter III, 13
celerius III, 13
celerrime III, 13
centum V, 16
centuria V, 16
centurio V, 16
cerno II, 10
certamen XIV, 45
certior II, 10
certo XIV, 45
certus II, 10
cibaria XVIII, 24
cibarius XVIII, 24
cibus XVIII, 24
circiter XIV, 5
circum VI, 11
circumduco XXVI, 3
circumeo XXV, 11
circumsisto XV, 4
circumvenio VI, 11
citerior XXIII, 9
cito X, 4
civis VII, 26
civitas VII, 26
clam XVIII, 13
clamo XVIII, 17
clamor XXII, 18
classis XI, 21
claudo III, 31
clavus XIII, 22
clivus XIX, 4
coepi III, 17
cogito XXIV, 16
cognosco VI, 2
cogo IX, 55
cohors I, 66
cohortor XXIV, 20
colligo VI, 4
collis XIV, 52
colloco I 52
colo XVII, 14
commeatus II, 29
commeo II, 29
committo XX, 26
commode XIII, 41
commodo XIII, 12
commodum XXII, 7
commodus XIII, 41
commoveo XV, 16
communis VIII, 25
commuto VI, 7
comparo IX, 9
compleo III, 26
complures I, 57
comporto II, 6
comprehendo XIV, 34
concedo I, 85
concido XIV, 39
concīdo IX, 31
concilium XVIII, 29
conclamo XVIII, 17
concludo IX, 46
concurro XXII, 20
condicio X, 21
confero XXVIII, 10
conficio V, 18
confido IX, 29
configo XIII, 21
confirmatio XVIII, 23
confirmo XVIII, 1
congredior XIII, 42
congressus XIII, 42
conicio II, 39
coniungo XI, 11
coniuratio X, 10
coniuro VIII, 23
conor II, 58
conscisco XXII, 13
consector XV, 18
consequor XIX, 16
conservo XVI, 14
considO XVII, 20
consilium II, 22
consisto IV, 38
conspectus XIV, 47
conspicio III, 27
conspiro X, 24
constans XXV, 9
constanter XXV, 9
constituo I, 65
consto VI, 18
consuesco I, 40
consuetudo XXIII, 14
consul XX, 9
contemno XIII, 16
contemptio XVII, 23
contendo III, 42
continens V, 4
continenter V, 4
contineo I, 80
continuatio XXIX, 14
continuo XXIX, 14
continuus XXIX, 14
contra IX, 39
contumelia XIII, 16
convallis XX, 29
convenio XI, 25
converto XV, 11
convoco III, 14
coorior VI, 17
copia VI, 26
copula XIII, 54
corona XVI, 17
cotidianus XVII, 15
cotidie XVII, 15
crassitudo XIII, 26
crassus XIII, 26
credo XVIII, 28
credibilis XXIX, 8
culmen II, 56
cum I, 1, 8
cunctatio XVIII, 22
cunctor XVIII, 22
cuniculus XXI, 13
cupio XIX, 10

curo XI, 18
curro II, 37
cursus XIX, 7,

D.

de II, 17
decedo XIII, 6
decem XXV, 13
decerto XXIII, 24
decessus XIII, 6
decimanus XXV, 13
decimus XXV, 13
decumanus XXV, 13
decurro II, 57
deditio III, 10
dedo III, 10
defectio X, 8
defendo III, 52
defensor IV, 23
defero XXIII, 25
defessus IV, 30
defetigatio XIX, 12
defetigo XIX, 12
defetiscor IV, 30
deficio V, 5
deicio XV, 1
deinceps XXIX, 1
deinde XX, 27
deligo XVIII, 4
demoror VI, 43
densus XXIX, 13
depello XXV, 2
deperdo XXVIII, 14
deporto XII, 30
despectus XIV, 55
despero III, 33
despicio II, 33
destino XIV, 33
detineo XII, 35
detraho II, 27
devoveo XXII, 4
dico III, 37
dicor XI, 7
diduco XXIII, 18
dies II, 1
difficilis X, 1
difficultas X, 1
digitus XIII, 24
dignitas XVI, 4
dignus XVI, 4
diligens XVI, 12
diligenter XVI, 12
diligentia XX, 12
diligo XVI, 12
dimico XVII, 32
dimitto VII, 28
discedo II, 14
disicio XX, 32
disiectus XX, 32
dispergo XXVIII, 11
distineo XI, 17
distribuo X, 26
diu IV, 29
diutius IX, 37
diuturnitas IV, 29
diuturnus IV, 29
divido I, 81
do I, 63
doceo V, 29
doleo II, 50
ducenti XIV, 6
duco V, 10
dum XVII, 1
duo I, 67
duodecim I, 10
duodecimus I, 10
duplex XXIV, 2
dux XXI, 5.

E.

e II, 11
editus XIX, 1
edo XIX, 4
edoceo XVIII, 8
educo XVIII, 14
efficio XXI, 6
eiusmodi XII, 1
emo XIV, 1
eo veiksm. I, 34
eo priev. II, 5
eques I, 13
equester XX, 25
equitatus I, 13
equito I, 13
equus I, 13
erectus XIII, 9
erigo XIII, 9
eripio XIV, 42
erumpo III, 39
eruptio III, 39
et I, 11
etiam II, 35
etsi XXIV, 8
evado XIX, 18
evenio III, 50
eventus III, 50
evoco XX, 19
evolo XXVIII, 12
ex II, 11
exanimatus XIX, 9
exanimo XIX, 9
excedo IV, 31
excipio V, 35
excito X, 18
exeo VIII, 27
exerceo IX, 36
exercitatio XIX, 13
exercito XIX, 13
exercitus IX, 36
exigo XXVIII, 1
exiguitas XXIII, 17
exiguus XXIII, 17
existimo II, 44
existo XV, 15
exitus VIII, 27
expello VII, 5
experior III, 51
explorator II, 9
exploratus XVIII, 32
exploro II, 9
expugno I, 59
exquiro III, 16
exspecto, XIV, 3
exstruo XXIX, 7
exter III, 47
exterior III, 47
extimesco XIII, 62
extremus III, 47
extrudo XII, 21
exuo VI, 28.

F.

facile IV, 40
facilis IV, 40
facilius XII, 32
facinus IX, 15
facio I, 41
factum XIV, 50
facultas IV, 40
falx XIV, 23
fatisco IV, 30
fendo III, 52
fere III, 23
fero IV, 26
ferreus XIII, 23
ferrum XIII, 23
fido IX, 29
figo XIII, 21
findo I, 21
finis I, 21
finitimus II, 59
fio I, 41
firmitudo XIII, 51
firmo XVIII, 1
firmus XIII, 51
fluctus XIII, 11
flumen I, 25
fodio I, 89
forma XIV, 29
fors VI, 8
forte XII, 20
fortis IV, 16
fortiter IV, 16
fortuna VI, 8
fossa I, 89
fretus XXI, 1
frumentarius XX, 14
frumentum II, 4
fruor XXII, 8
frustra IV, 19
fuga VI, 22
fugio VI, 22
fundo VI, 27
funis XIII, 28.

G.

gaesum IV, 11
genus XIV, 8
gero VII, 1
gigno XIV, 8
gloria XXIV, 10
gradior XIII, 42
gravis XIV, 20
graviter XIV, 20
gravius XIV, 20
gubernator IX, 8
guberno IX, 8.

H.

habeo II, 63
hiberna II, 2
hibernus II, 2
hic I, 43
hiemo I, 50
hiems I, 50
hoc IV, 27
homo VI, 13
hora V, 2
hortor XVIII, 21
hostis IV, 8
huc XIX, 6
huiusmodi III, 36.

I.

iacio I, 76
iam II, 35
ibi VI, 46
idem III, 40
idoneus XVII, 17
ille XIII, 46
imber XXIX, 15
impedio III, 38
impeditus IX, 34
impedimentum III, 38
impendeo II, 15
imperator XXI, 3
imperium XVII, 4
impero XVII, 4
impetro XXI, 21
impetus VIII, 12
imprimis X, 11
imprudens XXIX, 4
impugno XXVI, 10
imus XIV, 19
in I, 2
incendo VI, 38
incito X, 4
incolumis VI, 44
incredibilis XXIX, 8
inde VI, 45
ineo VII, 9
inermis XXIX, 3
inferior XIV, 19
infimus XIV, 19
infirmus XXIV, 15
influo IX, 5
iniquitas II, 36
iniquus II, 36
initium VIII, 18
iniuria X, 5
inopia VI, 34
inops VI, 34
inscientia IX, 35
insequor XX, 28
insero XIV, 25
insideo XX, 30
insidiae XX, 30
insisto XIV, 15
instituo IX, 7
insto V, 7
insula IX, 44
integer IV, 14
integro XXVI, 8
intellego IX, 17
intendo XXII, 1
inter III, 31
intercludo III, 31
interficio VI, 12
intericio IV, 3
interim III, 48
intermitto V, 33
intervenio XV, 20
interventus XV, 20
intro XX, 21
introduco XX, 21

inviolatus, IX, 19
ipse I, 68
is I, 58
ita VI, 6
Italia I, 3
itaque V, 31
item V, 20
iter I, 34
iubeo II, 7
iubeor VI, 1
iungo II, 61
iuro VIII, 23
ius X, 5
iuvenis XVI, 1
iuventus XVI, 1.

L.

labor V, 36
lacus I, 23
laetus XVIII, 31
langueo V, 8
languidus V, 8
languor V, 8
lapis IV, 10
late X, 25
lateo XIV, 51
latitudo XX, 1
latus X, 25
latro XVII, 10
legatio VIII, 37
legatus I, 61
legio I, 9
legionarius XI, 9
lego I, 61
lego I, 9
libens XVIII, 27
libenter XVIII, 27
liber VIII, 29
liberi II, 47
libertas VIII, 29
licet X, 14
lingua XII, 4
lingula XII, 4
linum XIII, 37
loco I, 52
locus I, 49
longe VIII, 1
longius IX, 2
longurius XIV, 27
longus VIII, 1
luceo XXIV, 1
lux XXIV, 1.

M.

magis VI, 33
magnitudo IX, 24
magnopere VI, 33
magnus I, 36
maior, I, 36
malacia XV, 13
malo VIII, 35
malus XIV, 32
mando XI, 4
maneo VIII, 32
mare VII, 22
maritimus VIII, 4
materia XXIX, 5
maxime VI, 33
maximus I, 36
mediocris XX, 11
medius XX, 11
memini VI, 32
memor XXII, 15
memoria XXII, 15
mens XIX, 29
meo II, 29
mercator I, 39
mercor I, 39
merx I, 39
mico XVII, 32
miles V, 24
milia VI, 14
militaris XXIII, 13
mille VI, 14
minime XIX, 26
minimus XVIII, 25
minister IV, 6
ministro IV, 6
minor XVIII, 25
minuo XII, 14
minus XII, 14
mitto I, 18
mobilis X, 17
mobiliter X, 17
modo IV, 35
modus IV, 35
moenia XII, 24
moles XII, 23
mollis XIX, 25
mons I, 79
morior XXII, 12
moror VI, 43
mors XXII, 12
moveo VI, 35
multitudo II, 16
multum VI, 19
multus II, 16
munio I, 90
munitio III, 5
muralis XIV, 30
murus XIV, 30
muto VI, 7.

N.

nam XIII, 1
namque XIII, 1
nascor VII, 12
natio VII, 12
natura IX, 28
nauta VIII, 10
nauticus VIII, 10
navalis XIX, 19
navigatio IX, 33
navigium XIV, 35
navigo VIII, 7
navis VIII, 5
ne II, 40
ne X, 12
ne... quidem II 40
nec II, 25
necessario XIV, 38
necessarius XIV, 38
neco XVI, 16
neglego X, 13
negotium XV, 17
neque II, 25
neque... neque III, 3
nihil III, 11; IV, 34
nisi VIII, 24
noceo XIII, 50
noctu II, 13
nolo VI, 31
nomen II, 49

nominatim XX, 18
non I, 75
nonnihil XVII, 24
nonnullus III, 35
nos IV, 12
nosco II, 49
noster IV, 12
novae res X, 15
novo II, 20
novus III, 1
nox II, 13
nudo IV, 22
nudus IV, 22
nullus III, 35
numerus VI, 16
nuntio XXV, 12
nuntius III, 1.

O.

obses I, 62
obsideo XXIII, 20
occasio XVIII, 18
occasus XV, 25
occido XV, 25
occīdo XIX, 17
occupo II, 57
occurro IV, 24
oculus XXVI, 4
odi X, 22
officium XI, 6
omnis II, 12
onus XIII, 40
opinio III, 21
opinor III, 21
oportet XVIII, 20
oppidum IX, 51
opportunitas XII, 31
opportunus XII, 31
opprimo II, 21
oppugnatio XII, 17
oppugno XII, 17
ops VI, 26
opus I, 46; III, 4
ora VIII, 3
orior VII, 17
ornatus XIV, 9
orno XIV, 9
os VIII, 3
ostendo X, 3
otium XV, 17.

P.

paco VII, 2
palus XXVIII, 9
pando XIX, 5
paratus XIV, 7
paro IX, 9
pars I, 12
partior I, 12
parum XII, 14
parvus XVIII, 25
passus XIX, 5
patefacio I, 41
patefio I, 41
pateo I, 41
patior VI, 24
paucitas II, 3
paucus II, 32
paulatim 19, 2
paulisper V, 32
paulo XIV, 49
paulum V, 32
pax I, 64
pecus XXIX, 10
pedalis XIII, 18
pedester IX, 30
pellis XIII, 31
pello I, 71; VII, 5
pendeo II, 15
per I, 30
perditus XVII, 9
perdo XVII, 9
perduco V, 10
perfero VIII, 34
perficio III, 7
perfuga XVIII, 9
perfugio XVIII, 9
pergo XVIII, 35
periculum I, 37
peritus XXI, 14
permaneo VIII, 32
permitto I, 44
permoveo VI, 35
perpauci XV, 19
perpetuus II, 54
perspicio IX, 49
persuadeo II, 62
perterreo VI, 21
pertineo I, 30
pervenio III, 41
pes III, 38
peto II, 30
pilus V, 15
placeo III, 45
plane XXVI, 6
planities I, 77
planus I, 77
plene III, 6
plenus II, 26
pleo III, 26
plerumque XXVI, 9
plico XXIV, 2
plurimum VI, 19
plus VI, 19
pollex XIII, 25
polliceor XVIII, 7
pollicitatio XVIII, 7
pono I, 73
porta I, 38
porto I, 38
porticus XXI, 11
portorium I, 38
portus VIII, 14
possessio II, 55
possideo II, 55
possum II, 41
post V, 38
posterus VI, 36
postquam XX, 7
potestas XVII, 22
potior VI, 9
potis II, 41
prae VII, 25
praeacuo XIV, 24
praeacutus XIV, 24
praebeo XVII, 27
praeda XVII, 11
praedor XVII, 11
praefectus VII, 25
praeficio VII, 25
praemium XVIII, 6
praeparo XIV, 22
praerumpo XIV, 36

praesertim XVII, 29
praesideo XXIII, 22
praesidium XXIII, 22
praesto XIII, 45
praesum XIV, 11
praeter III, 20
praeterea XVII, 7
prehendo XIV, 34
premo II, 21
primo IV, 13
primum II, 24
primus II, 24
prior X, 23
prius X, 23
priusquam X, 23
princeps VIII, 22
pro III, 9
probo XXIV, 17
proconsul XX, 9
produco XVII, 21
proelium I, 55
proficio XXI, 19
proficiscor I, 4
profugio XX, 10
prohibeo VI, 42
promineo XII, 5
promo XIX, 23
promunturium XII, 5
prope II, 31
propinquus XIV, 54
propior XIV, 54
propono XVIII, 10
propter II, 31
propterea XXI, 16
prora XIII, 7
proruo XXVI, 5
provideo III, 9
provincia II, 60
proxime XXIX, 18
proximus VII, 21
pugna I, 59
pugno I, 59
pulsus XIII, 44
puppis XIII, 10
puto X, 27.

Q.

quaero III, 16
quam IX, 54
quando XII, 18
quantus IX, 14
quartus XV, 22
que I, 17
qui I, 19
quid VI, 3
quidam XVIII, 2
quidem II, 40
quin XVIII, 12
quinquaginta XXVI, 13
quis VI, 3
quisquam XXII, 16
quisque IV, 20
quivis XIII, 15
quo XIII, 5
quod I, 33
quoque VII, 11
quoqueversus XXIII, 7

R.

rapio XIV, 42
rarus XII, 36
ratio XIV, 14
rebellio X, 7
recipero VIII, 20
recipio IV, 39
recuso XXII, 17
redintegro XXVI, 8
reduco XXIX, 17
reficio V, 37
regio VII, 14
rego VII, 14
relinquo I, 69
reliquus I, 69
remex IX, 6
remitto VIII, 38
remus IX, 6
renovo II, 20
renuntio XXV, 12
reor XIV, 14
repello XXII, 22
repente III, 19
repentinus III, 19
reperio XV, 9
reprimo XIV, 2
repugno IV, 17
res III, 49
reservo III, 46
resistens XIX, 27
resisto XIX, 27
retineo VIII, 19
revertor VI, 39
revincio XIII, 30
revoco XVII, 16
robur XIII, 14
rodo XIII, 49
rostrum XIII, 49
rumpo III, 39
ruo XXVI, 5
rursus XII, 13.

S.

saepe VI, 29
saepissime VI, 29
saepius VI, 29
saevio XIII, 55
salus III, 34
salvus III, 34
sancio IX, 18
sanctus IX, 18
sarcina XXIV, 14
sarcio XXIV, 14
sarmentum XVIII, 33
sarpo XVIII, 33
satis III, 8
saucius IV, 36
saxum XIII, 59
scando XV, 6
scientia VIII, 8
scindo V, 9
scio VIII, 8
scisco IX, 64
seco XXI, 18
sector XV, 18
sectura XXI, 18
secundus I, 53
sed II, 53
sedeo I, 62
semper IX, 20
senatus XVI, 15

senex XVI, 15
sententia III, 15
sentio III, 15
septem VII, 20
septimus VII, 20
sequor I, 53
sero XIV, 25
servio VIII, 33
servitus VIII, 33
servo III, 46
servus VIII, 33
sex V, 3
sexcenti XXII, 3
si I, 45
sic VI, 25
sido III, 28
signum IV, 9
silva XXVIII, 8
similis XIII, 38
simul IX, 13
sine XXI, 2
singillatim II, 28
singuli II, 28
sino XII, 2
sisto IV, 38
situs XII, 2
sive XIII, 36
socius IX, 56
sol XV, 24
soldurii XXII, 5
sollicito VIII, 28
solum II, 52
solus II, 52
spargo XXVII, 11
spatium IV, 2
species XXV, 7
specio II, 33
specto XIV, 3
spero III, 33
spes III, 33
spiro X, 24
statim XIX, 14
statuo I, 65
sto IV, 38
struo XXIX, 7
studeo X, 16
studium XVII, 12
suadeo II, 62
subeo II, 8
subito II, 8
subitus II, 8
subministro XXV, 5
subsidium III, 28
subsido III, 28
subsum XXVII, 12
succedo IV, 33
suesco I, 40
sui II, 46
sum I, 32
summa XVII, 3
summus I, 28
sumo XIV, 1
super I, 28
superior I, 28
supero IV, 28
supersum XXVIII, 2
superus I, 28
supporto III, 30
supra X, 2
suscipio XIX, 21
sustineo II, 43
suus II, 42.

T.

tamen III, 44
tandem XXI, 8
tango IV, 14
tantum III, 18
tantummodo V, 34
tantus III, 18
telum II, 38
tempestas XII, 34
tempto VI, 30
tempus IV, 7
tendo III, 42
teneo I, 30
tenuis XIII, 34
tenuiter XIII, 34
ter XV, 3
tergum XIX, 15
terni XV, 3
tero XXVI, 2
terra XV, 21
terreo VI, 21
tertius VI, 20
timeo III, 12
timesco XIII, 62
timide XXV, 10
timidus XXV, 10
timor XVII, 26
tollo XXII, 19
tot X, 9
totus XIII, 13
trabs XIII, 20
trado XXI, 22
traho II, 27
tranquillitas XV, 14
tranquillus XV, 14
transcendo XV, 6
transeo II, 3
transtrum XIII, 17
tres V, 23
tribunus V, 23
tribuo I, 87
tribus V, 23
triginta VI, 15
trudo XII, 21
tum II, 34
turris XIV, 17
tute XIII, 57
tutius XIII, 57
tuto XXIV, 11
tutus XIII, 57.

U.

ubi IV, 37
ubique XVI, 7
ullus IV, 18
ulterior XXVII, 11
ultimus XXVII, 11
ultro XXVII, 1
umquam XXVIII, 4
una XXII, 11
unde I, 66
undique I, 60
unus V, 28
usque XV, 23
usus VIII, 9
ut I, 48
uter XII, 16
uterque XII, 16
uti I, 48
utor VIII, 9.

V.

vacuus I, 86
vado IX, 43
vadum IX, 43
vagor XXIII, 19
valde VI, 33
valeo XX, 22
vallis I, 74
vallum I, 88
vallus I, 88
vasto IX, 47
vastus IX, 47
vectigal VIII, 17
vectigalis VIII, 17
vehemens XXII, 21
vehementer XXII, 21
veho VIII, 17
ve XIII, 36
vel XIV, 13
velum XIII, 32
vendo XVI, 18
venio III, 29
ventus XIII, 39
venus XVI, 18
verisimilis XIII, 38
vero XXIII, 3
verto VI, 39
verum XIII, 38
verus XXIII, 3
vetus XXIV, 9
via XXIII, 21
victor XIX, 20
victoria XIX, 20
vicus I, 70
video III, 9
videor IV, 21
vincio IX, 21
vinclum IX, 21
vinco VII, 7
vinculum IX, 21
vindico XVI, 11
vinea XXI, 11
violo IX, 19
vir V, 25
virga XVIII, 34
virgultum XVIII, 34
virtus V, 26
vis IV, 15
vita XXII, 6
vivo XXII, 6
vix IV, 4
voco III, 14
volo I, 42
voveo XXII, 4
vox III, 14
vulnus V, 19.

II.

Adiatuānus XXII, 2
Allobroges I, 22
Alpes I, 29
Ambiliāti IX, 60
Andes VII, 24
Aquitāni XXI, 15
Aquitania XI, 10
Aulerci IX, 62
Ausci XXVII, 7

Baculus V, 14
Belgae VII, 4
Bigerriōnes XXVII, 3
Britannia VIII, 6
Brutus XI, 20

Caesar I, 5
Cantabri XXVI, 15
Cocosātes XXVII, 10
Crassus VII, 18
Curiosolites VII, 35

Decimus XI, 19
Diablintes IX, 62
Eburovīces XVII, 5,
Elusātes XXVII, 5
Esubii VII, 31

Gaius V, 21
Galba I, 7
Galli I, 83
Gallia VII, 16
Gallicus XI, 22
Gallus VII, 34
Gallus XVIII, 5
Garumni XXVII, 8
Gates XXVII, 6
Germāni VII, 79

Hispania XXIII, 10

Illyricum VII, 10

Labiēnus XI, 1
Lemannus I, 24
Lexovii IX, 58
Liger IX, 4
Lucius XX, 4

Manlius XX, 8
Marcus VII, 32
Menapii IX, 63
Morini IX, 64

Namnetes IX, 59
Nantuates I, 14
Narbo XX, 17
Nervicus V, 17
Nervii V, 17

Oceanus VII, 23
Octodūrus I, 72
Osismi IX, 57

Pictones XI, 23
Praeconīnus XX, 6
Ptianii XXVII, 4
Publius V, 12

Quintus VII, 36

Remi XI, 5
Rhenus XI, 3
Rhodanus I, 26
Romānus II, 51

Sabīnus XI, 13
Santoni XI, 24
Sedūni I, 16
Sertorius XXIII, 12
Servius I, 6
Sextius V, 12
Sibuzātes XXVII, 9
Silius VII, 38
Sontiātes XX, 20
Tarbelli XXVII, 2
Tarusātes XXIII, 2
Terrasidius VIII, 30
Titurius XI, 12
Titus VII, 29
Tolōsa XX, 16
Trebius VII, 33
Treveri XI, 2
Valerius XX, 5
Velanius VII, 37
Venelli XI, 14
Veneti VII, 39
Venetia IX, 53
Veneticus XVIII, 26
Veragri I, 15
Viridovix XVII, 2
Vocātes XXIII, 1
Volusēnus V, 22.

Įsidėmėtini mokiniams

taisyklingi lotyniškų posakių **vertimai.**

(B. G. lib. III).

aequus locus XVII, 7
agger atque moles XII, 23
apertissimus Oceanus IX, 48
casus harum rerum omnium XIII, 61
condicio servitutis X. 21
continuatio imbrium XXIX, 15
culmina Alpium I, 1
densiores silvae XXIX, 13
dies hibernorum II, 2
diuturnitas pugnae IV, 29
exercitus magnaequae copiae XVII, 2
extrema impedimenta XXIX, 11
extremum auxilium V, 30
idoneus omnibus rebus XVII, 17
iniquitas loci II, 36
iniuria retentorum equitum X, 5
ius legatorum XVI, 13
locus editus XIX, 1
magnitudo fluctuum XIII, 11
magnus impetus maris VIII, 12
maior pars III, 4
mare conclusum IX, 46
media acies XXIV, 5
navis longa IX 3
Nervicum proelium V, 17
non mediocris XX, 11
novae res X, 15
omne genus armorum XIV, 8
omnes gravioris aetatis XVI, 2
onera navium XIII, 40
opinio timoris XVII, 26
opportunitates loci XII, 31
paulo fortius factum XIV, 8
perditi homines XVII, 4
porta decumana XXV, 2
primi pili centurio V, 2
proximus mari VII, 21
pulsus remorum XIII, 44
quod nomen sanctum IX, 18
reliqui deinceps dies XXIX, 1
solis occasus XV, 25
summa facultas XII, 28
summa imperii XVII, 4
summae Alpes I, 1
superiorum pugnarum exercitatio XIX, 3
usus navium **9**, 3; VIII, 9
vir magni consilii **5**, 2; V, 25

---

aciem duplicem instruere XXIV, 4
aditum pedibus non habere XII, 6
ad salutem contendere **3**, 3
ad suam sententiam perducere VIII, 36
alacrem facere XXIV, 18
a maioribus accipere VIII, 31
angustiis premere **18**, 3
auxilia in mediam aciem conicere XXIV, 6
auxilium reperire alicui rei XV, 9
bellum facere XXIX, 19

castris satis praesidii relinquere XXIII, 22
certiorem facere II, 10
60. *classi praeficere* **II**, 5
collocare atque administrare **4**, I
consilium capere II, 23
contendere reverti VI, 40
cuniculum ad aggerem agere XXI, 13
65. *de bello timere* **3**, 1
deditionem facere III, 10
eadem deditionis condicione uti XXII, 23
eruptionem facere **3**, 3
eundem exitum fortunae ferre VIII, 27
70. *eventum rei experiri* III, 51
exercitum educere **14**, 4
exercitum introducere **20**, 2
facinus in se admittere IX, 16
facultatem navium habere **9**, 6
75. *facultatem relinquere* VI, 5
fortunam temptare 6, 4
fuga salutem petere XV, 10
hostem armis exuere VI, 28
in armis esse XXVIII, 3
80. *in contemptionem alicui venire* XVII, 23
in deditionem recipere XXI, 20
in fugam conicere VI, 23
inire consilium IX, 50
in libertate permanere VIII, 32
85. *in officio continere* XI, 6
in spem venire VI, 10
intercludere aliquem commeatibus XXIII, 16
inter se coniurare **8**, 3
in vincula conicere IX, 22
90. *libertati studere* **10** 3
loca capere **23**, 6
locum vacuum relinquere I, 86
magna cum auctoritate bellum gerere XXIII, 11
mare extrudere XII, 21
95. *moles moenibus adaequare* XII, 25
mortem sibi consciscere XXII, 13
multa tela conicere XXV, 1
munire castra XXIII, 15
natura loci confidere **9**, 3
100. *natura studere alicui rei* X, 20
naves convenire iubere XI, 25
navibus plurimum posse **9**, 6
negotium bene gerere XVIII, 19
nihil nisi communi consilio agere VIII, 26
105. *novis rebus studere* X, 16
nullam facultatem navium habere IX, 6
obsides inter se dare XXIII, 8
opus perficere **3**, 1
pacem facere I, 64
110. *pedibus aditum habere* **12**, 1
positum esse in aliqua re XIV, 46
potestatem pugnandi facere XVII, 22
praesidio castris cohortem relinquere XXVI, 1
proelio contendere XXVIII, 6
115. *proelio excedere* IV, 31
proelium committere XX, 26
pugna decertare XXIII, 24
rei eventum experiri **3**, 4
rem ad cosilium deferre XXIII, 25
120. *remiges instituere* **9**, 1
se commovere XV, 16
se conferre XXVIII, 10
se coniungere XI, 11
se deicere per munitiones XXVI, 12
125. *se ex labore reficere* V, 37
se incitare XII, 8

sentire idem XXIII, 26
se recipere IV, 39
se suaque omnia dedere XVI, 10
130. *se suaque omnia conferre* XXVIII, 10
se tenere XVII, 18
sibi persuasum habere II, 63
sine ullo vulnere victoria potiri XXIV, 12
socium aliquem asciscere **9**, 10
135. *sub corona vendere* XVI, 18
sub pellibus milites continere XXIX, 16
subsidio venire III, 29
suis fortunis desperare XII, 26
summam scientiam rei militaris habere XXIII, 13
140. *tela excipere* V, 35
telum frustra mittere **4**, 2
terga vertere XIX, 15
turrim excitare XIV, 17
una eundem casum cum aliquo ferre XXII, 11
145. *usum alicuius rei eripere* **14**, 7
vallum scindere V, 9
vectigalem habere VIII, 17
vento se dare XIII, 56
vineas agere XXI, 11
150. *vocibus carpere* **17**, 5

---

auctoritate eius adducti VIII, 21
locus nudatus defensoribus **4**, 2
naves ab aestu relictae XIII, 58
permotus inopia VI, 35
155. *vulneribus confectus* V, 18

---

ab eo initium fit VIII, 18
aestas prope exacta est XXVIII, 1
aestus se incitat XII, 8
bellum coortum est VII, 17
160. *conceditur a me* XVIII, 30
consuevi ire I, 40
edoceo quid fieri velim XVIII, 8
ei ad pugnam non multum confido XXV, 4
equitatu plurimum valent 20, 3
165. *facultas datur* IV, 40
frustra labor a te sumitur XIV, 1
gravius in eum vindicandum statuo XVI, 11
hiems subest 27, 2
his rebus nihil profici potest XXI, 19
170. *hoc plerumque accidere consuevit* XXVI, 9
hostes nos despiciunt II, 33
in contemptionem venio **17**, 5
in eo aliquid dignitatis est **16**, 2
infirmioreanimo sum XXIV, 15
175. *loca, ubi bellum geritur* IX, 42
magno usui est XIV, 21
materia quae est caesa XXIX, 5
mihi est pecunia 5, 1
mihi persuadetur II, 62
180. *mihi persuasum habeo* **2**, 5
mobiliter excitor X, 18
navis appellitur XII, 27
omnibus de causis existimo VII, 3
opinio timoris confirmatur **18**, 1
185. *opinionem pugnatis praebeo* XXV, 8
opportunitas datur XVII, 31
paucis diebus, quibus ventum est XXIII, 5
pecunia me deficit **5**, 1
per anni tempus possum IX, 11

190. *perspici cupio* XXI, 7
propinquus despectus in mare est XIV, 55
quae ad usum navium pertinent IX, 26
qui auctor belli esse nolebat XVII, 6
qui classi praeest XIV, 11
195. *qui summam imperii tenet* XVII, 4
quid consilii capio? XXIV, 7
quid rei geritur? XXVI, 7
quod iussus sum facio VI, 1
quo ventus fert XV, 12
200. *res est ad extremum perducta casum* V, 11
res geritur XIV, 48
si quid ei per vim accidit XXII, 10
summa est difficultas navigandi XII, 38
telum adigi non potest XIII, 52
205. *tempus datur* **4**, 1
usus navis eripitur XIV, 43
vires me deficiunt V, 5
volo iter patefieri I, 2

---

aestu minuente XII, 14
210. *alio consilio* **6**, 4
brevi spatio interiecto IV, 3
hac parte neglecta X, 13
his initis consiliis IX, 50
his rebus gestis VII, 1
215. *hominum memoria* (*abl.*) XXII, 15
horarum duodenarum spatio XII, 12,
inferiore loco XIV, 19
inita hieme VII, 9
integris viribus **4**, 3
220. *interventu noctis* XV, 20
iter nullo hoste demorante VI, 43
languidioribus nostris V, 8
magno cursu XIX, 7
minus commode XIII, 53
225. *multa nocte* XXVI, 16
obsidum nomine II, 49
omnibus rebus desperatis XXVI, 11
paucis portibus interiectis VIII, 15
prima luce XXIV, 1
230. *raris portibus* XII, 36
redintegratis viribus XXVI, 8
summa vi XV, 5
ut explorata victoria XVIII, 32
velis ereptis XIV, 42

---

235. *ad hunc modum* XIII, 2
contra opinionem IX, 39
ex itinere XXI, 9
in aperto impetu maris VIII, 13
in conspectu alicuius XIV, 47
240. *magnis cum portoriis* I, 38
per anni tempus 9, 2
praeter opinionem III, 21
pro perfuga **18**, 3
propinquus despectus in mare **14**, 8
245. *sub sarcinis* XXIV, 14
trabes pedales in altitudinem XIII, 20
undique ex Gallia XVII, 8

Paaiškinimas prie priedo *castra Romana.*

Castra statydavo (*facere, ponere, locare*) ir stiprindavo (*munire*), padarius vienos dienos kelionę arba priėjus kelionės tikslą. Paprastai, kariuomenei dar stovint vietoje, iš anksto būdavo siunčiama centurijonų ar tribūnų su tam tikru kareivių skaičium numatytu keliu į priekį, kad parinktų ir apžiūrėtų tinkamą vietą ateinančios dienos stovyklai. Paskesniais laikais būdavo tam reikalui skiriami atskiri kareivių būriai, vad. *metatōres* (*metari* atmatuoti, *metior, mensus sum, metiri* matuoti). Vieta stovyklai būdavo renkama patogiausia, kiek tai leisdavo aplinkybės: buvo paisoma, kad parinkta vieta būtų sausa, kad netoliese būtų vandens (upė, ežeras, šaltinis), kad arti būtų miškas, pievų, ganyklų. Suradę tokią vietą, *metatōres* tam tikrais ženklais (dažniausia ietimis su gairelėmis) paskirstydavo įvairioms kariuomenės dalims jų vietas, taip kad vėliau atvykusi kariuomenė iš karto užimdavo sau skirtą vietą ir dažnai net nepadėjusi ginklų ir nepasilsėjusi imdavosi reikalingo stovyklai sutvarkyti darbo: pirmiausia iškasdavo griovį aplink stovyklą; iškasta žemė čia pat būdavo verčiama į tvarkingą krūvą, ir tokiu būdu sykiu atsirasdavo *fossa* ir *vallum*. Potam statydavo palapines, pirmiau vyresnybei, paskui sau.

Stovykla būdavo lygaus keturkampio pavidalo; dviem svarbiausiom gatvėm (*via praetōria* ir *via principālis)* ji būdavo suskirstyta į 4 dalis. Šios gatvės baigdavosi vartais, kurių, vadinasi, būdavo ketveri: *porta principālis dextra, p. princ. sinistra, p. praetōria* ir *p. decumāna* (*quaestōria*). Be *via principālis* ir *praetōria* skersai stovyklos eidavo dar *via quintāna*. Stovyklos vidury būdavo *praetorium* — aikštė, kurioje stovėdavo vado palapinė. Čia pat būdavo *ara* (aukuras), *augurāle* (buriamoji vieta, burykla), *tribūnal* (velėna dengtas pakilumas kalboms kalbėti), *forum* (aikštė, kurioje rinkdavosi kareiviai vado įsakymų ar pranešimų išklausyti). Netoliese būdavo legatų, tribūnų ir prefektų palapinės ((*tentoria, tabernacula*).

Palapinės (kiūtelės) būdavo ódinės arba kailinės. Kareivių palapinėje tilpdavo 10 kareivių su *decānus* priešaky. Aukštesnieji karininkai ir centurijonai turėdavo kiekvienas atskirą palapinę.

Iš supiltos, griovį kasant, žemės padarydavo pylimą (*vallum*), ant kurio statydavo žiogrį iš baslių (*vallus*); baslius kareiviai nešdavo su savim. Basliai dažnai būdavo rišami virbais, ypač tikintis pulsiant ar einant per nežinomąjį kraštą; tokiu būdu visas stovyklos aptvėrimas sudarydavo kaip ir milžinišką *lorīca* (grandijas), už kurių pasislėpę kareiviai atmušdavo puolimą. Viršuje tokios tvoros būdavo *pinnae* (pintas stogas). Visas stovyklos statymo ir tvarkymo darbas būdavo tam tikro *praefectus castrum* žinioje.

Castra statīva ištverdavo po kelerius ar net ir po keliasdešimt metų; daugelis jų virto paskui miestais (*castra Trevero-rum*, pav., dabart. *Trier* Vokietijos vakaruose).

Stovyklų pareigos, nuo kurių būdavo atleidžiami karininkai, veteranai ir šventėjai, būdavo labai įvairios: sargyba, maisto, kuro, vandens parūpinimas, kelių grindimas ir jų taisymas, tiltų statymas ir t.t. Sargybos būdavo dviejų rūšių: *excubiae* dieną ir *vigiliae* naktį. Prie visų stovyklos vartų stovėdavo sargyba iš vienos kohortos. Stovyklos priešaky dieną stovėdavo raitelių būrys, naktį budėdavo stiprūs pėstininkų būriai. Naktį sargybos pasikeisdavo 4 kartus (*vigilia prima* = 18—21 val., *v. secunda* = 21—24 val., *v. tertia* = 24—3 val. ir *v. quarta* = 3—6 val.). Keisdamosi, sargybos vartodavo tam tikrus, kiekvieną vakarą vado nustatomus, lozungus (*tessera, signum*).

Kylant iš stovyklos būdavo prisilaikoma trijų ženklų: po pirmojo reikėdavo dėtis daiktai (*vasa colligere*) ir ardyti palapinės (*detendere*); po antrojo ženklo — krautis kariuomenės turtas ant arklių ir po trečiojo — keliauti (*castra movēre*).

Svarbesnieji atitaisymai:

	Išspausdinta:	Turi būti:
15 pusl. 23 e. v.	sulutem	salutem
17 „ 31 „ „	acceperant	acceperint
„ „ 32 „ „	mallent	malint
18 „ 34 „ „	iniuriae	iniuria
19 „ 22 „ „	posset	possit
21 „ 27 „ „	circumsteterant	circumsteterunt
27 „ 12 „ „	intenderunt	contenderunt
40 „ 19 „ ap.	primena 8,	primena 7,
41 „ 21 „ v.	despactus	despectus
43 „ 4 „ ap.	duobus	duabus
46 „ 16 „ v.	adveotu	adventu
48 „ 12 „ ap.	tenentur	tenerentur
63 „ 9 „ v.	aram	arum
88 „ 18 „ „	cunsuetudine	consuetudine

GALLIA
CAESARIS AETATE.
1:7.500.000
Milia passuum
Leugae Gallicae
OCEANUS BRITANNICUS
BRITANNIA
GERMANIA
M. GERMANICUM
Cenimagni
Cassivellauni
Trinobantes
Cassi
Londinium
Camulodunum
Ancalites
Segontiaci
Belgae
Bibroci
Cantium
Gallicum
Itius Portus
Pretum
Gessoriacum
Morini
Menapii
Tencteri
Ubii
Sugambri
Ceutrones
Grudii
Levaci
Ambivariti
Eburones
Aduatuca
Condrusi
Segni
Caeroesi
Paemani
Atrebates
Bagacum
Nemetocenna
Ambiani
Arduenna silva
Samarobriva
Caleti
Veliocasses
Bellovaci
Bratuspantium
Bibrax
Suessiones
Noviodunum
Rotomagus
Lexobii
Noviomagus
Eburovices
Mediomatrici
Divodurum
Nemetes
Sedusii
Vangiones
Triboci
Helvetii
Sequani
Rauraci
Leuci
Tullum
Lutetia Parisi
Meldi
Esubii
Osismi
Coriosolites
Ambibarii
Diablintes
Carnutes
Agedincum
Vellaunodunum
Aulerci Cenomani
Cenabum
Aulerci Eburovices
Aulerci Brannovices
Harudes
Tulingi
Venetus L.
Redones
Andes
Turones
Ligeris
Namnetes
Condivincum
Pictones
Lemonum
Bituriges Cubi
Noviodunum
Argiricum
Boii
Aedui
Decetia
Gergobina
Cabillonum
Tigurini
Helvetii
Vasio
Alesia
Mandubii
Lingones
Sequani
Santoni
Mediolanum
Augustoritum
Lugdunum
Segusiavi
Allobroges
Graiae
Ocelodurus
Poeninae
Lacus Lemannus
Mediolanium
Vercellae
Taurasia
Dertona
Placentia
Cenomani
Brixia
Verona
Patavium
Aquileia
Padus
Ravenna
Bononia
Arretium
Perusia
Florentia
Arimin.
Pisae
Sinus Ligusticus
Nicaea
Massilia
Aquae Sextiae
Arelate
Albici
Volcae Arecomici
Volcae Tectosages
Nemausus
Tolosa
Tolosates
Vocates
Tarusates
Elusates
Cates
Ausci
Sotiates
Vasates
Agrinnum
Uxellodunum
Divona
Cadurci
Gabali
Ruteni
Arverni
Vellavi
Helvi
Segodunum
Rutheni
Cavares
Vocontii
Allobroges
Caturiges
Ebodunum
Cottius
Taurini
Segusio
Ocelum
Eleuteti
Garumni
Convenae
Consoranni
Ausci
Tarbelli
Pyrenaei Montes
Cantabri
Vascones
Iacca
Pompelo
Iluro
Turma
Bigerriones
Carnmanni
Ruscino
HISPANIA CITERIOR
Sinus Gallicus
M. INTERNUM
Corsica
TUSCUM M.
Ilva
ROMA
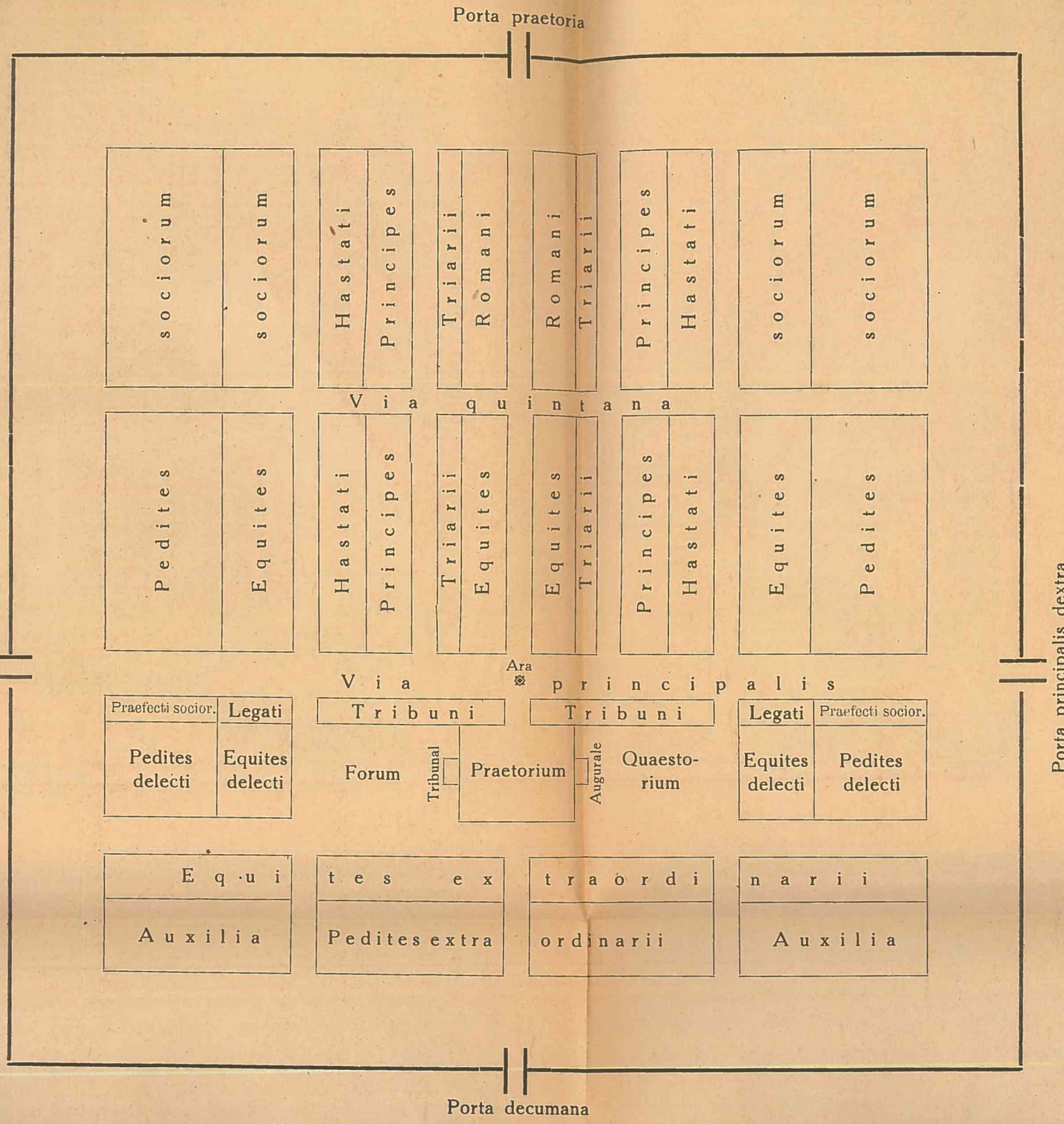
Castra Romana.